

Naamgewing
aan Plante en Diere
in Afrikaans

BYDRAE TOT 'N GESKIEDENIS
VAN DIE
AFRIKAANSE WOORDESKAT

J. DUP. SCHOLTZ
*Emeritus-Professor in Nederlands en Afrikaans
Universiteit van Kaapstad*

Tweede Uitgawe

NASOU BEPERK

Nasionale Opvoedkundige Uitgewery Beperk
Voortrekkerweg 386, Elsiesrivier, Kaap
Takkantore : Bloemfontein, Johannesburg, Pietermaritzburg
Omslagontwerp en tipografie deur Nasou Beperk
Geset in 10 op 12 pt Baskerville Roman Intertype
Gedruk en gebind deur Nasionale Boekdrukkery Beperk
Elsiesrivier, Kaap C-75
Tweede uitgawe
ISBN 0 625 01283 6

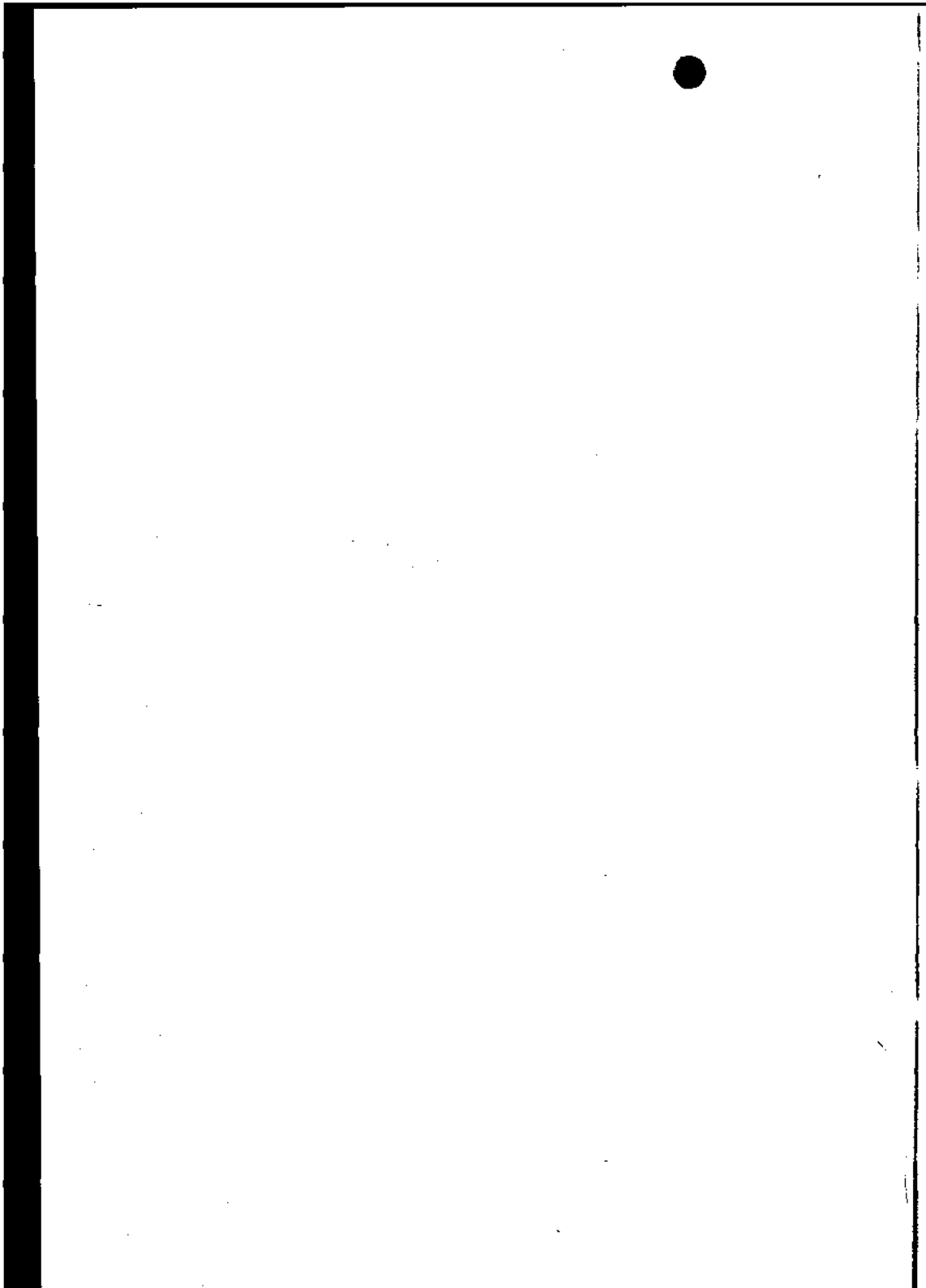

© Alle regte voorbehou. Geen gedeelte van hierdie boek mag gereproduseer word in enige vorm of op enige manier, elektronies of meganies, insluitende fotokopiering, plaat- en bandopname of deur enige inligtingbewaring- en ontsluitingstelsel, sonder skriftelike vertof van die uitgewer nie.

© All rights reserved. No part of this book may be reproduced or transmitted in any form or by any means, electronic or mechanical, including photocopying, recording, or by any information storage and retrieval system, without permission in writing from the publisher.

Inhoud

Woord vooraf (<i>by eerste uitgawe</i>)	1
Verantwoording (<i>by tweede uitgawe</i>)	3
Hoofstuk 1	9
<i>Inleiding 9 Naamgewing deur Portugese See- vaarders 11 Naamgewing deur Nederlandse Seevaarders 13 Toepassing van Nederlandse Name aan die Kaap 15 Oorgeërf, of hier Ont- staan? 21 Koloniaal-Nederlandse Name 26 Chronologiese Indeling van Name 29</i>	
Hoofstuk 2	31
<i>Hottentotse Name 31 Afrikaanse Plantname 31 Afrikaanse Diername 35</i>	
Hoofstuk 3	40
<i>Inleiding 40 Name wat moontlik oorgeërf is 41 Hottentotse en Ander Inboorlingname 43 Afrikaanse Diername 48 Afrikaanse Plant- name 62</i>	
Hoofstuk 4	72
<i>Inleiding 72 Hottentotse en Ander inboorling- name 73 Afrikaanse Diername 74 Afrikaanse Plantname 81</i>	
Besluit	91
Lys van geraadpleegde bronne	101
Register van plant- en diername	105

Woord vooraf

(by eerste uitgawe)

Die belangstelling in die geskiedenis van die Afrikaanse woordeskat is tot hertoe hoofsaaklik op die vreemde elemente daarin gerig. In verband met die ondersoek na die ontstaan van Afrikaans is in die bekende werke van proff. D. C. Hesselning, P. J. du Toit en D. B. Bosman 'n aansienlike aantal woorde van Franse, Duitse, Portugese, Maleise en Hottentotse of ander herkoms bespreek. Ná die verskyning van hierdie studies het veral prof. J. L. M. Franken hom daarop toegelê om nog meer Portugese en Maleise relikte aan die Kaap aan die lig te bring. Prof. S. P. E. Boshoff was die eerste wat enigszins stelselmatig studie begin maak het van die "erfgoed" en "eiegoed" in die Afrikaanse woordeskat, hoewel die vraagstuk van ontlenuing uit 'n vreemde taal tog nog by hom ook op die voorgrond gestaan het.

Woorde van vreemde of onsekere oorsprong val altyd die eerste op en prikkel die nuuskierigheid, sodat dit – nog afgesien van die belang wat dié woorde vir die ontstaansprobleem van Afrikaans het – te verwagte was dat hulle eerste bestudeer sou word. Buitendien voer die Franse, Duitse, Portugese en Maleise woorde ons dadelik terug na die 17de en 18de eeu, hulle dateer as't ware hulself, sodat dit dikwels nie nodig geag is om ou bewysplase te vind om hul plek in die ontwikkeling van die Afrikaanse woordeskat te bepaal nie. By die historiese studie van Afrikaans was dit 'n groot gerief, want die saak is juis dat ons so moeilik uit die bronne van voor die 19de eeu iets omtrent die geskiedenis van ons taal kan te wete kom.

By die behandeling van die "eiegoed" het prof. Boshoff dus om begryplike redes nie histories te werk gegaan nie. Slegs by uitsondering gee hy 'n ou bewysplaa aan vir die een of ander van die talryke oorspronklik Afrikaanse woorde wat hy opnoem. By gebrek aan gegewens sal die ouderdom van die meeste van dié woorde ook wel nooit kan vasgestel word nie. Slegs wat een groep woorde betref, die name van Afrikaanse plante en diere, sou dit in 'n groot mate kon gedoen gewees het. Dit is dan die bedoeling van hierdie studie om die ontwikkeling te skets van die naamgewing aan Afrikaanse plante en diere en daardeur 'n bydrae te lewer tot die geskiedenis van die Afrikaanse woordeskat.

Oorspronklik was dit nie my plan om naas die volksname ook die weten-

skaplike name te gee nie, maar later het geblyk dat dit in baie gevalle onontbeerlik was, en toe is besluit om dit sover moontlik konsekwent te doen. Onmiddellik ná elke volksnaam volg tussen hakies eers die moderne wetenskaplike naam en daarna die bron waarin die volksnaam gevind is. Waar die moderne wetenskaplike naam nie kon vasgestel word nie en in die bron 'n ou wetenskaplike naam aangegee is, word tussen hakies ná die volksnaam eers die vindplaas gegee en dan die ou wetenskaplike naam van die bron.

Die moderne biologiese werke wat ek geraadpleeg het, is veral Stark en Sclater, *The Fauna of South Africa: Birds I-IV; Mammals I-II*; Shortridge, *The Mammals of South-West Africa I-II*; Gilchrist, *South African Ecology*; Fitz-Simons, *The Snakes of South Africa*; Gill, *A First Guide to South African Birds*; Marloth, *The Flora of South Africa I-IV*. Van baie nut was ook die talryke artikels oor plante en diere in Winkler Prins, *Algemeene Encyclopaedie* (5de druk).

Studies oor Afrikaanse plant- en diername wat ek met groot voordeel gebruik het, was veral die woordeboek van Marloth, *The Common Names of Plants*, en die artikel van Gilchrist, "History of the Local Names of Cape Fish," in *Transactions of the South African Philosophical Society*, dl. XI., afl. 4. Ander werke wat ek met vrug geraadpleeg het, was o.m. 'n artikel van Muir, "Gewone Plantname in die Distrik Riversdal," in *Die Huisgenoot* van 30 Aug. 1929, en in die algemeen die *Vakwoordeboek* van D. F. du Toit Malherbe.

'n Lys van Geraadpleegde Bronne word aan die end van die boek gegee.

J. DU P. SCHOLTZ

Nuweland,
Julie 1940.

NASKRIF. — Toe die manuskrip van hierdie studie reeds persklaar was, het kort ná mekaar verskyn *The Birds of South Africa* deur Austin Roberts, 'n tweede druk van *A First Guide to South African Birds* deur Leonard Gill, en 'n artikel van Muir, "Afrikaans Bird-Names in Riversdale, C.P.," in *The Ostrich* van Okt. 1940. 'n Vroeër verskyning veral van Roberts se boek sou my werk baie vereenvoudig het. Hy gee betreklik min outentieke volksname, maar deur sy uitvoerige "Index of the Latin Names" sou die identifisering van die voëls my heelwat minder moeite gegee het.

Verantwoording

(by tweede uitgawe)

Die "Woord Vooraf" by die eerste, en tot hertoe enigste, uitgawe van hierdie studie is Julie 1940 gedateer – d.w.s. vier-en-dertig jaar gelede. Bevriende vakgenote en ander belangstellendes sê my die boek het baie seldsaam geword. Hulle het my daarom meermale gevra om 'n nuwe uitgawe te laat verskyn. Ek het lank gehuiwer om dit te doen, wetende dat baie tyd wat ek graag vir ander werk wou gebruik, deur die hersiening en aanvulling in beslag geneem sou word. Eindelik het ek tog so ver gekom om aan 'n nuwe uitgawe te begin en die werk, so goed dit nog moontlik was, te voltooi.

Aan die beplanning van die boek is nie getorring nie, maar geen bladsy het onverander gebly nie. Verreweg die meeste bladsye is deur aanvulling en verbetering so gewysig dat hul onherkenbaar sal wees. Sedert 1940 het heelwat nuwe bronne waaruit gegewens gehaal kon word, beskikbaar gekom. Dit geld veral vir die eerste helfte van die 19de eeu. Ek dink hier vernameamlik aan die reisbeskrywings, dagverhale en dergelike uit dié tyd wat deur die Van Riebeeck-Vereniging gepubliseer is. Maar ook uit vroeër periodes kon ek enkele bronne gebruik wat by die voorbereiding van die eerste druk aan my aandag ontsnap het. Die gevolg is dat die aantal Afrikaanse volksname van plante en diere wat behandel word, aansienlik groter is as in die eerste uitgawe.

Verreweg die meeste moeite en sorg het weer die aangee van botaniese en soölogiese name my as leek op dié gebiede gekos, nie net wat nuwe gegewens betref nie maar ook met betrekking tot alles wat al in die eerste druk verskyn het omdat wetenskaplike name so dikwels gewysig is. Die redakteur van 'n enkele reisjoernaal, sê byvoorbeeld dié van Sparrman, kan die beperkte aantal name van plante en diere in die werk wat hy uitgee, aan onderskeie spesialiste vir identifikasie en benoeming voorlê sonder dat hy te veel van hul tyd in beslag sal neem. Wanneer jy daarenteen te doen kry met 'n duisend of meer name, met twee of drie keer soveel bewysplase, is dit 'n ander saak. Dan moet jy jou verlaat op die publikasies wat vir jou in hoofsaak verstaanbaar is en die nodige inligting gee.

Plantname veroorsaak veel meer moeite as diername. Dit kom herhaaldelik voor dat dieselfde volksnaam aan verskillende soorte plante gegee is, en dat

dieselfde plantsoort meer as een volksnaam het (soms tot tien toe, vir 'n plant versprei oor verskillende dele van die land). By diersoorte is so iets gelukkig veel seldsamer. Uit die aard van die gegewens was dit vir my ondoenlik om by alle bewysplase van 'n besondere plantnaam vas te stel of die naam dieselfde plant of verskillende, en dan watter soorte aandui – selfs vir 'n plantkundige sal dit deur te onvolledige beskrywing in die bron nie moontlik wees nie. Ons weet ook nie of die vroeë natuurondersoekers en ander reisigers in ons land altyd juis ingelig is nie. Wanneer Burchell byvoorbeeld in sy *Catalogus Geographicus Plantarum Africae Australis* volksname noem, dan sê hy dikwels daarby “ex (auctoritate) Ourson” of Julie of Speelman, die Hottentotte wat hom op reis vergesel het.* Hoe kon hy, en ander natuurkundiges, kon troleer of hulle segsmanne altyd betroubaar was? Plantname wat vandag nog in gebruik is, is 'n waardevolle kontrolemiddel, maar naamgewing kon ook wel verander het.

In beginsel het ek, sover ek dit kon doen, die wetenskaplike naam gegee (geslag en soort, soms net geslag gevolg deur sp. of spp.) van die plant of plantegeslag waarvan die besondere volksnaam die eerste opgeteken is. Net af en toe het ek meer as een wetenskaplike naam gegee om plante te onderskei wat met dieselfde naam genoem is. Ook het ek maar selde daarop gewys as vir 'n besondere plantsoort vroeër 'n ander naam opgeteken is en in 'n vorige afdeling van my boek vermeld staan. Veel meer as in die eerste druk het ek in hierdie hersiene uitgawe ook later bewysplase van 'n naam gegee, met die volle besef dat die naam in die later bronne op ander plantsoorte, soms in ander dele van die land, betrekking kan hê. Ek het gemeen dat die groot aantal bewysplase wat ek aangeteken het, vir die een of ander navorser later nuttig mag wees en daarom nie onvermeld moet bly nie.

Die boek wat ek by die behandeling van die plantname verreweg die meeste gebruik het, was die omvangryke lewenswerk van Christo Albertyn Smith, *Common Names of South African Plants* (in 1966 postuum uitgegee deur E. Percy Phillips en Estelle van Hoepen). Hoe interessant en waardevol dié groot werk ook al is, moet dit tog met omsigtigheid gebruik word. Smith het soms sy bronne nie presies genoeg gebruik nie. Ek gee enkele voorbeelde. Onder *aardboontjie* sê hy: “The survivors of the ‘Stavenisse’ referred to the

*Dit bring ons na aan Burchell se omgang met sy Hottentotse helpers waar ons byvoorbeeld in *Cat. Geogr.* 6013, onder datum 20 Sept. 1814, êrens tussen George en die Grootbrakrivier, te lese kry: “Oerson dicit Zaffraan Hout optimum esse lignum in sylvis hisce pro ‘Remschoen . . .’ en vermaaklik ook wanneer ons by nr. 5843 oor “Oprechte Geelhout” of “Witte Geelhout” lees: “Lignum majoris estimatur quam ‘Auteniquas Geelhout’ et pro Dolia Wyn vatten, Emmers etc. usurpatur.”

sowing by the natives of AARDE-BOONTJIES," maar in Go. Mols. III 67 lees ons net van "een soort van onder aardse boontjes . . . dragende boven de aarde kleynе bladeren." Onder *kafferslangwortel* beweer hy: "The vernacular name was first recorded by Ecklon and Zeyher about 1828." Maar in dié skrywers se *Enumeratio Plantarum Africae Australis* word wel vertel dat Kaffers die wortels teen slangbyt gebruik, maar 'n volksnaam word ewemin hier vermeld. *Hottentotsboegoe* word op bl. 252 gegee as die naam van vier verskillende soorte boegoe en daarop na die sleutelwoord *boegoe* verwys. Op bl. 138 lees ons dan: "Thunberg, Malmesbury to Tulbagh September 1773: '*Diosma betulina* . . . quae Hottentots Buku dicitur,' Diss. Acad. I 272." Maar in die betrokke *Dissertatio* staan daar *Hottentottis* (die ablatief) en nie *Hottentots* as bepalende element by *boegoe* nie. Wanneer Smith 'n volksnaam gee wat ek nie uit my bronne opgeteken het nie (in verreweg die meeste gevalle dieselfde as syne), dan is dit uiters moeilik, so nie onmoontlik nie, om sy gegewe te kontroleer omdat sy aangifte van bewysplase so vaag is. Hy noem 'n skrywersnaam maar nie titel en bladsy van die betrokke werk nie. Byvoorbeeld, onder *droog-my-keel* word beweer: "Thunberg (c. 1773) first recorded the vernacular name." Ek het Thunberg se reisbeskrywing, sy *Prodromus Plantarum Capensium*, sy *Flora Capensis* en die *Dissertationes* wat onder sy toesig uitgegee is, deurgewerk maar die naam nie gevind nie. Wat nou? Erger is dit nog wanneer Smith byvoorbeeld onder *seeroogblom* sê: "Originally the name appears to have been first applied (c. 1750), to *Brunsvigia orientalis* . . ." sonder enige bewysvoering hoegenaamd. Keer op keer word 'n vae bewysplaas vir 'n volksnaam gegee, met die toevoeging dat die naam al vyftig of 'n honderd jaar eerder in gebruik was. Maar hoekom dan nie die vroeë bewysplaas gegee nie? Dit is so dat ek self in heelwat gevalle 'n vroeë bewysplaas vir 'n volksnaam het as wat Smith vermeld, maar glad nie altyd nie. Sulke dinge stem 'n mens 'n bietjie versigtig waar Smith in besonderhede praat oor die verspreidingsgebied van plantsoorte en die volksname wat hul dra. Ek moet beken dat toe ek vyf-en-dertig tot veertig jaar gelede talle vroeë reisbeskrywings deurgelees het om daaruit Kaapse woorde op te teken, ek nie altyd voldoende op die geografiese aspek by die aantekening van plantname gelet het nie. In die ou uitgawes van reisverhale wat ek destyds gelees het (dikwels sonder kaart met aanduiding van die reisroete), was dit vir 'n nie-geograaf ook nie altyd maklik om by te hou waar 'n reisiger hom presies bevind as hy die volksnaam van 'n plant of dier opteken nie.

Wanneer 'n mens aandag aan volksname van plante en diere gee, ontstaan die vraag vanself: hoekom is die plant of dier so genoem? Dié vraag het die vroeë natuurondersoekers ook geïnteresseer en baie verklarings van name is deur hulle gegee. In talle gevalle is die naamgewing deursigtig; soms is meer

as een aanneemlike verklaring te gee. So sê Smith byvoorbeeld van *kliphout*: "The name is derived from the hardness of the wood or from the generally rocky habitat of the plants." Meermale is vroeë reisigers, en ook later navorsers, se verklaring van die oorsaaklike verband tussen naam en plantsoort meer interessant as waar, maar oor die algemeen lewer dié aspek van die vraag min probleme op.

'n Ander saak is dit wanneer dit gaan om die gee van etimologieë in die wetenskaplike sin van die woord. Ongelukkig is leke op taalgebied baie geneig om hulle te begewe op hierdie gevaarlike terrein, en C. A. Smith is geen uitsondering nie; intendeel. Wanneer 'n mens oor *harpuisbossie* lees: "The name has an interesting origin, being derived from the Dutch word 'hars' (resin) and 'puisje' (a small pimple), referring to the resinous secretion exuding from the stem and branches in the form of small pimply drops," dan kan 'n mens begryp dat daar vir niks gestuit sal word nie, ook nie vir afleidings van woorde uit Boesmans, Hottentots en Maleis nie. Ek noem die saak nie ter wille van my eie vakgenote nie, ook nie om Smith se anders baie belangrike werk te verkleiner nie, maar om botaniste en ander belangstellendes in "plant lore" op hul hoede te stel.

In hierdie boek word in prinsipe nie op etimologieë ingegaan nie. Name van Hottentotse en Bantoe-herkoms word wel telkens in die verskillende hoofstukke in afsonderlike afdelings saam gegroepeer, maar niks word oor die oorspronklike Hottentotse en Bantoe-vorme gesê nie. Al in die eerste uitgawe, bl. 55, het ek daarop gewys dat die misleidende naam *witkraai* 'n vertaling uit Hottentots is en daarop laat volg dat by nader ondersoek dit mag blyk dat baie meer Afrikaanse volksname van plante en diere uit Hottentots vertaal is. Prof. G. S. Nienaber het daarna in sy groot werk *Hottentots* (1963) by verskeie ander Afrikaanse diername en ook enkele plantname Hottentotse beïnvloeding ter sprake gebring (o.a. by *bontbok*, *klipbok* – as variant van *klip-springer* –, *molslang*, *skilpadbessie*, *steekdoring*, *tierboskat*, *wildevark*) – na my oordeel nie altyd met voldoende rede nie. Dieselfde beswaar geld trouens ook sy bespreking van sommige aardrykskundige name en ander Afrikaanse woorde. Prof. Nienaber sê, na aanleiding van 'n bespreking van sekere Hottentotse vorme op bl. 315–316: "Vir die spekulatiewe gees open dit pragtige perspektiewe," en bring dan wat hy aangevoer het, in verband met "die oorheersing van 'hierdie' en 'daardie' in die stryd met 'deze' en 'gene' en van 'dit' en 'dat'." Is die vrye teuels gee aan so 'n "spekulatiewe gees" nie gevaarlik vir die taalwetenskaplike nie?

Wanneer Hottentotse name in 'n vroeë bron – sê byvoorbeeld die plantname *goree* en *berroé* (vir ons *baroe*) by Claudius in 1685 – as name in gebruik by Hottentotte genoem word maar pas 'n honderd jaar later meermale in

reisbeskrywings voorkom, is dit moeilik om te sê wanneer die name in die Afrikaans-Hollands van Hottentot, slaaf, kleurling en blanke gekom het. Ek het by die vermelding van dergelike name bewysplase soos dié uit Claudius nie opgeneem nie. 'n Ander soort geval is die volgende. Van die *Rhigozum trichotomum* sê Burchell in sy *Cat. Geogr.* 2680: "Vocatur ab Hottentottis Kōrum-bosch, i.e. frutex sub quem crescit Asclepiadea Kōrum dicta." Die plant word in Afrikaans *driedoring* genoem; *korumbos* het blykbaar nie in Afrikaans ingang gevind nie. Sulke Hottentotse name het vanselfsprekend in my werk onvermeld gebly.

As in Engelstalige bronne, veral dié van die eerste helfte van die 19de eeu, 'n naam in Engels gegee word waarvan die Afrikaanse vorm vandag goed bekend is, het ek aanvaar dat die Afrikaanse naam die oorspronklike is en dit opgeneem. Wanneer 'n Engelse naam gegee word (bv. *Kafir turkey* deur Baines, vrv XLV 52) en ek *kafferalkoen* nie in Afrikaans ken nie (dit staan ook nie in die WAT nie), dan het ek dit natuurlik nie genoem nie. Teen die einde van die "Besluit" word nog iets meer gesê oor die opneem of weglaat van name wat moontlik nie outentiek Afrikaans is nie.

Die vernaamste werke van botanici en soöloë wat ek by die bewerking van hierdie tweede uitgawe geraadpleeg het, is die volgende :

- Fitzsimons, V. F. M. : *Snakes of Southern Africa*. Kaapstad 1962.
Landbou-tegniese Dienste, Departement van : *Gewone Insekname*. Pretoria 1963.
Potgieter, D. J., Du Plessis, P. C., & Skaife, S. H. (red.): *Animal Life in Southern Africa*. Kaapstad 1971. (Eintlik 'n versameling van bydraes deur deskundiges gelewer vir die *Standard Encyclopedia of Southern Africa*.)
Quinton, J. C., en Robinson, A. M. Lewin (red.): *Francois Le Vaillant, Reisiger in Suid-Afrika, en sy Versameling van 165 Akwarelle*. Twee dele. Kaapstad 1973. (Met bydraes deur deskundiges op die gebied van die Suid-Afrikaanse natuurlewe.)
Roberts, Austin : *Birds of South Africa*. Hersien deur G. R. McLachlan en R. Liversidge. Kaapstad 1970.
Roberts, Austin : *The Mammals of South Africa*. Uitgegee deur dr. R. Bigalke, dr. V. Fitzsimons en prof. D. E. Malan. 1951.
Skaife, S. H. : *African Insect Life*. Londen 1953.
Smit, Bernard : *Insects in Southern Africa. How to Control them*. Kaapstad 1964.
Smith, Christo Albertyn : *Common Names of South African Plants*. Geredigeer deur E. Percy Phillips en Estelle van Hoepen. Pretoria 1966.

Smith, J. L. B. : *The Sea Fishes of Southern Africa*. Kaapstad 1961.

Watt, J. M., & Breyer-Brandwijk, M. G. : *The Medicinal and Poisonous Plants of Southern and Eastern Africa*. Tweede uitgawe. Edinburgh 1962.

Verder het ek die nuutste druk van *Winkler Prins: Algemene Encyclopedie* vir kennis omtrent Nederlandse en vroeëre Koloniaal-Nederlandse plante en diere geraadpleeg.

Die Verantwoording sluit ek af met 'n besondere woord van dank aan mej. M. D. Gunn, van die Nasionale Herbarium in Pretoria, wat goedgunstiglik C. A. Smith se sesdelige afskrif van Burchell se *Catalogus Geographicus Plantarum Africae Australis* vir my gebruik na die Suid-Afrikaanse Biblioteek in Kaapstad gestuur het.

J. DU P. SCHOLTZ

Nuweland, K.P.

15 Julie 1974.

Hoofstuk 1

INLEIDING

Uit ou dagverhale, reis- en landbeskrywings en vroeë werke oor die natuurlike historie van ons land is heelwat gegewens te haal vir 'n geskiedenis van die naamgewing aan diere en plante in Afrikaans. Volledig sal so 'n geskiedenis uit die aard van die saak nooit kan wees nie. Die Kaap was wel reeds in die 17de eeu beroemd vir sy buitengewoon ryk plante- en dierelewe, en natuurlike liefhebbers het ywerig versamelings aangelê; tog is die Kaapse natuurlike historie eers in die tweede helfte van die 18de eeu enigsins omvattend bestudeer. Bowendien het natuurondersoekers nie altyd in die volksname van plante en diere belang gestel nie. Dit geld veral weer vir die 17de en die eerste gedeelte van die 18de eeu, sodat 'n mens bv. in die werke van botanici soos Breynius, die Commelins, Burmannus en Bergius heel weinig van belang aantref. In die laaste helfte van die 18de eeu het natuurondersoekers soos Thunberg, Sparrman, Pateison en Le Vaillant gelukkig 'n groot aantal Afrikaanse plant- en diername opgeteken, en hulle voorbeeld is in die 19de eeu deur Lichtenstein, Burchell, Harvey, Smith e.a. nagevolg. Die volksname van die groter landdiere is meestal vroeg te boek gestel, soos trouens verwag kan word, maar die name van die kleiner diersoorte het blykbaar veel minder die aandag getrek en is slegs sporadies opgeteken. Om 'n voorbeeld te noem: in 'n groot verskeidenheid van geraadpleegde bronne is voor 1815 nie 'n enkele volksnaam van 'n Afrikaanse skilpad, en voor 1830 nie 'n enkele naam van 'n Afrikaanse padde aangetref nie. Ook die studie van die visse om ons kus is tot diep in die 19de eeu baie verwaarloos, en die oes van aangetekende volksname voor 1845 is betreklik skraal.

Die reis- en landbeskrywings van persone wat nie natuurondersoekers was nie, lewer selde veel interessants op. Die paar paragrawe of bladsye wat aan die flora en fauna gewy word, bevat meestal nie meer as lyste van heel bekende Nederlandse plant- en diername nie, veral versamelname soos KRAAL, SPREEU, JAKKALS, WOLF, met slegs hier en daar 'n uitvoerige beskrywing van 'n besondere soort. Selfs Kolb, wat aparte hoofstukke aan die onderwerp wy, en 'n andersins noukeurige waarnemer soos Mentzel, vermeld betreklik weinig belangwekkends. Ongepubliseerde argiefstukke sal wel nog onbekende ge-

gewens bevat, maar die geringe resultaat wat die deurlees van bv. die vier dele *Reizen in Zuid-Afrika in de Hollandse Tijd* van Godée Molsbergen, die *Dagregister* van Van Riebeeck en die joernale van latere Kaapse kommandeurs en goewerneurs (in Engelse vertaling gepubliseer deur Leibbrandt in sy *Précis of the Archives of the Cape of Good Hope*) opgelewer het, moedig nie juis tot 'n verdere ondersoek van dergelike bronne aan nie. Hoe dit sy, die gegewens wat uit al die bronne saam gehaal is, is tog van so 'n aard en omvang dat dit ons in staat stel om 'n taamlik duidelike beeld van die geskiedenis van die Afrikaanse naamgewing te ontwerp.

Vir iemand wat oor geen plant- en dierkundige vakkennis beskik nie, lewer die studie van die naamgewing heelwat moeilikheid op. Die beskrywing van plante en diere in die ou bronne – vir sover dit al gegee word – is dikwels so onvolledig dat dit selfs vir 'n vakman nie maklik sal wees om die betrokke dier of plant te herken nie. As die naam nie meer bestaan nie, of as – soos meermale voorkom – dieselfde naam aan verskillende plante of diere gegee is, is dit soms onmoontlik om vas te stel watter dier of plant 'n naam gekry het. Dikwels word wel wetenskaplike name gegee, maar vandag is dié byna altyd deur ander vervang; dit kos 'n nie-vakman dan baie tyd om noukeurigheid na te gaan hoe die betrokke dier of plant nou in die wetenskap genoem word – te meer nog omdat tot vandag toe natuurhistorici dit meermale met mekaar oneens is oor besonderhede van klassifikasie en van wetenskaplike nomenklatuur. Daarby kom dat vroeë reisigers in ons land foute kon begaan het by die verbinding van bepaalde volksname met bepaalde plant- en diersoorte – of deurdat hulle self name verwar het of deurdat hulle verkeerd ingelig is deur Hottentotte en burgers wat saam met hulle op reis was, of deur ander mense wat hulle ondervra het in die omgewing waar 'n plant of dier die eerste keer gesien is. Selfs die natuurhistorikus van vandag sal nie altyd met sekerheid kan sê watter foute 'n reisiger 'n honderd-en-vyftig of tweehonderd jaar gelede begaan het nie, omdat daar afgesien van die veranderings in die verspreidingsgebied van plante en diere ook verskuiwings in die toepassing van volksname kon gekom het.

Ook is dit vir 'n leek moeilik om te oordeel in hoeverre plante en diere uit 'n wetenskaplike oogpunt misleidende volksname gekry het. Hy kan dit slegs deur moeitevolle raadpleging van die vakliteratuur agterkom, en dan selfs nie in alle gevalle nie. Uit 'n taalkundige oogpunt beskou is dit gelukkig nie so belangrik nie. Die dierkundige kan wel kla dat die berghaas of springhaas geen haas is nie, die erdvark geen vark, die landmol geen mol en die witkraai geen kraai nie; vir die taalkundige is dié sy van die vraagstuk nie van oorheersende betekenis nie. Tog sal later op die vernaamste en interessantste gevalle van misleidende naamgewing gewys word.

As dit uit die ou bronne kon vasgestel word wanneer en presies waar oral sekere volksname gebruik is – dink bv. aan die name BOOMSINGERTJIE, DORINGBESIE en SONBESIE vir 'n Afrikaanse sikade, en soveel meer – , sou 'n bydrae kon gelewer word tot die Afrikaanse historiese dialekgeografie, met die studie waarvan nog nouliks 'n aanvang gemaak is. Ook hiervoor is die gegewens ongelukkig meestal te skraal en onseker, hoewel soveel moontlik op die geografiese verspreiding sal gelet word. Sommige plante en diere kom alleen in bepaalde streke voor; en as hulle nie om die een of ander rede algemeen bekend geword het nie, is ook hul name net bekend in die gebiede waar hul tuishoort. Plante en diere wat alleen diep in die binneland of ver na die noorde of ooste aangetref word, kon vanselfsprekend eers betreklik laat Afrikaanse name gekry het. Ons moet egter onthou dat, soos reeds gesê, die verspreidingsgebied van baie plante en veral diere vandag glad anders is as sê 'n tweehonderd jaar gelede.

NAAMGEWING DEUR PORTUGESE SEEVAARDERS

'n Honderd jaar voor die eerste skipvaart van die Nederlanders na Oos-Indië het die Portugese gereeld om die Kaap na die Ooste en terug gevaar. Op die lang en gevaarlike reis was die verskyning van sekere voëls om hul skepe vir die Portugese dikwels die eerste welkom teken dat hul die Kaap die Goeie Hoop nader. Die name wat hulle aan dié voëls gegee het, en aan ander om die kus, is later deur die Hollandse seevaarders oorgeneem, en ons tref hul dikwels in ou Nederlandse reis- en landbeskrywings aan. In die kompilasie van Hondius, *Klare Besryving van Cabo de Bona Esperanca* (ao. 1652), lees ons o.a. van *alcatracas, antenayas, faysons, garagians, gavoitoyns* en *mangas de velludo* as name van Kaapse seevoëls. Van hierdie name het alleen die laaste twee met sekerheid in Afrikaans bewaar gebly. R. van der Meulen het in die *Ts. voor Ndl. T. en L.* XXXIX (ao. 1920), bl. 274-279, aangetoon dat die eerste gedeelte van *Mangas de velludo* (lett. "moue van fluweel") voortlewe in die bekende MALGAS, volksnaam van die *Morus capensis*, terwyl prof. Franken in *Die Huisgenoot* van 7 Nov. 1930, bl. 63, die naam GHAAIBOUT, wat nog tot onlangs onder Kaapse vissers vir die swartrugmeeu (*Larus dominicanus*) gehoor is, tot die Port. *gavota*, die *gavoitoyne* van hierbo, teruggevoer het. Prof. Franken meen ook dat die naam BASJAN vir die *Majaqueus acquinoctialis* van die bogenoemde *fayson* (elders *faison, feyson*) moet afgelei word, hoewel daar verskeie besware, foneties sowel as semanties, teen die afleiding bestaan. Volgens die beskrywing in die ou reisverhale is die "fayson" onmiskenbaar die *Daption capensis* (nou SEEDUIF genoem), 'n voël wat in kleur baie opvallend van die basjan verskil.

Vermoedelik het ook die alombekende name FLAMINK v. die *Phoenicopterus ruber* en *P. minor* en PIKKEWYN vir die *Spheniscus demersus* via die Nederlandse uit die Portugese seermanstaal tot ons gekom. Die vorm *flamink* (Port. *flamingo*) is oud;¹ en ook die vorm *pikkewyn* gaan waarskynlik al tot op die 17de eeu terug. David Tappen noem die voël in sy *Funszehen-Jährige . . . Reise-beschreibung* onder datum 6 Oktober 1668 (naby die Kaap) *Piggiwyns* (KSAB XXI 134); Schreyer, wat in 1673 aan die Kaap was, vermeld die naam in sy *Neue Ost-Indianische Reisz-Beschreibung*, bl. 51-52 (uitg. Nijhoff), in die vorm *bigiwinen* (met die tipiese *b* en *g* van die Duitser vir *p* en *k*), terwyl die Kaapse vryburger Büttner omstreeks 1715 in sy onuitgegewe *Waare Relation und Beschreibung von Cabo de Goede Hoop*, fol. 87 en 128, die byna suiwer Afrikaanse vorm *pickoweijnen*, resp. *pikowynen*, gee.²

Tot die "seeckere teijckenen" van die nabyheid van die Kaap vermeld Van Linschoten in sy *Itinerario* II 154 ook "tromben ofte struycken van dick riet, die altoos daer seer veel dryven 15. 20. mylen van landt." Die "tromben" van Van Linschoten is 'n verbastering van die Port. *tromba* ("slurp; trompet"), wat ons nog in talle van joernale, reis- en landbeskrywings ná Van Linschoten teëkom.³ Blykbaar eers ná die stigting van die kolonie aan die Kaap het dié tipiese seeriete (*Ecklomia buccinalis*) onder die Nederlanders die naam SEETROMPETTE gekry.⁴ Die woord *trompet* sou as 'n vertaling van die Port. *tromba* kan beskou word, of as 'n volksetimologiese verholldansing van die vreemde woord, soos prof. Franken blykbaar meen (*Huisg.* 7 Nov. 1930), maar dit sou ook onafhanklik van die Portugese naam kon gegee gewees het weens die opvallende gelykenis van die riete met 'n groot trompet of weens die gebruik as trompet wat daar dikwels van gemaak is.⁵ Vandag is die see-gewas ook bekend as SEEBAMBOES, 'n naam wat ook reeds vroeg daaraan gegee is, blykens die getuienis van Kolb I 46 en Bur. 128.

1. Vgl. o.a. Ten Rhyne, *Schediasma de Promontorio Bonae Spei* (ao. 1673): "a certain kind of pelican called . . . by our countrymen, who learned the name from the Portugese, *Flaminken*" (VRV XIV 103, vert. van prof. Farrington).

2. Dit is opmerklik dat Van Riebeeck in sy *Daghregister* I 57, II 340 en elders die vorm sonder nasaal in die eerste sillabe gebruik, nl. *peguyn*, in teenstelling met die algemeen Ndl. *pinguin*. Die uiteindelijke oorsprong van die internasionale naam is onbekend. Dat Nederlandse seevaarders die naam *pinguin* van die Portugese geleer het, blyk o.a. uit *Eerste Schipvaart* III 143: ". . . het velck is ghenaept het pinquins aeijlandt, ende daer zijn mennichte van dije woghels op, die men inder portoguijske spracke aldus noempt."

3. O.a. *Eerste Schipvaart* I 4, 205; *Daghr.* III 247; Dapper 641.

4. Kolb I 356: "droge rieten welke de Portugeezen *Sargasso*, de zeevaarders *Trombas*, en de inwoners alhier *Zee-Trompetten* noemen"; Valentijn 2: "van de Portugeezen *Trombas*, en van ons *Trompetten* genaamd."

5. Vgl. *Eerste Schipvaart* II 121: "*Trombas* . . . zijn dicke rieden . . . van fatsoen bynaest als een *Trompet*"; Dapper 641: "een slagh van riet, by de Portugesen genaemt *Trombas* . . . van fatsoen gelijk een bezuin." Oor die gebruik van die riete as trompette kyk Kolb I 356, Thun. I 218, Bur. I 28.

Visse wat spesiaal in die Kaapse waters tuishoort, het die ou Portugese seevaarders blykbaar nie aangetref nie, of altans nie benoem nie. Daarenteen het die name van verskeie "vis"-soorte wat in die Atlantiese en Indiese Oseaan gevang is, reeds vroeg in die 17de eeu uit die Portugese in die Nederlandse seemanstaal oorgegaan, en van dié name is ook op Afrikaanse visse toegepas. Die bekendste is die naam *albacora*, wat voor die einde van die 16de eeu reeds in die Nederlandse seemanstaal tot *alvercoor* vervorm is en daarna nog verskeie ander vorms aanneem, waaronder ook die vandag nog in Afrikaans gebruiklike HALFKOORD.⁶ In die artikel waarna hierbo reeds meermale verwys is, het prof. Franken aangetoon dat die veelbesproke visnaam DAERAAD vir die *Chrysoblephus cristiceps* nie van Ndl. *dageraad* kom nie, maar beskou moet word as 'n volksetimologiese vervorming van Port. *dorado*, lett. "verguld, goudkleurig," 'n naam wat in die 17de eeu by feitlik alle seevaarders na die Ooste bekend was.⁷ Onder die Kaapse vissers is ook nog BONITA as visnaam bekend (vir die *Sarda sarda*), waarskynlik egter as moderne ontlening. Altans, die vorm *benyt* wat die Port. *bonito* by die 17de-eeuse Nederlandse seevaarders aangeneem het en wat ook as Kaapse visnaam by Kolb I 229 vermeld staan, word nie meer gehoor nie.

NAAMGEWING DEUR NEDERLANDSE SEEVAARDERS

Toe die Nederlanders in die loop van die 17de eeu 'n al hoe belangriker aandeel in die Oos-Indiese handelsvaart gekry het, het hul ook onafhankliker in hul naamgewing geword. Die klassieke voorbeeld van oorspronklike naamgewing in die Nederlandse seemanstaal vroeg in die 17de eeu wat ook by ons bekend gebly het, is dié van die vis jacob-evertsen, in Afrikaans vervorm tot JAKOPEWER.⁸ Verskeie van die seevoëls wat Portugese name gehad het, het nou onder die Nederlandse seevaarders ook bekend geword as *kaapvogels*,

6. Kyk *Eerste Schipvaart* II 70, *De Reis van Joris van Spilbergen naar Ceylon, Atjeh en Bantam*, 1601-1604, plaat 9: *Hallevekora*, WNT II 106 en Büttner 90. Ander vorminge wat in Afrikaans gehoor word, is *albakoer* en *albertkoord*. Die naam is by ons toegepas op die *Seriola pappei*.

7. Die vroegste bewysplaas van die volksetimologiese vorm aan my bekend is Teenstra I 243: *dageraad*. Igtioloë glo, om begryplike redes, nog altyd aan die beskrywende herkoms van die naam; so ook J. L. B. Smith: "Adults at death one of the most beautiful of all creatures as waves of different colours pass over the body, hence the early Dutch name of Dageraad."

8. Kolb I 239 vertel omstandig hoe en waarom die vis na die skipper Jacob Evertsen genoem is; kyk ook WNT VII 108. Nagenoeg die hedendaagse Afr. vorm lees ons die eerste keer by Teenstra I 243: *jacobpeber*. Die Indiese vis is die *Serranus variolosus*, van die familie *Percidae*, die Kaapse die *Sebastichys capensis*.

blykbaar 'n versamelnaam wat nie in Afrikaans bly leef het nie.⁹ Meermale is ook Nederlandse name wat oorspronklik deur Noordvaarders aan sekere diersoorte van die Noordelike Yssee gegee is, taamlik kritiekloos hier in die suide toegepas. Die naam JAN-VAN-GENT, wat ons o.a. by Hondius as naam van 'n Kaapse seevoël teëkom, het in Afrikaans nie bekend gebly nie, ewemin as in Nederlands; maar die voëlnaam MALMOK vir soorte *Diomedea*, veral die *D. melanophrys*, is aan die Kaap nog heel gewoon. 'n Baie opvallende voorbeeld van 'n naam waarvan die etimologie heeltemal verbleik was toe dit deur die seeliede hier by ons toegepas is, is NOORDKAPER. Deur die Nederlandse walvisvaarders is dit in die eerste helfte van die 17de eeu aan die *Eubalaena glacialis* gegee omdat dié walvis veral in die omgewing van die Noordkaap aangetref is. Nog in dieselfde eeu is die *Eubalaena australis* van die Kaapse kus om 'n oppervlakkige gelykenis ook so genoem. By ons word die naam nou algemeen *noorkapper* uitgespreek.

In die ou bronne kom 'n mens af en toe name teë wat die 17de-eeuse Nederlandse seevaarders aan Kaapse seediere gegee het, maar wat nie in Afrikaans bekend gebly het nie en ook nie in die WNT vermeld word nie. Melton 486 beskryf 'n vis (reeds deur Joris van Spilbergen 12 met name genoem) as volg: "Van Plat-visch is hier seker slag, *Huigen* genaamt, zijnde met den bek lang over't lijf, 't hoofd neergedrukt, met scherpe tanden in de muil, onder de selve hebben ze een baard, die als hair-lokken afhangt; omtrent de kop zijn twee vinnen, die aan wederzijden scherp uitsteken; het geheele opperhoofd is tot op de rug als blinkend goud, en gelijk als met bruine plekken gemengt; de staart met alle sijn vinnen zijn graauw, daar van ses aan weder zijden als quabben afhangen." Op dieselfde bladsy beskryf hy ook 'n soort bruinvis: "plat, gelijk de Pots-hoofd; en om de kappe, die ze schijnen aan te hebben, *Zee-monniken* genaamt; haar langte strekte sig uit tot vijf, of ses voeten; de staart, die verkeert staat, is seer breed gespleten, ten aansien van andere visschen." Melton beskryf blykbaar nie wat hy self waargeneem het nie, want hierdie beskrywing kom byna woordelik in die *Eerste Schipvaart* 1 54 voor. Watter "visse" met die name HUIG en SEEMONNIK aangedui is, was ek nie in staat om vas te stel nie. Dis ewenwel goed moontlik, na die uiterlik geoordeel, dat "seemonnik" die *Lophius piscatorius* is wat bowendien vandag by ons in Engels *monk* genoem word. Nieuhof, *Gedenkwaardige Zee- en Lant-Reize* (ao. 1682) 10, vermeld weer 'n ander vissoort wat "by d'onzen aen de Kaep Kraekvisch, en anders Traeghvis genoemt wort." Die beskrywing is dié van

9. Vgl. o.a. Eduward Melton, *Zeldsaame en Gedenkwaardige Zee- en Land-Reizen* (ao. 1681), bl. 482: "seker slag van Meeuwen (door Jacob van Nek op zijn tweede reis) *Caap-vogels* genaamt, en nu noch alsoo, en ook niet anders bekend . . ."

'n torpedovis, blykbaar dus die *Narke capensis* of *Torpedo marmorata* wat nou in Afrikaans DRILVIS, in Engels *electric-ray* genoem word.

TOEPASSING VAN NEDERLANDSE NAME AAN DIE KAAP

In die vyftig jaar voor die stigting van die verversingspos aan die Kaap het die Nederlandse seevaarders so dikwels in Tafelbaai, Saldanhabaai en Mosselbaai aan land gegaan dat hul taamlik kennis kon opdoen van die plante- en dierelewe van die kusstrook. Baie van die diere en plante wat hul hier aangetref het, was hul reeds van elders bekend of het sterk ooreenkomstig met bekende plant- en diersoorte vertoon. Dit spreek vanself dat hulle die gewone Nederlandse name hier toegepas het, sy dit met voorvoeging af en toe van die bepaling *Kaaps*. Hoe onseker die kennis van die Afrikaanse flora en fauna nog was, en hoe onvas die naamgewing, blyk daaruit dat ons in die ou bronne talryke heel gewone Nederlandse name teëkom wat vandag in Afrikaans geheel en al onbekend is. By Hondius lees ons o.a. van *lepelaars*, *meerkoeten*, *rotganzen*, *scholvers*, *slobben* en *talingen* as soorte van watervoëls wat hier gevind word. Dieselfde verskynsel tref ons ook ná die stigting van die volksplanting aan die Kaap aan. Van Riebeeck vertel bv. in sy *Daghr.* III 281 van *bot*, *schelvis* en *schol* wat in Tafelbaai gevang word. Ná die 17de eeu kom so iets selde voor – 'n bewys dat die kennis van die Afrikaanse plant- en diersoorte noukeuriger geword het en die naamgewing vaster.¹⁰

Dikwels is met die gebruik van Nederlandse name taamlik onverskillig omgesprong. Algemeen bekende name is hier toegepas op plante en diere wat met die oorspronklike draers van dié name al heel weinig gelykenis vertoon – tot ergernis van latere natuuronderzoekers soos Le Vaillant, Lichtenstein, Burchell en andere. Dit is daarom gewens om hier 'n bietjie nader daarop in te gaan hoe Nederlandse name heel aan die begin van ons geskiedenis aan Afrikaanse diere en plante gegee is. Agtereenvolgens word groepe van die belangwekkendste vis-, voël-, soogdier- en plantname bespreek.

In sy lesing "History of the Local Names of Cape Fish," afgedruk in die *Transactions of the South African Philosophical Society*, dl. XI, afl. 4, het dr. Gilchrist reeds opgemerk dat "if a Dutch name could be got for a fish having some resemblance, however remote, to those already known, they (the early

10. By Büttner 125 r. lees ons tog nog van "eine Sorte von Falken, welche sie den Stosfalk nennen," en op die volgende vel van "kolkraaben." Nóg van *stootvalk* nóg van *kolkraaf* is daar iets in Ndl. of Afr. bekend. So is daar meer van voor en ná 1700. Schreyer 51 skryf van sekere voëls: "kleiner sind diejenigen, welche man Stahr-Moebigen nennt," en Kolb I 217 gee 'n beskrywing van 'n voël wat *langtong* as naam sou gehad het.

Dutch settlers) promptly applied the European name." Die Afrikaanse visse HARDER (*Mugil cephalus*), MAKRIEL (*Scomber japonicus*), MARSBANKER (*Trachurus trachurus*) en KNORHAAN (*Trigla kumu*) behoort almal tot dieselfde geslag as die Nederlandse visse wat so heet, sodat die toepassing van die Nederlandse naam in dié gevalle vanselfsprekend was; maar die Afrikaanse ELF (*Pomatomus saltator*) en SPIERINKIE (*Atherina breviceps*) behoort glad tot verskillende ordes as die Nederlandse visse, en die naamgewing berus hier dan ook slegs op 'n heel oppervlakkige gelykenis. Die gebrekkige kennis ook van die Nederlandse vissoorte het soms tot eienaardige vergissinge gelei. So is bv. die naam KABELJOU (in Europa die *Gadus morrhua*) hier gegee aan die vis (*Johnius lepidorus*) wat in Nederland *ombervis* genoem word, terwyl die naam *ombervis* by ons onbekend is. Soms is 'n naam egter nie so vreemd as wat dit op die eerste gesig lyk nie. Die SNOEK is in Nederland 'n varswatervis (*Esox lucius*), in Suid-Afrika 'n seevis (*Thyrsites atun*), maar is hier dan ook oorspronklik SEESNOEK genoem, soos uit die *Daghr.* 1 407 van Van Riebeeck blyk. STEENBRAS (Ngl. *steenbrasem*) kom in Kaapse bronne van die tyd van Van Riebeeck af gereeld voor. Hofman 51 is die eerste wat op skrif onderskei tussen die ROOSTEENBRAS (*Petrus rupestris*, fam. *Denticidae*) en die WITSTEENBRAS (*Lithognathus lithognathus*, fam. *Sparidae*). Te oordeel na die opgawes van *steenbrasem* in die WNT XV 1021 het die naam van vroeg af in die koloniale Nederlands tuis gehoord en so ook aan die Kaap in gebruik gekom. Die "steenbrasems" buite die Kaapse waters hoort, soos dit my lyk, almal tot die familie *Sparidae*, waarvan alleen ons witsteenbras 'n lid is.

Suid-Afrikaanse voëls wat ook in Europa tuis hoort of min of meer ná verwant aan die gelyknamige Nederlandse is en heelwat na hulle lyk, sodat die naamgewing voor die hand gelê het, is o.a. die BERGEEND (*Tadorna cana*; Van Rieb. III 130; Hoff. 32; Go. Mols. IV 5; Le Va. IV 79), SNIP (*Gallinago nigripennis*),¹¹ WATERHOENDER (*Gallinula chloropus*; Schreyer 53), KROPGANS (*Pelecanus* spp.; Schreyer 50; Kolb I 221; Thun. I 295: "Pelicans . . . called here Kropgans"), REIER (*Ardea* spp.), KWARTEL (*Coturnix coturnix africana*), KRAAI (*Corvidae*), SPREEU (*Sturnidae*) en MOSSIE (*Passer melanurus*). Dergelyke name gee geen aanleiding tot verdere opmerkings nie, behalwe dat in die geval van name soos WILDE-EEND en WILDE-GANS (lede van die fam. *Anatidae*; K. Plak. I 50, 86, 88; Schreyer 53; Hoff. 32; Bur. I 265; Bain, Vrv XXX 25) of WILDEPOU (lede van die fam. *Otididae* en *Gruidae*; Nieuhof 8; K. Plak. I 88 en later bronne) ons nie weet wanneer die verbinding met wilde

11. Schreyer 53 sê dat hy aan die Kaap "Pful- und Wasser-Schnüpfen" gesien het. Hoe die poelsnip en watersnip in Afrikaans onderskei word, was ek nie in staat om vas te stel nie. Die Jong skryf aan die einde van die 18de eeu in sy *Reizen* I 34 dat die "watersnip" aan die Kaap POELSNIP genoem word.

tot 'n egte samekoppeling ontwikkel het nie. Interessanter verskynsels het ons by die toepassing van die Nederlandse name *duiker*, *korhaan*, *fazant*, *patrijs* en *vink* hier aan die Kaap. Ons onderskei tussen **DUIKERS**, vyf geslagte van die fam. *Phalacrocoracidae*, almal seevoëls met uitsondering net van die riet-duiker, en **DUIKERTJIES**, wat tot drie geslagte van die fam. *Podicipidae* behoort en hoofsaaklik in vars water hou. In Nederlands is *duikers*, wat ook hoofsaaklik seevoëls is, lede van die fam. *Colymbidae* (wat glad nie by ons voorkom nie), terwyl die duikvoëls wat byna uitsluitend in vars water hou, lede van die fam. *Podicipididae* is en *futen* genoem word. Bekende soorte duikers aan die Kaapse kus is die *Phalacrocorax capensis* en die *P. neglectus*. In Nederland kom *Phalacrocorax*-soorte ook voor, maar daar heet hulle *aalscholwers*. In die oudste Kaapse bronne word die name *aalscholwer* en *duiker* dikwels naas mekaar genoem, maar die eerste naam moes reeds vroeg die veld vir die tweede ruim. By ons word verskillende geslagte uit die familie *Otididae* onder die naam **KORHAAN** saamgevat. Wat in Nederlands *korhaan* heet, is 'n geslag uit die familie *Tetraonidae*. Die Afrikaanse korhane (bv. die Kaapse *Afrotis afra*), volgens Sparr. I 183 ook **KNORHANE** genoem, lyk maar min op die Europese korhaan, veel meer op die Europese trapgans, wat dan ook tot die familie *Otididae* behoort. Dit is seker vreemd dat die naam *trapgans* glad nie in Afrikaans bekend is nie. Die Afrikaanse **PATRYSE** (*Francolinus* spp.) is so ná verwant met en lyk so veel op die Europese (*Perdix* spp.) dat dit heeltemal natuurlik is dat die Afrikaanse voëls die Nederlandse naam gekry het. Nou word egter die groter patryse (o.a. die *Francolinus capensis*) by ons **FISANT** genoem, terwyl wat in Nederland onder *fazant* verstaan word, glad ander voëls is.¹² Ook word deur die naam **VINK** in Nederland en aan die Kaap heel verskillende voëls aangedui. In Nederland is die vinke lede van die onderfamilie *Fringillinae*, waartoe ook die mossie behoort, terwyl by ons die vinke oor die algemeen veel groter voëls is wat in die familie *Ploceidae* ondergebring word.¹³

Onder die soogdiere kry ons verskeie opvallende voorbeelde van misleidende naamgewing. Wat by ons 'n **TIER** heet, die *Panthera pardus*, heet in Nederland 'n *panter* of *luijaard*, terwyl die *Panthera tigris*, in Nederlands *tijger* genoem, by ons glad nie voorkom nie. Die naam **LUIPERD** word by ons

12. Vgl. Le Va. I 138: "Patrijzen, voornamelijk de groote soort, die de inwooners van de Kaap den naam van *Faisant* gegeven hebben," en Bur. I 270: "a sort of Partridge . . . It was called by the colonists *Faisant*, a name, in this instance, quite misapplied."

13. Vgl. reeds Ment. II 18: "Insbesondere hat man auf dem Vorgebirge eine Art Vögel welche man daselbst zwar Finken nennt, die aber mit den europäischen gar nicht zu vergleichen sind, und sich beständig in grossen Zügen beisammen halten."

ook wel as sinoniem met TIER gebruik, dus in juiste toepassing op die *Panthera pardus*, maar meestal word *luiperd* by ons tog gebruik vir die *Acinonyx jubatus*, wat in Nederlands *jachtluipaard* heet.¹⁴ In Afrikaans word die diere wat in Nederlands *hyena* heet, nl. die *Hyaenidae*, WOLF genoem, terwyl ook ons WILDEHOND eintlik 'n *Hyaena*-soort is.¹⁵ In sover HIËNA vandag in Afrikaans gebruik word, is dit waarskynlik 'n moderne ontlening uit Engels. Wat in Nederlands *jakhals* genoem word, is 'n diersoort uit die familie *Canidae* wat iets van die wolf en die vos het. Ons JAKKALSE behoort ook tot die familie *Canidae*, maar lyk meer op die Europese vos as op die jakkals, veral ook wat hul geesteseienskappe betref. Dit is opmerklik dat *vos* glad nie as volksnaam in Afrikaans bekend is nie.¹⁶ Na verwant aan die jakkalse, en ook lid van die fam. *Canidae*, is die WILDEHOND (*Lycan pictus*); van vroeg af lees ons die naam in Kaapse bronne (o.a. Adam Tas, vrv, 2de reeks, 1 178; Kolb 1 181; Spart 1 188). By ons is die DAS of DASSIE die *Procapia capensis* (fam. *Procapriidae*, orde *Hyracoidae*), terwyl *das* in Nederland die naam is van die *Meles taxus* (fam. *Mustelidae*, orde *Carnivora*) – dus glad 'n ander diere. In die 17de-eeuse koloniale Nederlands tref ons die naam *steendas* vir lede van die fam. *Procapriidae* aan. In Afrikaans het ons as selfstandige woord en as lid van samestellings baie dikwels *klip* waar Nederlands *steen* het; so is ook KLIP-DAS(SIE) naas bloot DAS(SIE) nog by ons bekend vir die *Procapia capensis*, spesiaal ter onderskeiding van die name BOOM- EN BOSDASSIE vir die *Dendrohyrax arboreus*. Reeds in die vroegste Kaapse bronne word *das* en *steendas* deurmekaar gebruik (bv. Van Rieb. 1 385, 392), en Kolb het al daarop gewys (1 173a) dat die naam DAS hier op 'n heel ander diere as in Europa toegepas is.¹⁷

Die naam *ijzervarken* is in Nederlands nou verouderd, maar vroeër is dit

14. Le Va. 1 76: "Ik herkende alle de kenmerken van den Panther . . . maar in de geheele volplanting wordt hij nooit anders dan tijger genoemd."

15. Vgl. Lich. II 24: "Die gefleckte Hyäne (*Hyaena crocuta*) wird hier schlechtweg der Wolf genannt, wie man denn überhaupt für die meisten Benennungen der eigenthümlichen africanischen Gegenstände, nur die am nächsten liegenden europäischen Ausdrücke genommen hat." Kyk ook Bur. II 277: "Hyenas, or wolves as they are commonly called by the Boers and Hottentots."

16. Kolb. 1 203: "Van vossen weet men hier, voor zoo veel den naam aanbelangt, hier niet; ondertussen is hier een diere, dat met de zogenaamde . . . kruisvossen, indien niet volkomen, nogtans voor het grootste gedeelte overeenkomt, en word zulk diere hier van alle inwoners *Jakhals* . . . genaamt;" Gordon 127: "dit diere word aan de Caap *Jakhals* genaamt, zijnde egter de regte vos. . . . Syn geluid is wanneer men hem gevangen heeft als een vos, egter maakt hy een groot getjank, anders als onse vossen, het sweemt wel wat na het geluid onser kwagga;" Lich. II 444: "der südafrikanische schwarzüchtige Fuchs (der fälschlich sogenannte Jakal, *Canis mesomelas*)."

17. Kyk later ook Bur. 1 265 n. KLIPDAS kry ons in ons bronne die eerste in Le Va., *Hist. Nat.* 1 68, maar die naam moes veel vroeër in gebruik gewees het.

in dieselfde betekenis as *egel* gebruik, dus in toepassing op 'n geslag van soogdiere (*Erinaceus*) uit die orde van die Insekteëters. In Afrikaans is *YSTERVARK* die naam van 'n *Hystrix*-soort, uit die orde van die Knaagdiere. Die *Hystriidae* heet in Nederlands *stekelvarken*. Die *stekelvarken* en *egel* lyk uiterlik enigszins op mekaar, en in Nederland word die *egel* soms verkeerdelik *stekelvarken* genoem. Dit is daarom nie so verwonderlik dat die naamsverwisseling tussen *stekelvarken* en *ijzervarken* hier plaasgevind het nie. Van Riebeeck gebruik *ijzervarken* reeds heel gewoon in die Afrikaanse sin van die woord (vgl. Van Rieb. I 67, II 61 : "een ijser- ofste egelvercken").

Tot die misleidendste diernaam hoort dié wat aan verskeie Afrikaanse antilope gegee is. Die Afrikaanse *GEMSBOK* (*Oryx gazella*), 'n vlakgebewoner met lang reguit skerppuntige horings, lyk niks op die Europese *gems* (*Rupicapra rupicapra*) nie, wat 'n bewoner van die hooggebergtes is en kort horings het met die punte na agter en ondertoe omgebuig. Byna ewe sterk verskil die Afrikaanse *STEENBOK* (*Raphicerus campestris*) van die Europese (*Capra ibex*); tog behoort dié Afrikaanse antilope nog tot dieselfde familie (*Bovidae*) as die gelyknamige Europese. Die Afrikaanse *ELAND* (*Taurotragus oryx*), *REEBOK* (*Pelea capreolus*) en *HARTEBEE*s (*Alcelaphus buselaphus*) hoort daarenteen selfs tot verskillende families as die Europese eland (*Alces alces*), reebok (*Capreolus capreolus*) en hert (*herte* is trouens die versamelnaam van die hele familie waartoe ook die Europese eland en reebok behoort). Die Afrikaanse diere is naamlik *Bovidae*, d.w.s. holhoorniges, terwyl die Europese diere *Cervidae*, d.w.s. draers van vertakte geweie, is! Hierdie verwarrende naamgewing kan alleen verklaar word uit die onbekendheid van die oorspronklike naamgewers met die betrokke diersoorte in Europa.¹⁸

'n Besonder interessante voorbeeld van verskuiwing in die toepassing van 'n naam het ons in die geval van *SEEKOEI*. Die woord kom reeds in Middel-nederlands voor en dui dan 'n soort rob aan (*Mnl. Wdb.* VII 864). Ongeveer dieselfde betekenis het ook Eng. *sea-cow* en Frans *vache marine* gehad. Later tref ons die Ndl. *zeekoe*, Eng. *sea-cow* en ook Duits *Seekuh* aan as benaming vir die *Sirenia*, 'n orde van plantetende soogdiere wat uitwendig baie na walvisse lyk en in vlak baaie en in die monde van riviere hou. Dit is die enigste toepassing waarin die naam *zeekoe* vandag nog in Nederlands bekend is. Die *Sirenia* is seediere wat nie om die Suid-Afrikaanse kus bekend is nie. Van die begin af is die naam *SEEKOEI* aan die Kaap toegepas op die dier (*Hippopotamus amphibius*) wat nou nog in Afrikaans so genoem word (vgl. Van Rieb. I 31, II 11, III 498, ens.). Van Riebeeck gebruik die naam al enkele dae ná sy

18. Opmerkinge oor misleidende naamgewing aan Afrikaanse antilope by Kolb I 173, Forster (ao. 1772) I 83 vlg. en Bur. II 23 n.

landing sonder enige kommentaar, sodat ons moet aanneem dat die merkwaardige naamsoordrag nie hier plaasgevind het nie, maar dat in die koloniale Nederlands *zeekoe* toe al geruime tyd as naam vir die hippopotamus moes bekend gewees het. Ongelukkig was ek nie bewus van die interessante verskuiwing in die toepassing wat die naam ondergaan het toe ek die ouer Nederlandse joernale en landbeskrywings gelees het nie, en die WNT die die woord *zeekoe* nog nie behandel nie. Dit is daarom vir my onmoontlik om te sê waar en wanneer die naam die eerste maal in sy nuwe toepassing gebruik is.

Kort ná die sorgsame Van Riebeeck hier aan die Kaap aan wal gestap het, het hy begin rondkyk na eetbare gewasse wat hy uit sy vaderland ken, om dié hier vir gebruik aan te kweek. Onder datum 9 Okt. 1652 skryf hy in sy *Dagh-register* van "preij, ofte jonge ajuijn, ende loock, die wij hier oock in het wilt wassende, redelijck abundant gevonden hebben, ende't saet meenen op te garen, om bij ons fort aen te queecken, gelijck wij met de esperges, suiyringh ende mostert al begonnen hebben." WILDE-ASPERSIE (*Asparagus* sp.; Van Rieb. II 94), WILDELOOK (*Allium rotundum*) en WILDEKNOFLOK (*Tulbaghia* spp.), wat plek-plek so volop was dat dit sy naam aan 'n uitspanning – die ou Knoflookskraal – gegee het, WILDEMOSTERD (*Cruciferae* spp.), SURING, KLAWERSURING en WILDESURING (*Oxalis* spp.; Van Rieb. I 74, II 340, 434) en UINTJIES (*Moreae* spp., ens.) is almal nog Afrikaanse name van plante wat min of meer ná verwant met die gelyknamige Nederlandse is.¹⁹ Die optimistiese kommandeur kon wel o.a. "de preij ofte cleynen ajuijn" bestempel as "van alsoo goeden smaeck ende deucht wesende als in Hollant" (*Daghr.* I 75), die WILDESPINASIE waar hy elders van praat, kon blykbaar die toets van die tyd nie deurstaan nie, en die naam selfs het uit die taal van die koloniste verdwyn.

Onder die boomsoorte wat vroeg Nederlandse name gekry het omdat hul ná verwant aan Europese soorte is, is die WILGENHOUT (*Salix capensis*) en OLIEWENHOUT of WILDE-OLYF (*Olea* spp.). Bome wat nie verwant is nie, maar na Europese soorte genoem is vanweë 'n gelykenis van die blaar, vrug of blom, is die SIPRES (*Widdringtonia* spp.; Go. Mols. I 178, ao. 1685), BITTER- of WILDE-AMANDEL (*Brabeium stellatifolium*; Van Rieb. I 300, II 134; Leib., *Précis. Journ.* 1662–1670, bl. 31, 33), WILDEKASTAING (*Calodendrum capense*;

19. Die naam *uintjie* vereis 'n nader verklaring. Naas *ajuijn* het daar in die 17de eeu 'n vorm *uien* bestaan (kyk Stoett, *G. A. Brederoo's Moortje*, bl. 221, aant. op r. 2780). Dit is dié vorm wat in Afr. *uintjie* bly voortleef het. In Afrikaanse bronne tref ons dit ook reeds vroeg aan, o.a. Go. Mols. I 108, 111 (ao. 1662): *uygentches*; Go. Mols. II 147 (ao. 1791): *uyntjens*; Ment. II 182: *auntjes*; Sparr. I 178: *oenkjes*; Bar. II 34: *uyntjes*; Bur. I 417: *uyentjes*. Kyk verder my bundel *Afr. Holl. in die 18de E.*, bl. 172 i.v. *uintjiesyster*.

Büttner 2) en WILDEVLIER (*Nuxia floribunda*; Leib. *Précis. Journ.* 1662-1670, bl. 82; later Bur. 1 94 n.). Dit spreek vanself dat die ou volksplanters aan die Kaap baie vroeg die bosse begin deursoek het na geskikte timmer- en skrynhout. Meermale het hulle boomsoorte wat glad geen gelykenis met Europese bome vertoon nie, behalwe dat die grein van die hout met dié van sekere soorte ooreenkom, na die bewuste Europese bome genoem. So kom ons aan die name BOEKENHOUT (*Rapanea melanophleos*), ESSEBOOM (*Ekebergia capensis*), ELSHOUT OF ROOI-ELS (*Cunonia capensis*), WIT-ELS (*Platylophus trifoliatus*) en WILDEPEER (*Olinea capensis*, e.a.).²⁰

Met dié manier van naamgewing is voortgegaan tot in die 18de eeu. Dit sou onbegonne en nuttelose werk wees om alle Nederlandse name wat ook in Afrikaans bekend is, hier op te som soos hul in ou bronne opgeteken staan. As ons op die getuienis van die bronne kan afgaan, dan kan een algemene gevolgtrekking veilig gemaak word, nl. dat verreweg die meeste name wat in die eerste vyftig, sestig jaar van die volksplanting gegee is, van Nederlandse herkoms is. In die bronne van die tweede helfte van die 18de eeu is die name wat ons teëkom, daarenteen vir die oorgroot gedeelte oorspronklik Afrikaans.

ORGEËRF, OF HIER ONTSTAAN?

Dit is nie altyd moontlik om uit te maak of ons met die oordrag van 'n Nederlandse naam of met oorspronklike naamgewing in Afrikaans te doen het nie. Waar die etimologie van 'n naam nie meer deursigtig is nie, soos die geval is met die meeste name hierbo genoem, kan daar natuurlik nie aan getwyfel word dat die naam oorgedra is nie. As egter die aanleiding tot die gee van 'n bepaalde naam nog heeltemal duidelik uit die naam self blyk, ontstaan daar onsekerheid. Hoe kan ons weet of 'n voëlnaam soos LANGSTERTJIE OF PYLSTERT (vermoedelik die *Promerops cafer* en/of die *Coliuspasser macrurus*)²¹ of 'n

20. Bronne waarin dié name voorkom, en waaruit dit soms ook blyk hoe Europese name op Kaapse boomsoorte oorgedra is, is o.a. Van Rieb. 1 59: "fraise dicke, ende vry langhe, rechte boomen . . . een soorte bijnae als hoecken- en essenhout;" Leib., *Précis. Journ.* 1662-1670, bl. 82; KR III 31, 20. 1705; Büttner 2; K. Arg. St. 6/90, 20. 1757: "de plaats genaamt wit elsebos." Kyk ook noot 22 op bl. 22. In verband met die misleidende naamgewing aan plante vgl. o.a. Bur. 1 142: "Its colonial name is *Rood Elze* (Red Alder), although the tree has not, in any point of view, the least resemblance to the Alder of Europe."

21. Vgl. Büttner 122: "eine Sorte von Vögeln, welche sie Langsteertjes mennen," Hofman 4: "pijlsteerten;" Thun. II 64: "A curious and handsome species of Bulfinch - *Langstaart*: *Loxia macroura*;" Le Va., *Hist. Nat.* VI 141: "un grand concours de ces sucriers que les colons du Cap nomment *pyl staert*. En effet, lorsque cet oiseau vole avec rapidité, sa longue queue tendue lui donne absolument l'apparence d'une flèche qui traverse dans les airs. D'autres le nomment tout simplement *lange staert voogel*; d'autres *suyker voogel met lange steert*, et enfin *koning der suiker voogel*."

boomnaam soos GEELHOUT, wat ook in Nederlands bekend is, komparatiewe oordrag berus of voorbeelde van oorspronklike naamgewing in Afrikaans is? Dikwels sal dit onmoontlik wees om met betrekking tot dergelike name tot 'n beslissing te kom. Daar is egter 'n aantal oorwegings wat kan help om ons na die een of ander kant toe te laat beslis.

In die eerste plek is die manier waarop 'n naam in die oudste bronne vermeld staan, van belang. As bv. Van Riebeeck in sy *Dagregister* reeds heel gewoon van GEELHOUT en YSTERHOUT, van BOSKATTE, KLIPVISSE en SANDKRUIPERS as van bekende plante en diere skrywe, mag ons wel aanneem dat hier bekende (koloniaal-)Nederlandse name op Afrikaanse diere en plante toegepas is. Natuurlik is dit nie altyd met sekerheid vas te stel of die plant- en diersoorte wat in die ou bronne alleen maar met name genoem word, juis dié is wat nou die bewuste name dra nie, maar oor die algemeen mag ons wel aanneem dat dit die geval sal wees. Spesiale vermelding verdien egter 'n geval soos BOSKAT, wat in die begin vermoedelik in die algemeen as sinoniem met "wilde kat" gebruik is, maar betreklik gou 'n egte soortnaam geword het, nl. dié van die *Felis serval*.²²

Ook as 'n naam buite die Kaap baie verbreid was of nog is, behalwe in Nederlands ook in Engels of Duits of in albei dié tale, is ons geneig om aan te neem dat ons nie met onafhanklike naamgewing in Afrikaans te doen het nie. Dit is die geval met 'n boomnaam soos STINKHOUT (by ons o.a. *Ocotea*

22. Van Rieb. I 69, II 194: "een wackeren boscat gevangen (wel soo groot als een redelijcke lupert," II 387, III 132, 259. Kyk ook Leib., *Précis. Journal 1662-1670*, bl. 82; Ten Rhyne 106; Kolb. I 182. Vgl. die interessante plakkaat teen die roekelose omkap van geelhoutbome ("t bequaemste tot plancken ende 't minste alhier in de Caepse bossen wesende") wat Van Riebeeck reeds op 13 Okt. 1658 uitgevaardig het. Hy doel hier waarskynlik op die sogenaamde "opregte geelhout (*Podocarpus latifolius*), wat vandag nog in die bergklowe by Kaapstad voorkom. GEELHOUT het vroeg 'n algemene naam geword vir allerlei soorte bome met gelerige hout ver van der Kaap. Al in 1688 vind ons in Go. Mols. III 133: "Hier [buurt van Delagoabaai] is ook mede verscheide goed timmerhout als geelhout en rood iserhout en geel peerenhout het Caabse niet ongelijk". Thun. I 169 vermeld die naam GEELHOUT (nou meestal SAPPRAANHOUT) vir die *Cassine crocea* van die Knysnabosse en ooswaarts, dus selfs vir 'n boom uit 'n ander geslag as die *Podocarpus*. Sou die "wackere, dicke, gebrande stormpaelen van durabel hard iserhout" waaroor Van Riebeeck dit in sy *Daghr.* het, van die *Olea capensis* kon gekom het wat nou digby Kaapstad net as struik bekend is? Dieselfde as wat gebeur het met die naam GEELHOUT, het ook met YSTERHOUT gebeur. Dit is toegepas op verskillende boomsoorte van dieselfde geslag (*Olea*) as die oorspronklike maar ook op heeltemal ander bome wat 'n taai of harde hout het. In die sitaat uit 1688 hierbo kom die benaming "rood iserhout" voor; enkele bladsye verder in die joernaal is daar in dieselfde omgewing [Delagoabaai] sprake van "geel Iserhout" en "wit Iserhout." Die name GEEL- en ROOYSTERHOUT word blykbaar nie meer gebruik nie, wel SWARTYSTERHOUT (*Olea capensis*) en WITYSTERHOUT (*Vepriis undulata*), wat ons albei by Bar. I 83, 297 en Bur., *Cat. Geogr.* 4238, 4670, 5272 teëkom. (SWARTYSTERHOUT al by Thun. II 109, wat sê dat die harde, sterk hout vir asse en disseibome gebruik word).

bullata) en 'n voël naam soos STRANDLOPERTJIE (*Charadrius* spp.).²³ Die WNT stel ons ongelukkig nie altyd in staat om te wete te kom hoe oud 'n bepaalde naam is en hoe verbreid dit in die 17de of die begin van die 18de eeu was nie. In vroeë Kaapse bronne lees ons bv. dikwels van 'n giftige vissoort OPBLASER genoem.²⁴ Die WNT verwys i.v.m. *opblazer* alleen na die *Nat. Hist.* van Houttuyn en sê dat die naam in onbruik geraak het, wat ons nie veel verder bring nie. Die woorde SILWERBOOM (een van die Afrikaanse name vir die *Leucadendron argenteum*) en SILWERVIS (om Kaapstad die naam vir die *Argyrozona argyrozona*) is nog nie in die WNT behandel nie. Die manier waarop Kolb 1 289 die boomsoort aan die Kaap vermeld, "Afrikaansche Zilver-boom," skyn egter daarop te dui dat ons hier met 'n Afrikaanse toepassing van 'n bestaande naam te doen het. In Nederlands word *zilvervis* vandag gebruik as benaming van verskillende soorte silwerkleurige visse, en in Engels is *silverfish* in dieselfde betekenis reeds uit 1703 bekend, sodat die Afrikaanse visnaam waarskynlik ook nie geheel onafhanklik ontstaan het nie.²⁵

Dat name wat in Nederland blykbaar alleen dialekties bekend was, tog ook in Afrikaans kon oorgedra word, word bewys deur 'n woord soos MUISHOND, wat al deur Kolb 1 188 vermeld word.²⁶ Ook die plantnaam PAKKUL vir die *Typha capensis* stam uit die Nederlandse dialekte. Van oudsher is *pape(n)-kul(len)* – d.w.s. "penis of testes van 'n geestelike" – veral in Vlaandere die ru spottende naam vir verskeie soorte plante (WNT VII 535–6), en by ons het dit vroeg in gebruik gekom.²⁷ KAFFERSKUL vir *Prionium palmita* is eweneens 'n baie ou plantnaam wat miskien nie aan die Kaap ontstaan het nie. Die aardrykskundige naam "Kafferkuls-rivier" kom ons reeds by Ten Rhyne

23. STRANDLOPERTJIE word reeds deur Schreyer 53, Kolb. 1 208 en Büttner 87 r genoem. STINKHOUT deur Kolb. 1 308, Büttner 2, Thun. 1 169, Le Va. 1 185 en Bar. 1 83. Vir ouderdom en verbreiding van die laaste naam kyk WNT XV 1734.

24. Leib. *Précis. Journal 1699–1732*, bl. 13 (ao. 1699): "that he had eaten there some fish called 'opblasers,' and died in consequence"; Kolb 1 228; Go. Mols. III 271 (ao. 1752); De Jong 1 32. Sover my bekend word die naam OPBLASER nie meer in Afrikaans gehoor nie. Die vis (*Amblyrhynchotes honckenii*) heet by ons nou BLAASOP.

25. As Afrikaanse benaming kom SILWERVIS die eerste in 'n argiefstuk van 1708 voor (Böseken, *Simon van der Stel en sy Kinders*, bl. 213).

26. Kyk my bundel *Afr.-Holl. in die 18de Eeu.*, bl. 145, waar ouer sitate gegee word. Büttner 85 onderskei reeds tussen BONTMUISHOND (*Ictonyx striatus*) en GRYSMUISHOND (*Myonax pulverulentus* en *Herpestes ichneumon*). – Op Nederlandse taalgebied is die benaming *muishond* volgens die beskikbare gegewens blykbaar tot die suidwestelike hoek beperk. Kilian het die woord reeds as Vlaams bestempel. Vandag kom dit nog in Wes- en Oosvlaams voor (De Bo en Joos), en ook in Seeland (Dek, *Het Kruiningensch Dialect*, bl. 58: *muuzondje*).

27. *Kul* vir "penis" kom ook voor in *kulleross*, vir *kulkaros*, by Kolb II 48; Büttner 60 v. gee 'n beskrywing van die Hottentotse "kleding"stuk.

(VRV. XIV 94) teë, en as Nederlandse naam vir 'n Indiese gewas staan dit al by Rumphius vermeld (WNT VII 362). Moontlik is die visnaam SPRINGER (aan die Kaap die *Mugil multilineatus* en *Heteromugil tricuspiciens*), wat ons by Büttner 90, Gordon 108 (vir 'n varswatervis uit die Verlorevallei), De Jong I 61 en Bar. II 38 aantref, ook nog van Nederlandse herkoms, al word in die WNT vir dié naam slegs een moderne bewysplaas gegee.

As 'n naam baie voor die hand lê, soos in die geval van feitlik alle possessiewe samestellinge (LANGSTERTJIE, SUIKERBEKKIE e.d.), is dit verder nutteloos om selfs ná te gaan of dié naam ook in Nederlands bekend is. Tensy sterk argumente daarteen pleit, sal ons dié name moet beskou as hier ontstaan. Hoe minder 'n naam voor die hand lê, al is die ontstaan daarvan nog begryp-lik, hoe waarskynliker word dit dat dit oorgeërf is as dit ook in Nederlands bekend is. So is oorerwing vrywel seker in die geval van die blomname SEWE-JAARTJIE en die nou blykbaar verouderde STROOIBLOEM (Ndl. *zevenjaarsbloem* en *strobloem*) vir allerlei soorte *Helichrysum* en *Helipterum*, wat ons die eerste aantref in die dagverhaal van die reis van Willem van Putten na " 't warme water, gelegen over de Berg van Hottentots Holland" in 1710.²⁸ 'n Ander naam wat moontlik ook nie onafhanklik hier ontstaan het nie, is KEUR-BOOM (vir die *Virgilia oroboides*), hoewel die Kaapse toepassing aansienlik van die Nederlandse verskil.²⁹ By ons word die naam die eerste deur Kolb I 307 en Valentijn 82 vermeld, daarna deur Thun. I 167 en Sparr. I 297.

Hoewel daar reeds meermale op gewys is dat Nederlandse name dikwels aan die Kaap toegepas is op plante en diere wat maar geringe gelykenis met die draers van dié name in Europa of elders vertoon, is die waarskynlikheid van komparatiewe oordrag tog groter hoe opvallender die ooreenkoms tussen die verskillende plante en diere is. Dit is beweer dat die blomnaam AFRIKANERTJIE nie as 'n voorbeeld van oorspronklike Afrikaanse naamgewing kan beskou word nie omdat *afrikaantje* reeds voor die stigting van die volksplanting as blomnaam in Nederland bekend was.³⁰ As ons egter in aanmerking neem dat die Nederlandse *afrikaantje* 'n komposiet en ons AFRIKANER 'n irisagtige is, is ons geneig om te glo dat die twee name geen verband met mekaar hou nie. 'n Mate van onsekerheid bly in sulke gevalle egter altyd bestaan.

'n Enkele keer is die oorerwing van 'n naam onseker omdat die afleiding daarvan nie vasstaan nie. In die Kaapse waters word 'n soort walvis of dolfyn

28. VRV. V 73: "seer fraje en kragtige doordringende gecouleurde roode, blaauwe, geele, paarse, en witte seven jaars bloemen, sommige noemen se ook stroo bloemen, om dat men 't even eens voelt te wesen, geven ook in 't geheel geen reuk, men vind mijns wetens diergelijke geene, aan dese zijde des bergs."

29. Vgl. WNT VII 2652.

30. S. P. E. Boshoff, *Volk en Taal van Suid-Afrika*, bl. 280.

aangetref wat **POESKOP** genoem word. Die eerste deel van hierdie samestelling word in die **WNT XII 2988** vir die gewone Ndl. *poes* (d.i. kat) gehou – waarskynlik ten onregte. In Nederlands bestaan daar 'n woord *potoskop*, *botoskop*, *butskop*, die naam van 'n soort dolfyn. In Duits kom *Butskopf* in dieselfde sin voor. Die oorspronklike betekenis van die woord is “dik kop.” In Afrikaans **POESKOP** het ons heel moontlik met dieselfde woord te doen. Dapper vertel reeds dat daar in die Tafelbaai en omgewing gevind word “zeker slag van vischen, die d'onzen potshoofden noemen, daer uit mee, gelyk van de walvisch, traen gekookt wort.” By Büttner 88 lees ons dan: “nechst diesen Nordcaper giebt es eine sort welche Boutzkope genennet werden, haben einen dicken kop . . .”; en by die vryburger Hofman 5 kry ons ten slotte as naam van 'n soort walvis ook die “poetskop” vermeld. Die ontwikkeling van *poetskop* tot *poeskop* is slegs 'n baie geringe stappie verder. Die vorms *koeskop*, *poenskop*, *koenskop* e.d. wat vandag ook gehoor word, het later ontstaan om obsene assosiasies te vermy.

Moontlik het *botoskop*, *butskop* ook nog in 'n ander vorm in Afrikaans bly voortlewe. In Nederlands is die naam nie alleen op dolfyne nie, maar ook op ander visse met 'n dik kop toegepas, soos trouens **POESKOP** in Afrikaans ook nog die naam van verskeie soorte van *Chrysothyrus* is. Nou lees ons by Kolb 1 471 reeds van “een soort van Karper of Steen-brazems, door de Hollanders Bosch-koppen genaamt, door dien zy een kort en in een gedrongen dicken kop hebben.”³¹ Van die gebruik van 'n woord *bos* as eerste lid van 'n samestelling om iets diks en ineengedrongens aan te dui, is nóg in Nederlands nóg in Afrikaans iets bekend. Myns insiens is *boskop* dan ook 'n byvorm van *botoskop*, net soos *poskop* in Nederlands inderdaad naas *potoskop* bestaan. So wil ek ook aanneem dat daar naas *butskop* 'n byvorm *buskop* moes voorgekom het en dat daaruit – deur die ontronding van vokale wat so dikwels veral onder die gekleurde bevolking van die Kaap voorkom – die vorm **BISKOP** ontstaan het wat vandag ewe as **POESKOP** 'n naam van twee lede van die fam. *Sparidae* is, nl. *Cymatoceps nasutus*, ook genoem stompkop en poenskop, en *Sparodon durbanensis*, ook genoem sandstompkop. Eers ná die vis so sy naam gekry het, is deur etimologiseerders waargeneem “that air of ecclesiastical gravity and profundity characteristic of the features of this fish and supposed to be found in a bishop.”³²

31. By Hooker, *Bot. Misc.* II 267, vind ons in 'n uittreksel uit 'n dagboek van Dugald Carmichael, ao. 1807, nog *boskop* as naam van 'n vissoort. Die wat vermeld *bo(t)skop* as naam vir 'n soort dolfyn of swaardvis.

32. Gilchrist, *a.w.* 219. – 'n Beswaar teen die afleiding van *poeskop* uit *po(t)skop* is die vokaal *oe* in die eerste sillabe. Invloed van die Duitse *Butskopf* lyk nie baie aanneemlik nie. Maar as *Boesman* inderdaad uit *Bos(jes)man* kom, wat nog altyd die waarskynlikste lyk, het ons daar 'n eenderse oorgang van *o* tot *oe*.

Die name van twyfelagtige herkoms wat hierbo bespreek is, kom – met die uitsondering van AFRIKANERTJIE – almal reeds voor in bronne van hoogstens sestig, sewentig jaar ná die stigting van die volksplanting. Oor die algemeen kan 'n mens miskien sê dat hoe ouer 'n naam in Afrikaans is, des te groter is die waarskynlikheid dat dit oorgedra is. Reeds heel aan die begin van die 18de eeu immers het die toename van die Kaapse burgerbevolking deur geboorte-oorskot dié deur immigrasie oortref, sodat nuwe name al hoe meer deur gebore Afrikaners gegee is. Enkele interessante name van onsekere herkoms wat in latere bronne aangetref is, sal nog verderop behandel word.

KOLONIAAL-NEDERLANDSE NAME

Voor ons tot die bespreking van die oorspronklike Afrikaanse plant- en diername kan oorgaan, moet hier volledigheidshalwe nog 'n groep oorgeërfde name genoem word wat eintlik apart staan, nl. dié wat ná die stigting van die volksplanting uit die Nederlandse handels- en seemanstaal, of in die algemeen die Nederlandse koloniale taal van die 17de en 18de eeu, in die taal van die Kaapse burgers gekom het. As gevolg van die nougesette ondersoek na Portugese en Maleise, of in die algemeen Oosterse, elemente in Afrikaans wat die Afrikaanse taalstudie van die begin af gekenmerk het, is die geskiedenis van baie van dié name vry goed bekend. Hier kan dus met 'n kort bespreking van enkele tipiese name volstaan word.

In deel 1, bl. 245, van sy bekende werk oor die Kaap beskrywe Kolb 'n vissoort wat volgens hom sowel deur die Portugese as die Nederlanders *pagger* genoem word.³³ In 'n bewysplaas van ongeveer dieselfde datum, deur prof. Franken in die *Huisg.* van 7 Nov. 1930, bl. 65, aangehaal, heet die vis *bagger*. By Gordon 115 lees ons: "Caapse Bagger uit de binnenlandse Rivieren in het hottentots 'Noe' Kauwp, of Swarte vis." Prof. Franken het reeds daarop gewys dat dié naam ook by Wikar voorkom in die samestelling *varswaterbager* en het dit van die Port. *bagre*, soort elf, afgelei. Dié afleiding is ongetwyfeld juis. Bar. II 38 praat trouens nog van "the Bagre, a . . . species of Silurus, commonly caught in the bay," en Andrew Sm., *VRV* XX 234, noem "bagres like those in the Orange River." Gilchrist het die name *barger*, *baager* (spreek uit bagher?), *baar* vir die *Galeichthys* (nou *Tachysurus*) *feliceps*, 'n vis uit die fam. *Siluridae*, aan die suidweskus opgeteken. In bostaande bronne is daar soms sprake van 'n seevis, soms van 'n varswatervis. Die seevis word ook wel in riviermondings aangetref, dikwels ver die rivier op tot in vars

33. Let op die Duitser se bekende verwarring van die Ndl. [b] en [p]. Kolb skryf elders ook *pampoos* vir *bamboes*.

water, sodat die "see"- en die "varswater"-vis soms wel dieselfde kan wees. Die naam SWARTVIS vir die (varswater)bager van Gordon ken ek uit geen ander ou bron nie, en ook nie uit Afrikaans van vandag nie, sodat dit waarskynlik bloot Gordon se (juiste) vertaling van die Hottentotse naam is.

Kolb beskrywe ook nog 'n ander vis, bl. 471 van dieselfde deel, wat weer volgens hom sowel deur Portugese as Hollanders *Pisce bambus* genoem word (ook Go. Mols. III 184 "pisie pampes" as visnaam, ao. 1706). As ons Kolb se beskrywing mag opsy skuif as dié van 'n "stilsittende reisiger," het ons hier seker wel te doen met die vis wat nou o.a. BAMBOESVIS (die *Sarpa salpa*) heet. BAMBOESVIS sal dan, soos prof. Franken aangeneem het, 'n verhollandising van *pisce* (Port. *peixe*, baster-Port. *peesje*) *bambus* wees, eweas PERDEVIS vir die *Congiopodus spinifer* waarskynlik 'n vertaling is van baster-Port. *pisje cavallo*, wat ook voorkom in die hierbogenoemde bewysplaas deur prof. Franken aangehaal.³⁴

Prof. Franken het t.a.p. ook aangeneem dat die visnaam JANBRUIN, waarnaas 'n vorm TAMBRYN bestaan, van Port. *tamborino* moet afgelei word. As ons egter bedink dat die Afrikaanse janbruin 'n soort brasem is (die *Gymnocrotaphus curvidens*) en *tamborino* die Portugese naam vir 'n soort rog - twee vissoorte wat in uiterlik so ver van mekaar verskil as wat maar enigszins moontlik is -, dan het ons wel meer bewyse nodig voor ons dié etimologie kan aanvaar. Die naam *tamborino* is trouens nog nie in 'n Indies-Nederlandse bron aangewys nie, terwyl die naam JANBRUIN in dié vorm reeds vroeg in die 18de eeu by Hofman geboek staan, soos prof. Franken ook reeds vermeld het.

Een van die bekendste Portugese name wat al vroeg via die Ooste na die Kaap gekom het, is *cobra de capello*. Reeds in die 16de eeu is dié naam op 'n giftige slang in Indië toegepas. Vandaar moes dit reeds in die 17de eeu aan die Kaap bekend geraak het, in toepassing op die *Naja nivea*. Kolb I 255 noem dit al. Die naam het spoedig vormveranderinge ondergaan. Büttner 76 vermeld dit as *couvre-cabéllo* en Paterson 75 as *covra capel*. Die Afrikaanse vorm KOPERKAPTEL kom al voor by Ment. II 316 : *coper-capel* en ook by Le Va. II 232 : *koperkapel*. By Wikar, Go. Mols. II 117, kry ons nog *kooper kapelle* in die enkelvoud.³⁵

Interessant is die geskiedenis van die naam MUSKIET, volgens Veth, *Uit Oost en West*, bl. 164 "bij de Nederlanders in Oost- en West-Indië de algemeene naam voor alle stekende en den mensch aanvallende muggen, en . . .

34. Kyk die *Huisg.* van 7 Nov. 1930, bl. 65. Die baster-Port. name hier genoem het ook, soos prof. Franken aantoon, in die 17de- en 18de-eeuse Kompanjieshollands in die Ooste voorgekom.

35. By Boshoff, *Volk en Taal*, bl. 202 vlg., staan 'n onvoldoende gemotiveerde mening dat die volksetimologiese vervorming uit Nederlands oorgeërf is.

ook in het moederland gebruikelijk, wanneer van Oost- en Westindische muggen sprake is." Die woord self is deur die Nederlanders in die kolonies van die Portugese en Spanjaarde oorgeneem. Die Afrikaanse taalgebruik stem hier met die koloniaal-Nederlandse ooreen (muskiete is lede van die fam. *Culicidae*).³⁶ Vir die Afrikaner is dit vreemd om, soos in die bostaande Nederlandse sitaat, te lees van "stekende en den mensch aanvallende muggen," omdat muggies vir hom die insekte is wat in Nederland *vliegjes* (nie *vliegen* nie!) genoem word. Van oudsher word in Nederlands 'n *mug* genoem wat in Afrikaans **MUSKIET** heet. Toe die naam **MUSKIET** aan die Kaap in algemene gebruik gekom het, het die naam **MUGGIE** vrygekom ter aanduiding van die insekte van die fam. *Chironomidae* wat in Nederland enigsins dubbelsinnig *vliegjes* genoem word.

Ook die naam **PALMIET** is opmerklik, veral om die verskil tussen die Afrikaanse en die Indies-Nederlandse toepassing van die woord. Dit kom van Spaans-Port. *palmito*, 'n verkleinvorm van *palma*, "palmboom," en is sedert die 16de eeu in die Ooste gebruik as naam vir "de toppen of jonge bladerknoppen enz. van den palmboom, die als groente gegeten worden."³⁷ By ons is **PALMIET** die naam van die *Prionium palmita*, 'n soort boomagtige biesplant wat in riviere groei. In dié toepassing is dit al bekend sedert die tyd van Van Riebeeck, wat in sy *Daghr.* II 347 van "wilde palmit" in die Liesbeek praat. Die naam is hier vermoedelik gegee omdat die *Prionium palmita* inderdaad enigsins na 'n klein palmboompie lyk. Vir die plantnaam **BREDIE** (uit Port. *brede*), nou altyd **MISBREDIE** (soorte *Amaranthus*), verwys ek na my bundel *Afr.-Holl. in die 18de Eeu*, bl. 117.

Naas die name uit die handels- en seemanstaal staan die Oosterse name wat deur die slawe in Afrikaans bekend geword het. Dit is meestal seediername, soos **OEROER**, **ONTONG**, **PANGA**, **PARRIE** en **TJOKKA**, wat ook vandag byna alleen onder die gekleurde vissersbevolking gehoor word en wat in die ou bronne nie aangetref is nie, sodat hul hier nie bespreek word nie.³⁸ Ook

36. Vgl. Lich. I 31: "Die Unannehmlichkeiten des Weges werden noch in hohem Grade vermehrt durch eine unzählige Menge kleiner Fliegen (hier unrechter Weise Muskitos genannt) . . ."

37. WNT XII 245.

38. **PANGA** (*Perogymnus lanarius*) is die enigste van dié woorde wat miskien nie uitsluitend deur die Oosterse vissersbevolking (slawe en bannelinge) aan die Kaap in gebruik gekom het nie - vgl. Valentyn II 503: "*Ikan pangerang*" (Mal. vir prinsvis). Die Maleise (in 'n enkele geval oorspronklik Portugese) herkoms van sommige van dié name het ek in 1920 in 'n skripsie oor die Afrikaanse visserstaal vir die graad M.A. van die Universiteit van Stellenbosch aangewys. Onafhanklik daarvan het prof. Franken later ook weer die etimologie van verskeie Maleise visname in Afrikaans aan die lig gebring - sien die *Huisg.* van 10 Nov. 1930

Oosterse name soos BAMBOES, JAMBOES, KATJIEPIERING en SOETEMALING kan in 'n studie oor die Afrikaanse naamgewing buite beskouing gelaat word omdat dié name saam met die plante wat hul benoem, aan die Kaap ingevoer is.

In die koloniale Nederlands van die 17de eeu was daar behalwe name van Maleise en Portugese of ander vreemde herkoms ook gewoon Nederlandse name wat nie in die Europese Nederlands gebruiklik was nie. Enkele van dié name is ook aan die Kaap toegepas en is vandag nog in Afrikaans bekend. Afgesien van een of twee, waaronder MUSKELJAATKAT (by ons die naam van verskillende soorte *Genetta*) wat reeds vroeg in die 17de eeu in die Ooste bekend was en aan die Kaap al in die Hottentotse woordelys van Wreede (ao. 1663) vermeld staan, is die name – vir sover hul Afrikaans raak – almal visname. Twee van die belangwekkendste is STOMPNEUS (vir die *Rhabdosargus globiceps* en die *Chrysoblephus gibbiceps*) en GALJOEN (vir die *Coracinus capensis*), omdat hul soms beskou word as Afrikaanse skeppinge.³⁹ STOMPNEUS word by ons die eerste genoem deur Schreyer 58, daarna in Go. Mols. III 184, deur Kolb I 250, Hofman 5r, en GALJOEN deur Hofman 5, Ment., Vrv IV 81, De Jong I 32 en ander. Dit is onseker waarom die galjoen juis so genoem is; maar waarskynlik het die vis vir die seevaarders een of ander ooreenkoms met die skip van dieselfde naam gehad.⁴⁰ Onder die name van visse wat in die Indiese Oseaan voorkom en in ou bronne oor die Ooste vermeld staan, kan hier genoem word KLIPVIS, LEERVIS en STRONTVIS. Die name KLIPVIS en LEERVIS, wat albei ook in vroeë Kaapse bronne voorkom,⁴¹ is by ons nog goed bekend as name vir lede van die fam. *Clinidae* en vir die *Hypocanthus amia* resp., maar die naam STRONTVIS, wat Büttner 90 noem, word nie meer gehoor nie.

CHRONOLOGIESE INDELING VAN NAME

Hoewel 'n naam veel ouer kan wees as die oudste bron waarin dit aangetref is, sodat daar onsekerheid omtrent die ouderdom van baie name bestaan, is dit tog wenslik om die Afrikaanse plant- en diername in groepe te behandel volgens die ouderdom van die bronne waarin hul die eerste voorkom. Die bronne wat ek geraadpleeg het, het ek in drie groepe ingedeel, A : van die

39. Vir die bekendheid van hierdie name in die 17de-eeuse Indies-Nederlands vgl. Valentijn III 340, IV 255, V 54 en WNT XV 1893.

40. Kyk Gilchrist 221, waar ook 'n minder aanneemlike verklaring van Valentijn vermeld word, nl. dat die vis so genoem is omdat hul graag groot seilskerpe van dié naam gevolg het.

41. *Daghr.* III 132; Büttner 90 r; Hofman 5v: "Klip en Cooningsvissen".

stigting van die verversingspos aan die Kaap tot omstreeks 1715, B: van omstreeks 1715 tot omstreeks 1785, C: van omstreeks 1785 tot omstreeks 1845. Die ouderdom van 'n bron is gereken nie volgens die jaar van publikasie nie, maar volgens die tyd waarin die skrywer sy stof aan die Kaap versamel het. By die indeling in tydperke is sowel met die uitbreidingsgeskiedenis van die volksplanting as met die bronne self rekening gehou. Gedurende die eerste tydperk was die nedersetting nog tot die Boland beperk. Die tweede periode begin kort ná die aanvang van die groot uitbreiding na die ooste en eindig kort ná dié uitbreiding aan die Visrivier teen die Bantoe gestuit het. Die derde periode loop tot enkele jare ná die Groot Trek en die stigting van die Boererepublieke in die noorde. Wat die bronne betref: die eerste tydperk word afgesluit deur Kolb, Valentijn en Büttner, die tweede deur die natuurondersoekers Paterson, Sparrman, Thunberg en Le Vaillant, terwyl die derde gekenmerk word deur die belangrike werk van Burchell aan die begin van die 19de eeu en eindig as die bronne so veelvuldig word dat hul beswaarlik deur een onderzoeker volledig kon bestudeer word.

Hoofstuk 2

HOTTENTOTSE NAME

In teenstelling met wat 'n mens sou kon verwag, het die Nederlandse volksplanters in die eerste tydperk (1652-1715) opvallend min Hottentotse plant- en diername oorgeneem. Eintlik maar drie plantname - BOEGOE, DAGGA en KANNA - uit dié tyd is in Afrikaans bekend. Dié plante het as bedwelmende of geneeskragtige middels 'n baie belangrike rol in die Hottentotse lewe gespeel en het daardeur spoedig met hul Hottentotse name onder die Nederlanders bekend geraak. DAGGA (*Leonotis* spp.) word reeds deur Van Riebeeck in sy *Daghr.* II 310 vermeld ("daccha . . . sýnde een droogh cruyt dat de Hottentoots eeten ende droncken van worden, seer g'estimeert") en kort daarop deur Dapper 635 ("van zekeren krachtigen wortel, dien zy Dacha noemen"), BOEGOE (*Barosma* en *Agathosma* spp.) deur Dapper 635: "boggoa", Ten Rhyne VRV XIV 115: "bouchou", Schreyer 33: "Pucbu", Büttner 61 v: "Bugga", Wikar, Go. Mols. II 101, 102: "boegoe", KANNA (*Sceletium anatomicum*) deur Tachard I 102 en Grevenbroeck VRV XIV 264: "Cannah". Met die KANNA het die Nederlandse volksplanters blykbaar die eerste keer op die reis van Simon van der Stel na die land van die Namakwas in 1685 kennisgemaak.⁴² Thunberg deel later in sy *Flora Capensis* 415 mee dat die plant in die Bokkeveld en elders in die Karoo aangetref word. Trouens, ook die boegoe- en daggaplante kon die koloniste pas betreklik laat in die 17de eeu leer ken, omdat hul nie naby die Kaap gegroei het nie.

AFRIKAANSE PLANTNAME

Die gebruik wat die inboorlinge van bepaalde plante of hul bolle of vrugte gemaak het, het meermale aanleiding tot die ontstaan van 'n naam gegee. Nieuhof 8 weet reeds te vertel van "zeker worteltje in de aerde, die des winters de Hottentos braden, en in plaetse van broot gebruyken. Eenigen malen deze

42. Kyk *Journal of . . . Expedition to Namaqualand*, uitgegee deur Waterhouse, bl. 162, 165. In 18de-eeuse land- en reisbeskrywings kom die naam *kanna* vir 'n soort *Sceletium* dikwels voor, o.a. Kolb I 308, II 68 ("kanna-wortel"), Valentyn v 28, Go. Mols. III 275 (Beutler, as. 1752), Thun. II 98. Kyk verder hieragter bl. 45-46.

worteltjies ook tot meel. De smaek van zommige is, als die van aert-ekelen of kastanien : hoewel andere als anys en zoetachtig smaken." Ongeveer terselfdertyd skryf Ten Rhyne 119 dat die inboorlinge aan die Kaap die bol van 'n Afrikaanse gladiolussoort in plaas van brood eet en dat die Nederlanders dit daarom HOTTENTOTSBROOD noem. Blykbaar is dié naam in die 17de eeu op verskillende plante toegepas waarvan die inboorlinge die wortel of bol geëet het. Altans, die plant wat Kolb 1 288 vlg. HOTTENTOTSBROOD noem en waarvan hy 'n beskrywing gee, is ongetwyfeld ons gewone varkblom (*Zantedeschia aethiopica*). Vandag is die naam HOTTENTOTSBROOD in die toepassing hierbo vermeld nie meer in die Boland bekend nie. In die binneland is dit egter teen die einde van die 18de eeu weer aan 'n geheel verskillende plant gegee, soos ons later nog sal sien.

'n Ander naam van dieselfde aard wat ook nie lank bestaan het nie, is HOTTENTOTSUINTJIE. Ons kom dit teë in argiefstukke van 1671 tot 1707 (kyk my bundel *Afr.-Holl. in die 18de Eeu*, bl. 127,) in die joernaal van die reis van kommissaris Cnoll na die Warm Bad in 1710, daarna nog by Kolb 1 302 en Büttner 57, maar dan nie weer nie. Dit is moeilik om met sekerheid uit te maak watter plant of plante met die naam HOTTENTOTSUINTJIE aangedui is. By Cnoll lees ons dat die bol die "gedaante van een groote javaanse uije" het, dat dit baie droog is en wanneer gebraai "besonder de vaderlandse aart akers in smaak gelijk" is. Kolb praat van die plant as 'n "klein smalbladig Afrikaansche Sisynrichium, met een grote geschakeerde bloem." Hy sê dat die bol in werklikheid geen ooreenkoms met die "ajuin" vertoon nie, "gelykende meer de Europeansche aardappels." C. A. Smith noem in CNSAP die naam *hotnotsuintjie* sonder om 'n bron te noem en identifiseer dit as *Moraea edulis*.

Die naam HOTTENTOTSVY, wat ongeveer gelyk met HOTTENTOTSBROOD en HOTTENTOTSUINTJIE moes ontstaan het, het tot vandag toe bly leef. Oorspronklik is die plant wat dié naam dra (*Carpobrotus edulis*), deur die vryburgers WILDEVY of KAAPSE VY genoem, blykens 'n aantekening van Ten Rhyne 128 n.q.⁴³ Die hedendaagse naam is, volgens C. A. Smith, CNSAP 25, die eerste opgeteken deur Oldenland in 1685; daarna kry ons dit by Kolb 1 307, wat van die vrugte beweer : "Zij worden niet onbillyk Hottentots-Vygen genaamt, om dat deze menschen wel voornamelyk dezelve tot spys gebruiken, en de Europeanen die van hen hebben leren eeten." Deur die hele 18de en 19de eeu tref 'n mens die naam HOTTENTOTSVY in byna elke Suid-Afrikaanse reis- en landbeskrywing aan.

43. Vrv XIV 128. Kyk ook Van Rieb. 1 116: "wilde vijgen hier op de aerde wassende, ende bij de inwoonders gegeten wordende"

Büttner 81 vertel van 'n soort waterplant waarvan die blare deur die Hottentotte as geneesmiddel op oop wonde gelê word en wat HOTTENTOTSBLARE genoem word. Die naam is in geen ander bron gevind nie en word, sover my bekend, ook nie meer gehoor nie, sodat dit moeilik is om te wete te kom van watter plant hier sprake is. C. A. Smith noem *hottentotsblare* in CNSAP 252 en 479 as 'n ander naam vir die varkblom (*Zantedeschia aethiopica*) en sê daarvan: "The leaves, at one time, were used for dressing wounds", sonder om sy bron te noem, wat heel moontlik ook Büttner was.

Ten slotte kan onder hierdie groep nog die name ASSEGAAIHOUT en PYLHOUT genoem word, want dié name het ongetwyfeld ontstaan deurdat die Hottentotte hulle assegaie en pyle van die hout van hierdie plante gemaak het. ASSEGAAIHOUT (*Curtisea dentata*) word reeds onder datum 27 Nov. 1662 in die dagregister van Wagenaer genoem,⁴⁴ PYLHOUT (*Grewia occidentalis*) – nou onbekend? – staan vermeld in die "Catalogus Plantarum Africanarum" (ao. 1705) van Paul Hermann, opgeneem in die *Tesaurus Zeylanicus* van Burmannus.

Tot die oudste oorspronklik Afrikaanse name, afgesien van die reeds genoemde, hoort dié wat in die verhaal van die ontdekkingstog van Simon van der Stel na die land van die Namakwas in 1685 vermeld staan, nl. BOBBEJAANKERS, RENOSTERBOS, DORINGBOOM en VADERLANDSRIET.⁴⁵ Die BOBBEJAANKERS (*Euclea polyandra*) word beskrywe as 'n struik wat op sanderige grond groei en 'n "aangename, dog geweldig adstringerende" vrug dra. Van die RENOSTERBOS (*Elytropappus rhinocerotis*) word gesê dat dit so genoem is omdat die renosters daar "gemeenlyk in legeren," hoewel Kolb I 191 beweer dat die bos sy naam gekry het "wyl die dieren dezelve zoo gaarn afbyten en vreeten". Die naam DORINGBOOM vir die *Acacia karroo* verklaar homself, maar die opmerking in die reisjoernaal van Simon van der Stel: "wordt van de onse (overmits de veelheid syner schadelijke dorens) doornboom . . . genaamt," is tog interessant. VADERLANDSRIET het 'n heel gepaste naam gekry omdat dit inderdaad dieselfde is as die gewone riet in Nederland (*Phragmites communis*). Dit is die eerste van 'n hele aantal plant- en diernaam in Afrikaans wat met die voorvoeging *vaderlands* gevorm is.

Toe Tachard in 1685 aan die Kaap was, merk hy op dat die lane in die Kompanjiestuin "sont à couvert du vent par de hautes & épaisses palissades d'une espèce de Laurier qu'ils appellent *Spek*, toujours verd & assez semblable

44. Leib., *Précis. Journal 1662-1670*, bl. 82; daarna in baie bronne.

45. Waterhouse, *Journal* 106, 109; Go. Mols. I 151, 154; later nog Go. Mols. II 19 (ao. 1760) en 115 (Wikar). In verband met VADERLANDSRIET vgl. Van Riebeeck II 458: "een reviere die vol Hollants riet stondt ende daeromme den naem van den Hollantse rietbeecq gegeven wierd."

au Filaria."⁴⁶ Ook Kolb 1 298 praat van 'n "Stapelia Laurierboom . . . welke . . . hier Speukeboom word genaamt." In 'n argiefstuk van 1680 lees ons al van "een soort van boomen alhier speeckboomen genaamt" (kyk Vrv XXIV xiv). Dit is moeilik om te beslis met watter boomnaam en boomsoort ons in hierdie sitate te make het, die SPEEKBOOM (*Kiggelaria africana*) of die SPEKBOOM (*Portulacaria afra*) of met albei. Volgens C. A. Smith, CNSAP 432, word in plantkundige literatuur die naam SPEKHOUT dikwels verkeerdlik vir SPEEKHOUT gebruik; dit sou, volgens hom, op die herhaling van 'n drukfout in 'n vroeë botaniese werk berus. (Kyk verder bl. 68 van hierdie boek.)

In die joernaal van die tog van Isaq Schrijver in 1698 lees ons van hoë bergkranse "die met dikke ruygten (waar uijt hem te mets een kreupelboom sien liet) bewassen was."⁴⁷ In sy uitgawe van die joernaal het dr. Mossop hierdie KREUPELBOOM as die *Leucospermum attenuatum* geïdentifiseer. Of KREUPELBOOM hier reeds as soortnaam gebruik is, is nie met sekerheid te sê nie. Onder die naam KREUPELHOUT beskrywe Kolb 1 308 egter 'n bepaalde boomsoort, ongetwyfeld die *L. conocarpodendron*, wat ook vandag nog algemeen KREUPELBOOM heet.⁴⁸ Moontlik is ook DUBBELTJIE (DORING) een van die werklik ou plantname in Afrikaans. 'n Pleknaam "Dubbeltjiescoral" (Dubbeltjieskraal) word in die reisverhaal van Schrijver genoem, maar die dubbeltjie self (*Emex australis*) word vir die eerste maal pas deur Thun. 1 148 genoem en beskrywe, en ná hom ook deur Bur., *Cat. Geogr.* 1687, Thompson 70 en Phillips 100. Ander plantname wat nog tot hierdie tydperk behoort, is LEPELHOUT (*Cassine capensis*), SLANGHOUT (*Olea exasperata*) en SWARTBASBOOM (*Rapanea melanophloeos* en *Diospyros* spp.), wat deur Hermann in sy "Catalogus" genoem word (later deur Kolb 1 298, Thun. II 111, Bar. 1 297, Bur. 1 317) en WABOOM (*Protea grandiflora*), wat ons die eerste by Büttner 2 aantref.⁴⁹ In die beskrywing van Büttner fol. 2, kom ook nog die sonderlinge naam *Schmalplaktenholtz* voor. Ongetwyfeld het ons hier te doen met 'n kopieerfout en moes daar *Schmalblätterholtz* gestaan het. Smalbladeren-

46. *Voyage de Siam* 1 72.

47. *Go. Mols.* III 103.

48. KREUPELBOOM word o.a. nog as naam gegee deur Thun. II 112, Bar. III 28, Lich. 1 352, Bur. 1 25 in 'n *Leucospermum*- of 'n *Protea*-soort. Onder datum 25 Feb. 1656 skryf Van Riebeeck in sy *Daghr.* n.a.v. die skape op Robbeneiland: "vermits deselve aen d'overvloedige creupelbosboomtjes noch genoegh te eeten vonden." Dié "kreupelbosboompies" kon moeilik die *L. conocarpodendron* gewees het, al is KREUPELBOS later ook wel as naam daarvoor gebruik (Latrobe 397).

49. In verband met LEPELHOUT vgl. Thun. II 112: "The Lepelboom is made into spoons and wooden bowls." Oor die WABOOM en sy hout, wat deur wamakers gebruik is, lees ons in talle reisbeskrywings van 1752 (*Go. Mols.* III 277) af. SLANGHOUT is so genoem omdat Hottentotte die wortel teen slangbyt gebruik het (kyk C. A. Smith, CNSAP 422, waar ook 'n vroeë bewysplaas gegee word).

rivier was volgens Graham Botha, *Place Names in the Cape Province*, bl. 109, al in 1734 'n plaasnaam in die huidige distrik Worcester, en vandag nog is SMALELAAR die gewone naam vir die *Hartogia capensis* (die volksnaam *Fl. Cap.* 142 en Bur., *Cat. Geogr.* 7524).

Ten slotte moet nog gewys word op enkele plantname wat in die oudste bronne voorkom, maar vandag nie meer in Afrikaans bekend is nie. Van Riebeeck kla in sy *Daghr.* II 299 oor die las wat die KREKELWORTEL by die kweek van groente veroorsaak: "maer is bysonder swaren arbeit aen vast, vermits 't overal vol crekelwortel sit, daer de beste ende vetste gronden vallen." Die KREKELWORTEL is blykbaar dieselfde lastige onkruid wat hy elders (I 72, 77, ens.) HAARWORTEL noem. Van Riebeeck gebruik KREKELWORTEL en HAARWORTEL hier asof hul bekende Nederlandse name was, maar in die WNT word die eerste naam glad nie vermeld nie (ook nie in die vorm *kreukelwortel* nie), terwyl van die tweede in die betekenis wat ons hier het, slegs die bewysplase uit Van Riebeeck se joernaal gegee word. Ander onsekere name uit dié tyd is WATERVYG en WILDENAELEBOOM, wat albei opgeteken is uit die joernaal van die tog van Pieter Cruythoff na die land van die Namakwas in 1662 (*Go. Mols.* I 78, 98). Van die watervye word gesê dat hul in die olifantsrivier groei "en van de Sonquas . . . uytgehaelt worden, sijn schoon van smaeck, gebraeden sijnde alsmede heel voedtsaem, soude sich in tijt van noodt lange daerby connen onderhouden, wandt men die gedrocht [*sic*] sijnde tot meel can pulveeren en alsdan schoon meelmoes daer af koecken, 't welck voor desen al van ons volck geprobeert is." In verband met die ander plant word alleen vermeld dat 'n sekere gebied hoog in die Noordweste "dich begroyt met bosschys ende wilde naegelboomen" is. C. A. Smith sê in *CNSAP* die watervyg is die *Aponogeton distachyos* (WATERUINTJIE) en die wildenaelboom die *Heeria argentea* (KLIPELS). Die vraag is nou of hy die "volksname" WATERVYG en WILDENAELEBOOM nie ook net uit die joernaal van Pieter Cruythoff gehaal het nie.

AFRIKAANSE DIERNAME

Opvallender nog as die skaarsheid van Hottentotse plantname wat in die eerste tydperk deur die Nederlandse volksplanters oorgeneem is, is die algehele afwesigheid van Hottentotse diername wat uit dié tyd dateer. Een Hottentotse naam wat vandag in Afrikaans bekend is, nl. KWAGGA (Hott. vir "esel"), staan wel reeds in die Hottentotse woordelys van Wreede, maar is blykbaar nog nie deur die Nederlanders as naam gebruik nie. Die dier of diere waarna nou met dié naam verwys word, heet in die ou bronne WILDE-ESEL, of ook

WILDEPERD, want die nouverwante (egte) kwagga (*Equus quagga*, nou uitgesterf) en sebra (*Equus zebra*) is dikwels met mekaar verwar.⁵⁰

Ook diername wat ontstaan het deur 'n assosiasie van die betrokke diersoorte met die inboorlinge van die land, kom in hierdie tydperk haas nie voor nie. Slegs een so 'n naam, nl. HOTTENTOTSVIS (*Pachymetopon blochii* en *P. grande*), kan hier genoem word. Dit is volgens die oudste getuienis gegee omdat die Hottentotte die vis met 'n hoekie gevang en baie graag geëet het;⁵¹ later is egter beweer dat die vis sy naam gekry het om sy vuil bruin kleur (Percival 43; Bar, II 37). Die verhaal van die verering van die mantis deur die Hottentotte kry ons reeds in hierdie periode (o.a. by Kolb 1 500), maar die naam HOTTENTOTSGOT kom nog nie in die bronne voor nie. Dit word vir die eerste keer pas by De la Caille aangetref.

Onder die eie name van Afrikaanse soogdiere kan ons dié van die antilope eerste noem. Wreede vermeld reeds die name BONTBOK EN KLIPSPRINGER in sy Hottentotse woordelys, Schreyer 60 die naam BLOUBOK, en by Kolb 1 179 en 202 tref ons nog GRYSBOK EN DUKER aan.⁵² Die bloubok (*Hippotragus leucophaeus*) en bontbok (*Damaliscus dorcas dorcas*) het volgens dierkundiges blykbaar van die begin af slegs in die suidwestelike hoek anderkant die Hottentotshollandberge voorgekom. Teen die einde van die 18de of in die begin van die 19de eeu is die bloubok geheel en al uitgeroei, terwyl die bontbok nog altyd, nou as beskermde diere, in dieselfde gebied aangetref word. Die grysbok (*Raphicerus melanotis*), klipspringer (*Oreotragus oreotragus*) en duiker (*Syloicapra grimmia*) is naby die Kaap gevind. Laasgenoemde, wat by voorkeur tussen bosse hou, het sy naam gekry "from its mode of eluding its pursuers, by a sudden strong leap over the bushes, instantly plunging down amongst them again out of sight" (Bur. I 187).⁵³

Van die ander soogdiere met eie Afrikaanse name kom ons eerste die

50. WILDEPERD EN WILDE-ESEL o.a. reeds by Go. Mols. I 68, 103 (ao. 1662), Van Rieb. III 307 en Schreyer 29. In die oudste bronne tref ons ook name soos ESELSPERD (Go. Mols. I 87: "een trop ezelspaerden en elanden") of gewoon MUIESEL (Van Rieb. III 479) vir die diere aan. Dapper 32, Bogaert 104 en Valentijn 113 vlg. onderskei die wilde-esel en die wildeperd duidelik van mekaar.

51. Ten Rhyne, Vrv XIV 103; Nieuhof 10; Schreyer 58; Kolb gee ons ook na aanleiding van die hottentotsvis 'n mooi staaltjie van sy liggelowigheid. "Als de Hottentotten, of eenige andere menschen," sê hy, "dezelve willen vangen, zoo fluiten zy zeer hard, en roepen haar toe, waar door zy gelokt, aan den angel byten, en den hoek in de keel krygen."

52. KLIPLOPER was moontlik vroeër 'n ander naam vir die klipspringer. Vgl. die reisverhaal van Pieter Cruythoff (ao. 1662) - Go. Mols. I 98. Al die name kom in talryke later reisbeskrywings en ander ou bronne voor.

53. Van die benaming DUKER(BOK) kry ons verklarings in talryke 18de-eeuse bronne - behalwe by Kolb t.a.p. onder andere by Sparr. I 52 (waar ook die naam ONDERDUIKER gegee word), Gordon 177 (wat sê dat die bok ook KUIFDUKER heet "na het pluimtje

ROOKKAT (*Felis caracal*) en TIERBOSKAT (*Felis serval*) by Wreede teë (dan by Kolb I 182 : "rode katten," "tygerbosch-katten . . . dragen ook den naam van Boschkatten," Van Putten - vrv v 73; Büttner 53; e.a.), daarna die ERDVARK (*Orycteropus afer*) in die Latynse beskrywing van die Hottentotte deur Grevenbroeck (ao. 1695), vrv XIV 266, en verder in talle later bronne. Die RATEL (*Mellivora capensis*) staan geboek by Kolb I 188 ("Deze dieren kunnen met haar staart een geraas en geluid maken als een Ratel, waarvan de Nachtwakers te Amsterdam zich bedienen en van welk geraas zy ook zonder twyfel den naam dragen") en Büttner 85, die TIERWOLF (*Crocuta crocuta*) en BERGWOLF alleen by laasgenoemde, fol. 73.⁵⁴ Reeds in 1663 kom die naam KAMEEL in die betekenis "giraf" in 'n Afrikaanse reisjoernaal voor (Go. Mols. I 118), soos vandag nog in Afrikaans naas KAMEELPERD (verouderde Ndl. *kameelpaard*, uit Middellatyn *camelopardus*), vir die *Giraffa camelopardalis*. Die gebruik van KAMEEL soos hier is egter waarskynlik nie oorspronklik Afrikaans nie, maar oorgeërf - kyk WNT VII 1054.

Eie Afrikaanse name van voëls kom in die oudste bronne selde voor. Possessiewe samestellinge wat vermoedelik hier ontstaan het, is GEELBEK(EEND) vir die *Anas undulata* en ROOIBEKKIE vir die *Estrilda astrild* - die eerste naam by Schreyer 52 en Büttner 87, die tweede by Valentijn 115 en Büttner 87. 'n Klein voëltjie, die *Serinus alario* of die *S. canicollis*, wat aan die kanarie van die Kanariese Eilande verwant is, is by ons BONTKANARIE genoem (Büttner 23 r). SLANGVRETER (Kolb I 214, Büttner 86; later nog by Sparr. I 184 en Le Va. IV 182) was toe blykbaar nog die enigste naam vir die voël wat nou ook SEKRETARIS heet (die *Sagittarius serpentarius*), terwyl gicre aan die Kaap volgens Schreyer 55, Kolb I 207 en Büttner 51 v STRONTJAERS of STRONTVOËLS genoem is.⁵⁵ STRONTJAER is van oudsher in Nederlands bekend as naam vir 'n soort voël uit die familie van die meeuagtiges en is in dié toepassing ook nog

of kuifje dat hy tusschen de horens heeft"), De Jong I 33 vv. - Die laaste verwysing na die uitgestorwe bloubok wat ek aangeteken het, is Latrobe 397. - Oor wat Ment. II 368 omtrent die gebruik van die name (KLEIN) STEENBOK en KLIPSPRINGER vir dieselfde soort antilooptjies, kan ek geen oordeel uitspreek nie.

54. Die naam BERGWOLF is my uit geen moderne bron bekend nie. Dat die naam vroeër inderdaad bestaan het, word bevestig deur Sparr. I 196. Büttner sê dat die bergwolf kleiner as die tierwolf is en lang swart hare het in teenstelling met die harde kort hare van die tierwolf. Sparrman het die bergwolf nie self gesien nie, maar is meegedeel "dat de *bergwolf* een weinig grijs, de *strandwolf* integendeel zwartachtig is, en eenen grijzen kop heeft." Die TIERWOLF word genoem en beskrywe deur Sparr. I 189 en staan verder opgeteken by Gordon 132, Thun. II 57 en Ment. II 409.

55. Kyk ook Ment. II 19: "Die Adler, welche die Einwohner (weil sie unedel seyn und Aas fressen) Strundvögel nennen"; en Le Va., *Hist. Nat.* I 41: "*Stront-vogel, stront-jager* ou *aas-vogel*, sont les noms que généralement on donne au Cap à tous les vautours."

aan die Kaap gebruiklik. Moontlik berus die gebruik van die naam ook vir aasvoëls bloot op 'n uitbreiding van die ou toepassing en het die naam in dié betekenis nie nuut hier ontstaan nie. Vandag word nóg STRONTJAER nóg STRONTVOËL as naam vir 'n gier gehoor.

In die eerste tydperk is nuwe name van visse al net so seldsaam as dié van voëls. Afsiesien van die hierbogenoemde HOTTENTOTSVIS tref ons geen oorspronklike naam wat in Afrikaans bly leef het, voor die begin van die 18de eeu aan nie. Die eerste nog bestaande naam wat ons teëkom, is DRILVIS (vir 'n soort sidderrog, die *Narke capensis* of die *Torpedo marmorata*) by Kolb 1 250, en daarna nog die alombekende ROMAN (*Chrysoblephus laticeps*) by Hofman 5 (daar reeds in die hedendaagse vorm, uit die oorspronklike *rodeman*, soos nog in alle later bronne, behalwe dat Ment. VRV IV 81, praat van die sogenaamde "Rooy-manns"). Hofman noem t.a.p. ook 'n seevis genaamd WITOOG, maar dié naam het ek in geen ander bron ná hom aangetref nie, en dit is ook nie meer onder Kaapse vissers gebruiklik nie.⁵⁶

Wat ander seediere betref, in die kort joernaal van die Suid-Brabantse droster Jan Blanx, opgeneem in Van Rieb. I 67-68, lees ons van 'n soort eetbare seeskulpdier KLIPKONT genoem: "Aen strant, daer wij wat clipconten beschaerden," "versagen ons met clipconten om met ons te nemen over 't geberchte [waarskynlik die Hottentotshollandberge], die wij brieden en regen aen toutjens en drooghden die." Die naam KLIPKONT is in geen ander bron hoegenaamd gevind nie en is my uit die Afrikaans van vandag ook onbekend. Dit was onmoontlik om vas te stel van watter skulpdier hier sprake is. 'n Ander seeskulpdier wat in Kaapse bronne meermale saam met mossels en alikreukels genoem word, is KLIPKOUS (Nieuhof II; Go. Mols. III 169 - 20. 1690; Kolb I 240: "De Klip-kouzen - ook een grote zoort van zee-Mosselen;" Sparr. 31: "Eene soort slakken, die den naam klipkousen, bij Linnaeus *haliotis*, zeeoor, voeren, en van een halven tot een en een halven voet in de middellijn hebben, werden insglijks gekookt gegeeten;" Le Va I 28: "eene soort van zee-ooren, die men klipkousen noemt." Die naam word deur Mansvelt in sy *Idioticon* genoem en is nog in Afrikaans bekend vir die perlemoen (*Haliotis midae*) - in Nederlands "venusschelp" of "zee-oor". Die WNT VII 4146 ken die naam KLIPKOUS veral uit die werk van 17de- en 18de-eeuse natuurkundiges wat "klipkous" opvat as sinoniem met "kliphoorn" en "porseleinhoorn" (XII 3508), name van seeskulpdiere van die geslag *Cypraea*, veral dan die *C. tigris* en die verwante *Ovula ovum*, albei gewoon in die vroeëre Nederlandse Oos-Indië. KLIPKOUS is klaarblyklik 'n koloniaal-Neder-

56. Dat die naam vroeër wel bestaan het, word bevestig deur 'n ou rekening van omstreeks 1708, aangehaal deur prof. Franken in die *Huisg.* van 7 Nov. 1930, bl. 65.

landse naam wat ook aan die Kaap gebruik is en net by ons bly voortleef het.⁵⁷ Ook die naam KLIPROOS, wat by Ten Rhyne geboek staan, word vir sover my bekend nie meer in Afrikaans gehoor nie. Dit is blykbaar vroeër gegee aan 'n soort see-anemoon, uit die groep *Actinaria*.⁵⁸

Ten slotte kan hier nog die volksnaam van 'n soort insek en van 'n soort wurm genoem word wat alleen in Kaapse bronne gevind is. Die eerste naam, BLINDEVLIEG (vir die *Haematopota ocellata*) wat nog heel gewoon in Afrikaans is, kom ons die eerste keer teë in die reeds genoemde joernaal van die landtog van Simon van der Stel: "Wy hadden dezen dag uitnemen warm weër, waar door wy schrikkelyk gequelt wierden van een soort van vliegen, blinden genaamt, van couleur geel en ook swart" (Go. Mols. I 164). Kolb I 261 beweer dat die insekte so genoem is "om dat zy maar blind toevallen, en niets verschonen, daar zy komen zitten," 'n verklaring van die naam wat vandag nog gehoor word.⁵⁹

Die wurm waarvan hierbo sprake is, het groot skade in die wingerde aangerig en is deur die koloniste SUIER genoem (Kolb I 269). Mentzel vertel in sy *Beschreibung* II 285 van die vernielingswerk wat hierdie vroeë wingerdpes gedoen het: "Sobald der Stock gethränet hat, und die jungen Knospen austreten, so findet sich ein kleiner Wurm oder Insekt, welches die Einwohner Zuyger . . . nennen. Dieser, welcher, weil er einigermassen einem kleinen zusammengelaufenen vertrockneten Blätchen eines Weinblatts ähnlich, nicht leicht wahrzunehmen ist. Dieser lässt sich zwar den ganzen Tag nicht sehen, begiebt sich aber in der Früh und mit Anbruch des Tages auf die Weinstöcke, und frisst sich in die ersten Knospen, an die beim Beschneiden übrig gelassenen 2. oder 3. Augen ein." Die naam SUIER ken ek uit geen ander bron nie en ook nie in die Afrikaans van vandag nie. Moontlik is hier by Kolb en Mentzel sprake van die larwe van 'n wingerdmot (*Hippotion celerio* of *Theretra capensis* van die fam. *Sphingidae*).

57. Die Ndl. name met *venus-* en die Franse naam *puelage* "maagdelikheid" gee ook wel te denke. Blykens die sitate in die WNT is KLIPKOUS, nes KLIPKONT, in oorsprong eintlik 'n onfatsoenlike naam. Onder Kaapse Kaapse vissers kan vandag nog ander onfatsoenlike name vir sommige soorte seeweekdiere gehoor word.

58. vrv XIV 103 (vertaling van prof. Farrington): "I discovered certain animalculae firmly attached to the rocks, which by the innumerable living fibres they thrust out present a rosy hue, and are in consequence popularly known among the Dutch as rock-roses" (in the oorspr. Latynse teks: *kliproosen*).

59. Ment. II 64 praat van "die afrikanische blinde Fliege, welche in Indien Muszchiete genannt wird." Die blindevlieg en die muskiet is egter twee geheel verskillende insekte.

Hoofstuk 3

INLEIDING

Aan die begin van hierdie periode (1715-1785) was feitlik die hele Boland reeds gekoloniseer. Die vryburgers was nie oral ewe stewig op die land gevestig nie, maar in die kerngebied was hul tog al lank genoeg om taamlik kennis te hê van die diere- en plantelewe om hul heen. Die behoefte aan onderskeidende name vir die opvallendste soorte plante en diere moes al hoe meer gevoel word; en waar 'n nuwe naam ontstaan het, kon dit mettertyd in wyer kring bekend word. Aan die grense van die Boland was die kolonisasie nog maar onvas. Daar het die treklustigste boere hul veeposte gehad, wat vir die merendeel slegs tydelik bewoon was. Nog voor die begin van die tydperk wat ons nou moet behandel, is die bepalinge wat die trekgees onder die veeboere moes teëgaan, opgehef en het die boere met hul vee die land in geswarm, eers noordwaarts en ooswaarts al langs die kus, later ook oor die hoë berge die binneland in. Teen 1780 was die grootste gedeelte van Kaapland deur die veeboere ingeneem.⁶⁰ Die veeboere het in die binneland kennisgemaak met 'n plantegroei en dierelewe wat belangrik van die Bolandse verskil, en het deur nuwe naamgewing aansienlik tot die uitbreiding van die Afrikaanse woordeskat bygedra.

Vir 'n juiste begrip van die geskiedenis van die naamgewing in Afrikaans is dit nie voldoende om alleen op die geografiese uitbreiding van die volksplanting in die verskillende tydperke te let nie. Die digtheid van die bevolking is ook van belang. Hoe langer 'n bepaalde gebied gekoloniseer is en hoe digter die bevolking, hoe meer plante en diere sal in dié streek onderskeidende name gekry het. Nou was die hele burgerbevolking van die Kolonie in 1715 nog geen 2,000 siele nie, in 1785 nog maar iets oor die 12,000, waarvan nog 'n aansienlike gedeelte in Kaapstad gewoon het.⁶¹ Ongetwyfeld sal Afrikaanssprekende Hottentotte en slawe ook tot die naamgewing bygedra het;

60. Kyk A. J. van der Walt: *Die Ausdehnung der Kolonie am Kap der Guten Hoffnung, 1700-1799*, P. J. van der Merwe: *Die Trekboer in die Geskiedenis van die Kaapkolonie*, bl. 133 vlgg., asook die kaart teenoor bl. 3 van Graham Botha: *Place Names in the Cape Province*, en die kaarte 52 tot 56 in A. J. Böeseken, *Geskiedenis-Atlas vir Suid-Afrika*.

61. Kyk Coenraad Beyers, *Die Kaapse Patriotte*, 2de uitgawe, bl. 135 en 339-348.

tog is die aantal dier- en plantname wat tot 1785 in geskifte opgeteken is, na verhouding reeds so groot dat 'n mens onder die indruk moet kom van die belangstelling in die plante- en dierelewe onder die ou volksplanters wat daaruit blyk.

Wat die name self betref, is dit miskien nodig om daaraan te herinner dat die Afrikaanse volk en die Afrikaanse taal sy beslag gekry het in die tydperk wat ons nou bespreek. Ons kan verwag dat ons daarvan blyke sal kry uit die soort name wat nou aan plante en diere gegee is.

NAME WAT MOONTLIK OORGEËRF IS

Oor name wat ook in Nederlands bekend is, is hier min te sê. SPURRIE (Ment. II 254) en POSTELEIN (*Fl. Cap.* 399) het in Afrikaans bly leef omdat die Nederlandse plante van dié naam (*Spergula arvensis* en *Portulaca oleracea*) aan die Kaap ingevoer is en nou hier wild groei. Die name MUSKUSKRUID (*Erodium praecox*), NAGSKADE (*Solanum nigrum*), SAMPJOEN (*Agaricus campestris*), SEEKRAAL (*Arthrocnemum africanum*) en VROUEHAAR (*Cassytha filiformis*) (*Fl. Cap.* 188, 512, 755; Thun. I 292) is hier gegee aan plante wat gelyksoortig of baie ná verwant is met dié wat in Nederland dieselfde name dra. Nog afgesien van ander oorwegings kan ons om dié rede alleen al aanneem dat hul oorgeërf is. Voëlname soos STEENVALK (*Hist. Nat.* I 144: ander naam vir die rooivalk, *Falco tinnunculus*) en NAGTEGAAL (*Oenanthe pileata*; Thun. I 150: "They gave the name of nightingale . . . to a bird, which in its notes and gestures imitated several other birds"; kyk ook *Hist. Nat.* IV 92) is vanselfsprekend oorgeërf. Om die algemene bekendheid in Nederland van die plantname KATSTERT en STERRETJIE en die voëlname KUIKENDIEF en NAGULTJIE (aan die Kaap die eerste vermeld deur Thun., *Fl. Cap.* 304, 321 vir die *Bulbinella cauda-felis* en die *Spiloxene capensis*, en Le Va., *Hist. Nat.* I 89, 190 vir die *Milvus aegyptius* en die *Caprimulgus europaeus*, 'n trekvoël uit Europa) is dit seker dat ook dié name oorgedra is en nie onafhanklik hier ontstaan het nie.

Verskeie name is natuurlik weer uit hierdie tydperk opgeteken waarvan dit onseker is of hul op komparatiewe oordrag berus. Onder dergelike name kan gereken word AANDBLOM (*Pelargonium triste*; Ment. II 326: "darum Abendblümlein genennt, weil man ihrer Geruch erst nach Sonnen-Untergang empfindet;" kyk ook die volgende reëls onder KANEELBLOM), AARDROOS (*Hyobanche sanguinea*; Thun. I 287), KANEELBLOM (*Hesperantha spicata*; Thun. I 286: "The *Ixia cinnamomea* - Avondbloem, Caneelbloem - opens every evening at four, and exhales its agreeable odours through the whole

night"), FLUWEELEBLOM (*Sparaxis bulbifera*; Thun., *Diss.* 53, ao. 1783; *Fl. Cap.* 60), PAPIERBLOM (*Limnecum perigrinum*; *Fl. Cap.* 277) en ook ROOIHOUTBOOM. Die naam ROOIHOUTBOOM is die eerste aangetref in die joernaal van die landreis van Hendrik Hop, ao. 1761 (*Go. Mols.* II 34: "langs de oevers is gem. Rivier [nl. die "Lecuwen Rivier"] met rood houtse boomen en Doorn bossen voorsien"; 36: "desselfs voedsel soekt het [nl. die giraf] meerendeels aan de hooge roode houtboomen"). Die naam kom ook voor by Le Va. II 213, wat sê dat die boom so genoem is na die donkerrooi kleur van sy bas, en later ook nog *Go. Mols.* II 165 en *Bar.* I 297. Vermoedelik het ons hier te doen met die *Acacia gerrardi*, wat nou ROOIBAS of ROOIDORING genoem word. Volgens Marloth, *The Common Names of Plants*, en ook C. A. Smith, *CNSAP*, is ROOIHOUT nou die naam van die *Ochna arborea* van George tot Uitenhage (vgl. *Bur., Cat. Geogr.* 5447: "Ochna dicorticata... 'Roodehout'") en ander bome van noordelike gebiede. Dit lyk of ons in hierdie geval eerder met oorspronklike naamgewing as met komparatiewe oordrag te doen het, maar die benaming *roodhout* is in Nederlands so oud en bekend dat dit tog onseker bly.⁶²

As 'n naam in Indies-Nederlands bekend is, is 'n mens meer as gewoonlik geneig om verband tussen die Afrikaanse en die Nederlandse naam aan te neem. Dit is die geval met diernaam soos STINKDASSIE (*Procavia capensis*; *Ment.* II 371) en SLANGHALSVOËL (*Anhinga rufa*; Le Va. III 177) en plantname soos SAFFRAANHOUT (*Cassine crocea*; *Fl. Cap.* 159; *Bar.* I 297) en STERTPEPER (*Piper capense*; Thun. I 170). Volgens Thunberg was STERTPEPER die Afrikaanse volksnaam van 'n soort peper wat o.a. in die Grootvadersbos naby Swellendam gevind is. Dié naam is, vir sover ek weet, nie meer in Afrikaans bekend nie. Die plant word nou BOSPEPER of WILDEPEPER genoem. Dit is nie onmoontlik dat ou natuurondersoekers soms name as Afrikaanse volksname bestempel het wat in werklikheid nie onder die volk gebruik is nie. Miskien was dit die geval met STERTPEPER en ook met SLANGHALSVOËL. Le Vaillant vertel wel dat SLANGHALSVOËL die naam is wat sy Hottentotte aan die *Anhinga* gegee het, maar dié naam het ek nog nooit as volksnaam in Afrikaans teëgekom nie. Dit geld ook van twee Nederlandse voëlname, *kneutje* en *molenaar*, wat Le Vaillant aan die Kaap sou gehoor het.⁶³

62. Vgl. *WNT* XIII 1211. VIERUURTJIE (Thun. I 295: *Vieruurs bloem*) is die naam van 'n ingevoerde plant en hoef dus nie hier bespreek te word nie. Vgl. daaroor Franken, *Huisg.* van 14 Nov. 1930, bl. 23. Ook in Engels "Four o'clock flower" reeds middel 18de eeu vir die *Mirabilis jalapa*.

63. *Hist. Nat.* III 139: "outré le nom de *glas-oog*, quelques colons nomment aussi cet oiseau, *kneutje*"; en IV 35: "ce nom [molenaar] lui a été donné parce que le ramage du mâle semble imiter effectivement le bruit que produit la pierre des moulins à bras dont se servent beaucoup d'habitans pour moudre eux-mêmes leurs grains."

Op sigself staan die naam BELLIS of BELS. "They were loud here [d.w.s. aan die Kaap]," skrywe Thun. 1 291, "in the praises of the *osmites camphorina*, to which they were pleased to give the name of Bellis (or daisy)." In die *Zuid-Afrikaansche Tijdschrift* VI (ao. 1829) 52 word die "Kaapse" naam van die plant, wat nou in die wetenskap as die *Osmitopsis asteriscoides* bekend staan, ook nog as BELLIS aangegee, maar vandag word alleen die vorm BELS gehoor. Hier het ons te doen met 'n geval waar 'n ou wetenskaplike geslagsnaam deur die volk vir 'n bepaalde plant gebruik is.

HOTTENTOTSE EN ANDER INBOORLINGNAME

In die bronne van hierdie tydperk word vir die eerste keer kennisgemaak met verskeie Hottentotse plant- en diername wat òf toe al vry algemeen onder die Hollandse volksplanters in gebruik was òf later onder hulle in gebruik geraak het. Die meeste hiervan was name van diere en plante wat die volksplanters eers buite die grense van die Boland leer ken het. Onder die diername kan ons weer dié van die antilope eerste noem, nl. KOEDOE, ORIBIE of OORBIETJIE, NOEMETJIE en GHNOE. Van dié name is KOEDOE (*Tragelaphus strepsiceros*) waarskynlik die oudste in Afrikaans (vgl. Go. Mols. II 41 - ao. 1761; Thun. II 89; Sparr. II 439, 622, 630 vlgg.; Gordon 162: "Coedoe van de Kaap de Goede Hoop. In het Namaquas *Geib*;" ens.). OORBIETJIE tref ons die eerste by Thun. II 58 in die vorm *orebi* aan. Die bokkie wat hy beskrywe, is egter nie die oorbietjie (*Ourebia ourebi*) nie, maar die noemetjie (*Cephalophus monticola*).⁶⁴ NOEMETJIE staan by Sparr. I 307, 315 geboek as *gnometje*, by Le Va. II 217 in die vorm wat vandag nog gehoor word in die bosstreke van die suidkus waar die bokkie aangetref word. Die koedoe en oorbietjie het nooit eie Afrikaanse name naas die oorspronklik Hottentotse gekry nie, die noemetjie blykbaar pas aan die begin van die 19de eeu (BLOUBOKKIE, KLEINBOKKIE), soos ons in die volgende hoofstuk sal sien. Daarenteen het GHNOE (*Connochaetes gnou*), wat in die vorm *t'gnoe* as Hottentotse naam by Sparr. II 552 aangeteken staan, as Afrikaanse ekwivalent reeds vroeg die naam WILDEBEEES. Die eie Afrikaanse naam dateer op sy laas uit die tyd van die reisiger Gordon (ao. 1779),⁶⁵ en die Hottentotse *ghnoe* het eintlik nooit baie

64. Di naam ORIBIE nog by Gordon 170: "deese Gazelle word Oerebi door ons, na het hottentots genoemt;" Bar. I 87: "It is known by the Hottentot name of *orobie*," II 62: "*orbies*;" Lich. I 357: "hier *Oribi* genannt;" e.a.

65. Gordon 182: "Caapse sogeneemde bosbuffel, ook wildebeest genaamt, in het hottentots *nou*."

gebruiklik in Afrikaans geword nie. Die wildebees, sê Par. di Cap., VRV XLVI 166, word so genoem "uit hoofde zijnder wilde en wondere sprongen".

'n Voorbeeld van die teenoorgestelde verskynsel, nl. dat 'n Hottentotse naam 'n oorspronklik Afrikaans-Nederlandse naam verdring, het ons in KWAGGA. In die bronne van hierdie periode kom die naam KWAGGA meermale voor, maar dan dikwels nog as die Hottentotse naam vir 'n dier wat die koloniste WILDEPERD of ook WILDE-ESEL noem (kyk bv. Sparr. I 157, 159; Go. Mols. IV 4 en Le Va. II 136, IV 348: "De Zebra is aan de Kaap bekend onder den naam van *Gestreepte Ezel* en de Kwagga onder dien van *Wild Paard*. In de volksplantingen verwart men somtijds de twee naamen en de dieren." By die oorgang tot die 19de eeu is dit reeds anders. Dan lees ons telkens in die bronne van 'n soort wilde perd wat deur die volksplanters KWAGGA genoem word (vgl. De Jong I 56; Bar. I 44: "another species of wild horse, known in the colony by the Hottentot name of *qua-cha*"; Go. Mols. IV 156 – met beskrywing; Bur. II 273: "a *wilde-paard* or *quakka*, as it was oftener called").⁶⁶ In die aanhaling hierbo uit die Nederlandse vertaling van Le Vaillant se *Voyages* word die naam GESTREEPTE ESEL vermeld. Al in 'n Kaapse argiefstuk van rondom 1680 was daar sprake van "gestreepte woudesels" (VRV XXIV XLV). 'n Mens kon dit verwag dat die omskrywing in die volkstaal vervang sou word deur die korter STREEPESEL (vgl. *blesbok*, *blesmol*, *kolhaas*, *streepmuis*), wat dan ook inderdaad gebeur het. In die vroeë Engelse vertaling van Le Vaillant kom in bostaande verband die vorm "*streep-ezel*" voor. By raadpleging van die oorspronklike Franse teks het geblyk dat dit ook daar so staan: "*streep-ezel* (âne rayé)."

As Hottentotse name van kleiner diersoorte wat in Afrikaans bekend geword het, tref ons in hierdie periode alleen GEITJIE (*Lygodactylus capensis* en ander lede van die fam. *Gekkonidae*) en GRAATJIE (*Suricata suricatta*) aan. Sparr. II 771 vermeld die eerste naam in die vorm *t'geitje*, terwyl ons die tweede in 'n onderskrif onder 'n plaat in die Gordon-versameling, nr. 144, (ao. 1779) teëkom: "In het Hottentots *garáa*, en door onze buitenlieden worden sy *Graatje* geheten."⁶⁷ Deur die vervorming van die Hottentotse of Boesmannaam tot GRAATJIE het die opvallend maer en skraal mierkatjie 'n baie gepaste naam in Afrikaans gekry.

Van die Hottentotse diernaam hierbo genoem is alleen KOEDOE aangetref in bronne wat dateer uit die tyd voor die natuuronderzoekers Thunberg,

66. Oor die uitspraak van KWAGGA sê Gordon 190: "de eerste syllabe word met een harde klap der tong uijtgesproken, wy spreken dit hottentots woord zonder klap uijt."

67. Shortridge het onder die //Kiau//en-Boesmans *Xarab* en onder die Naron-Boesmans *Xara:gi* as naam van die graatjiemierkat opgeteken (*The Mammals of South West Africa* I 145). *Graatje* is dus moontlik oorspronklik 'n Boesmanwoord.

Sparman en Le Vaillant na die Kaap gekom het. Met die uitsondering van KOEK(E)MAKRANKA is ook al die Hottentotse plantname wat in bronne van hierdie tydperk gevind is, afkomstig uit geskrifte van ná 1770. Van KOEK-MAKRANKAS (*Gethyllis* spp.), ook in die Boland baie goed bekend, lees ons reeds in Ment. II 182, 325, in die opvallende vorme *krukimekranki*, *krukimekrantges*. Die vorm *koekoemakranka*, wat ook nog vandag gehoor word, vind ons by Thun. I 116 en die vorm *koekoemakrankie* later by Bur. 155.

Dikwels is die gegewens in die ou bronne van so 'n aard dat dit uiters moeilik, soms onmoontlik is om die Hottentotse name te onderken en die plante wat hul aandui, van mekaar te onderskei. As voorbeeld die volgende. In die tweede deel van sy *Travels*, bl. 98, skryf Thunberg: "Kon was a name given by the Hottentots to a shrub that grew here [in die Bokkeveld] (*Mesembryanthemum emarcidum*) and was famous all over the country." Hy sê dat dit deur die Hottentotte as pruimtabak gebruik word en vervolg dan: "The word *kon* is said to signify a quid; the colonists call it *canna-root* . . ." Vier bladsye verder vertel hy: "The Hottentots who traverse these dry carrow fields use several means, not only to assuage their hunger, but more particularly to quench their thirst. Besides the above mentioned plant called *Kón* or *Gunna*, they used two others, viz. one called *Kameká* or *Barup*, which is said to be a large and watery root; and another called *Ku*, which is likewise, according to report, a large and succulent root." KANNA(WORTEL) is ongetwyfeld die woord wat reeds in die vorige hoofstuk as Hottentotse plantnaam bespreek is. Of daar etimologiese verwantskap tussen *kanna*, *kón* en *gunna* bestaan (en indien wel, watter) is ek nie bevoeg om uit te maak nie. Die *barup* (*Cyphia* sp.) van Thunberg het ook in Afrikaans oorgegaan en bly voortbestaan in die vorms BARO(E), in teenstelling met *kameká*, wat blykbaar nooit ingang in Afrikaans gevind het nie, tensy dit die KAMKO is wat dr. John Muir vir Riversdal vermeld.⁶⁸ Voordat ons tot die behandeling van die naam *ku*, soos dit hierbo staan, kan oorgaan, is dit nodig om nog twee sitate uit Thunberg en een uit Le Vaillant te gee. Op bl. 150 van die aangehaalde deel skryf Thunberg: "*Kamerup* was the name given here [digby die mond van die Olifantsrivier] to the Hottentots' water-melon, a large succulent root," en op bl. 185: "Here I heard much talk of a Hottentot Watermelon, which is said to be a large and succulent root, called *Kou* by the Hottentots, who grind it down to meal, and bake it like bread." Op bl. 73 in die tweede deel van sy *Reizen* lees ons by Le Vaillant: "Die [nl. wortel], welke mij best behaagde, onder den Hottentotschen naam van *Kamero* bekend, is van ge-

68. Dr John Muir, "Gewone Plantname in die Distrik Riversdal," *Huisg.* van 30 Augustus 1929, bl. 45 vlgg.

daante als een radijs, zoo groot als eene meloen, en van eenen aangenaamen zoeten smaak . . .” Blykens die bogenoemde artikel van dr. Muir en die getuienis van ander plantkundiges word die name KAMKO, KOMARO en KO vandag in Afrikaans deurmekaar vir verskillende plante met eetbare knolle gebruik. Uit die sitate hierbo lyk dit of dit vroeër nie baie anders was nie. Vandag kom in Afrikaans ook nog die naam KAMBRO of KOMBRO vir verskillende soorte knolgewasse (*Fockea* spp.) voor. In deel II, bl. 75, van sy *Reisen* skryf Lichtenstein: “Jenseits des grossen Flusses nähren sich die Buschmänner von der knolligen Wurzel ihres *’t’Kambroo*, einer noch unbestimmten, den Botanikern bis hierher fremd gebliebenen Pflanze.” Hoe moeilik dit dikwels vir natuurondersoekers was om die vreemd-klinkende en vreemd-vormige Hottentotse name reg te hoor, te onderken en op skrif te stel, blyk weer uit die volgende. In ’n aantekening onder datum 25 Nov. 1812 vertel Burchell in sy *Cat. Geogr.* 2465 van ’n *Asclepiadacea* “called *Gamrún* or *Gamroon* by my Hottentots. It has a root of the size and shape of a large turnip, eatable, white, soft, spongy, sweet and watery (as a water-melon). It is a fortunate resource for a thirsty traveller. It is usually eaten raw, and is considered wholesome . . .” Burchell se *Gamrún* moet tog dieselfde naam wees as wat ons hierbo in die vorme *Kamerup*, *kamero*, *’t’Kambro* leer ken het, al was daar moontlik nie altyd van dieselfde plantsoort sprake nie. Die vorms BARO(E), KAMB(A)RO(E), KAMERO(E) is seker met mekaar verwant, eweas KO(E) en KAMKO(E); maar wat die verwantskap is, is ’n saak vir die Afrikanis.

Behalwe die bogenoemde het die Hottentotse name van verskeie ander eetbare knol- of wortelgewasse in Afrikaans bekend word. Daar is die GATGAAI (Thun. I 149: *gatagay*) of TATGAAI (Spart. II 448: *da-t’kai*; Bur., *Cat. Geogr.* 1728: “inter Hottentottis appellatur ‘Tchatachy’ et ‘Bastaard Anyswortel’” – die wortel van ’n *Peucedanum*), die GLIE(WORTEL) (*Glia gummiifera*; Thun. II 31) en die KARI(WORTEL) (*Anacampseros* spp.; Gordon: “Cari of de wortel daer de hottentotten hun honing wyn mede doen werken en sterk maken;” Ecklon en Zeyher 293: “. . . Ejus radices Hottentotti nominant ‘Karriwortel’ earumque aliquid in aquam melle commixtum jacentes, mox fermentatio incipit, unde potus ille sit inebrians” – op droë koppies in die Karoo tussen Uitenhage en Graaff-Reinet).⁶⁹ Plante waarvan die vrug deur die Hottentotte geëet is en waarvan die Hottentotse name in Afrikaans ingang gevind het, is die NOEM-NOEM (*Carissa* spp.; *Fl. Cap.* 212: *nomnom*; Bur. I 191: *’Num*

69. Moontlik is die KANNIP (*Hydnora africana*) van Marloth dieselfde as die *kaa-nap* van Le Va. II 75. Is die wortelnaam *karup* (*Cyphia digitata*) wat Thun. II 150 vermeld, nog plaaslik (in die buurt van die Olifantsrivier) in Afrikaans bekend?

'num; Z.A.T. III, 20. 1826: *gnoemnoem*) en die GHWARRIE(BOS) (*Euclea undulata*; Thun. I 202; Pat. 43; Bar. I 99, 306; Bur. I 387 n.).⁷⁰

Tot die Hottentotse plantname wat eweas die bogenoemde veral plaaslik in Afrikaans bekend is, behoort verder die NORRA of NORRETJIE (*Sarcocaulon* sp.; Le Va. IV 2 vlg.: *noerap*), die NOKKA (*Moraea spatulata*; Fl. Cap. 76) en die GOREE ('n aalwynsoort; vgl. Sparr. II 766-768, waar 'n anekdotiese verklaring van die naam gegee word, en my bundel *Afr.-Holl. in die 18de Eeu*, bl. 122-123, met o.a. 'n vroeë sitaat uit 1756. Taamlik algemeen bekend is daarenteen die KANNA- of GANNA(BOS) van die as waarvan loog gekook en dan seep berei word (*Salsola* spp.; Ment. II 133: "Kanna-busch," Thun. I 199: "Canna-bush," Sparr. I 331: "Kanna," Go. Mols. II 66: "Cannabosjes," *id.* IV 9: "Gannabosjes," De Jong II 112: "Gannabosch," Bar I 42: "Canna," Lich. I 198: "Channa," Bur. I 267 n.: "Kanna also signifies the antelope called *Eland*. The *Kannabosch* (written Ganna by the Dutch) may probably have been considered as the favourite food of the *Kanna* . . .") en die KAREE(BOSSIE) (*Rhus* spp.; *Afr.-Holl. in die 18de Eeu*, bl. 131: "kreeboschje" in 'n sitaat van 1756; Go. Mols. IV 33: "Carébosjes"), waarvan loog vir seep gekook is, en ook die NENTA(BOSSIE) (*Cotyledon* spp.; Thun. II 97), wat giftig is vir skape. Die GAGRAS (*Aristida brevifolia*), wat ons die eerste by Wikar (Go. Mols. II 91) aantref: "'t zaad van de lange witgras of gaa" is weer feitlik alleen in die Noordweste bekend.

Ten slotte het ook 'n paar Hottentotse boomname in hierdie tyd in Afrikaans ingang gevind. In die eerste plek die KAREE(HOUT of -BOOM), waarvan die Hottentotte graag hul boë en assegaie gemaak het (*Rhus lancea* en *R. viminalis*; *Afr.-Holl. in die 18de Eeu*, bl. 131, in 'n sitaat uit 1767; Thun. II 171; Go. Mols. II 67, 113; Lich. II 364; Bur. I 178 n., ens.), verder die KOMASSIE- of KAMASSIE(HOUT) van die suidkus (*Gonioma kamassi*; Thun. I 169; Go. Mols. IV 28; Bar. I 297; Bur., *Cat. Geogr.* 3659) en die DAWEE (*Tamarix usneoides*), wat die eerste in die reisjoernaal van Wikar, bl. 89, voorkom.⁷¹

Dit is nie seker of al die name wat hierbo as Hottentots aangegee is, inderdaad Hottentots is nie. Ons het reeds gesien dat GRAATJIE miskien oorspronklik 'n Boesmanwoord is. Arbousset en Daumas, *Narrative of an Exploratory*

70. Boshoff, *Volk en Taal*, bl. 381 vlg., oorweeg die moontlikheid dat GWARRIE 'n Bantoewoord kan wees. Paterson het dit egter in die westelike deel van die Klein-Karoo opgeteken, sodat dit sonder twyfel uit Hottentots in Afrikaans gekom het. Burchell sê uitdruklik dat GHWARRIE die Hottentotse naam vir verskillende soorte *Euclea* is.

71. I.v.m. die *koouw*(boom) van Wikar (Go. Mols. II 134) wat in die Noordweste nog as KOUBOOM (*Pappaea schumanniana*) bekend is, kyk Von Wielligh, *Ons Geselstaal*, bl. 149.

Tour to the North-East of the Colony of the Cape of Good Hope, bl. 251, sê dat ook die naam GHNOE eintlik Boesmans is, terwyl Pettman, *South African Place Names*, bl. 15, dieselfde van die plantnaam BAROE beweer. Pettman lei verder die name KOEDOE en GHWARRIE uit Bantoe af (kyk *Africanderisms* i. vv. *koodoo* en *guarri* en *S.A. Place Names*, bl. 141, 150), maar sy afleidinge is nie baie oortuigend nie. Soos hierbo uiteengesit, is GHWARRIE feitlik seker 'n Hottentotse woord, terwyl dit onwaarskynlik is dat 'n Bantoewoord al omstreeks die middel van die 18de eeu in die taal van die burgerbevolking ingedring het. Verskeie name wat deur die ou bronne as Hottentots bestempel word, is wel nog nie as sodanig teruggevind nie, maar die waarskynlikheid is groot dat hul wel Hottentots is of deur dié taal in Afrikaans gekom het. Die ondersoek na die uiteindelijke herkoms van dié name moet in ieder geval liefs aan die Afrikanis oorgelaat word.

AFRIKAANSE DIERNAME

In hierdie periode tref ons 'n paar honderd nuwe oorspronklike Afrikaanse name in die bronne aan, byna eweveel plant- as diername en weer hoofsaaklik in die werke van natuurondersoekers wat tussen 1770 en 1785 aan die Kaap was. Ons kan net maar probeer om 'n oorsigtelike groepering van die name te gee, met 'n aanduiding van die oudste en betekenisvolste vindplase, met 'n aanmerking hier en daar waar nodig. Die diername word eerste behandel.

In die eerste hoofstuk het ons die woord POESKOP, die naam van 'n walvis met 'n kort dik kop, behandel. Die naam is in Afrikaans ook op olifante sonder tande, dus met 'n stomp kop, toegepas. In dié betekenis is dit die eerste deur Le Va. III 311 vlg. opgeteken.⁷² Ook beeste sonder horings is later so genoem. "Les Hollandais Sud-africains," skryf *Delegorgue* 1 550, "désignent généralement du nom trivial de *poes-kop* tous animaux qui, devant porter cornes ou défenses, en sont privés par suite d'une conformation anormale."

Die antilope het in die lewe van die burgers, wat byna almal groot jagters was, 'n belangrike rol gespeel. Buite die grense van die Bolandse kerngebied, in die suidelike kusstrook en in die binneland, het hul verskeie voorheen onbekende soorte bokke aangetref waarop jag kon gemaak word. Ons het hiervóór reeds gesien dat die boere sommige van dié bokke met hul oorspronklike Hottentotse name benoem het. Die meeste het egter eie Afrikaanse name gekry.

72. Die eufemistiese vervorming KOESKOP tref ons aan by Cowper Rose, *Four Years in Southern Africa*, bl. 220 (ao. 1825), vir 'n olifant wat geen "tande" het nie.

In die binneland het hulle met 'n bok kennismake wat later nasionale betekenis sou kry (die *Antidorcas marsupialis*), en hom om 'n opvallende eienskap die naam SPRINGBOK gegee.⁷³ Om 'n ander mooi eienskap is hy ook PRONKBOK genoem (Le Va. IV 343.; Deleg. I 67), maar dié naam is nou, ongelukkig, blykbaar geheel en al verdring.⁷⁴ Die springbokke het verder die gewoonte gehad om in groot troppe te trek, in tye van droogte dikwels tot groot skade en ongerief van die veeboere, en het daarom ook die naam TREKBOKKE gekry (Le Va. IV 343 vlg.; Thompson 149n.; Harris 27.)

'n Ander bok, wat in die bosryke streke van die suidkus en die oostelike Kaapland aangetref is, die *Tragelaphus scriptus*, het onder die naam BOSBOK bekend geraak (Sparr. I 159; Gordon 165, Le Va. I 190), terwyl 'n derde, die *Redunca arundinum*, wat hom by voorkeur in moerassige, met riet begroeide plekke in die oostelike Kaapland opgehou het, RIETREEBOK of kortweg RIETBOK genoem is (Sparr. II 640; Gordon 165 : "rietbok", 167 : "rietreebok"; Thun. II 44; Bar. I 87). In verband met antilope wat nie in die Boland aangetref is nie, moet hier nog die WILDEBEEES genoem word, wat egter reeds hierbo, bl. 43, ter sprake gekom het.

Variëteite van bekende antilopesoorte is nou ook meer met name onderskei. By Sparr. II 641 lees ons van die VLAKTESTEENBOK, wat volgens hom ook al weer twee ander name het, nl. BLEEKBOK en VAALREEBOK. Sparrman sê die VLAKTESTEENBOK, so genoem in Achterbruintjeshoogte, is omtrent twee voet hoog en kom in groot troppe op die gelyk vlaktes voor. "Zyne kleur is gantsch bleekrood of muisvaal" – vandaar, beweer hy, sy twee ander name. Bur. II 302 vertel van 'n wildsbok wat die Betsjoeanas "Peeli" noem maar ook in dele van die Kaapkolonie voorkom en daar VAALREEBOK heet. Cumming 12 noem die VAALREEBOK. Vandag is VAALREEBOK nog as onderskeidende naam naas gewoon REEBOK vir die *Pelea capreolus* bekend. Volgens Gordon 171 was BLEEKBOK en VLAKTEBOK ander name vir die STEENBOK (*Raphicerus campestris*), en volgens Deleg. I 481 is dieselfde bok ook BLEEKSTEENBOK genoem, terwyl Harris, App. 357n., opmerk dat VLAKTESTEENBOK en BLEEKBOK name is van variëteite van die steenbok en nie verskillende soorte nie. Die veelheid van name het verwarring gestig en ongetwyfeld ook meermale natuurondersoekers en ander waarnemers van die spoor gebring.⁷⁵ Dit lyk vrywel seker dat VLAKTESTEENBOK en VLAKTEBOK, BLEEKSTEENBOK en BLEEKBOK

73. Die oudste bewysplaas van die naam SPRINGBOK is Go. Mols. III 285 (joernaal van die tog van Beutler, ao. 1752), en daarna Gordon 166.

74. Sparr. II 499 praat ook van die "zoogenaamde springbokken of luchtspringers." Die naam LUGSPRINGER is my egter uit geen ander bron bekend nie.

75. 'n Voorbeeld van 'n kennelike fout kry ons by Thompson 113 wat meen dat die impala of rooibok van Burchell dieselfde dier is as wat die boere RIETBOK noem.

almal name vir dieselfde soort, of altans variëteite van dieselfde soort bok was; maar Sparrman maak waarskynlik 'n fout waar hy sê dat VAALREEBOK 'n ander naam vir VLAKTESTEENBOK was.

Die meeste ander soogdiername uit hierdie periode is ook weer deur Sparrman opgeteken. Name van jakkalse wat ons by hom vind, is GRYSJAKKALS en UINTJIESJAKKALS (II 603, 605). Die dier wat hy onder die naam GRYSJAKKALS beskrywe, is egter nie ons gewone grysjakkals (*Canis mesomelas*) nie, maar die maanhaarjakkals (eintlik geen egte jakkals nie), terwyl die naam UINTJIESJAKKALS (die dier het sy naam gekry, sê Sparrman, "wyl het wortelen en bollen van gewassen of uien opgraaft en eet") vandag heeltemal onbekend skyn te wees, tensy dit nog plaaslik gehoor word in Achterbruintjeshoogte, die streek waar Sparrman dit oorspronklik opgeteken het. By Sparrman tref ons ook die eerste die naam STRANDWOLF vir die *Hyaena brunnea* aan (I 196). 'n Ander hiëna-agtige dier, die AARDWOLF of ERDWOLF, nou verouderde naam vir die maanhaarjakkals (*Proteles cristatus*), is die eerste deur Wikar (Go. Mols. II 88) en Le Va. IV 260 met name vermeld.

In hoofstuk I het ons gesien dat BOSKAT gou van algemene naam vir 'n wildekat (so ook in Nederlands bekend) tot egte soortnaam vir die *Felis serval* oorgegaan het. Naas BOSKAT het byna onmiddellik TIERBOSKAT te staan gekom, soos in die tweede hoofstuk aangetoon is. Van omstreeks 1775 af kry ons in ons bronne meermale ook bloot TIERKAT as naam vir dieselfde dier vermeld (Sparr. I 181; Le Va. I 68; De Jong I 50; Par. di. Cap., Vrv XLVI 77). Die WNT het geen ou bewysplaas vir TIJGERKAT nie, maar die naam gaan aan die Kaap waarskynlik tog tot die 17de eeu terug. By Tachard I 109 lees ons van die "chats-tigre" en in Engels is *tiger-cat* ook al uit die 17de eeu bekend.

Hoewel *bosvarken* en (digterlik) *boszwijn* reeds sinds die 17de eeu in Nederlands bekend is,⁷⁶ kan ons BOSVARK (Sparr. II 443; Go. Mols. II 77; Bar. I 260) miskien tog as 'n eie Afrikaanse naam vir die *Potamochoerus porcus* beskou, omdat dié dier juis in die bosryke kusstreke ooswaarts van Swellendam gevind is. Gordon sinjaleer naas nr. 214 "Caaps Bosvarken" onder nr. 212 ook "Caaps wild varken". Sparrman sê t.a.p. dat "*Boschvarkens*" ook wel "*wilde zwijnen*" genoem word. Ek weet nie of WILDEVARK nog 'n bestaande naam vir 'n spesiale soort vark in Afrikaans is nie en ook nie watter verskil daar vir Gordon tussen "Caaps Bosvarken" en "Caaps wild varken" bestaan het nie. Miskien is sy wildevark die *Phacochoerus aethiopicus*. Die BERGVARK wat Sparrman I 306 beskrywe, is my uit geen ander bron bekend nie, ewemin as 'n ander soort wilde vark wat volgens Le Va. V 164

⁷⁶ *Boschvarken* kom nie in die WNT voor nie, maar kyk Valentyn, *Oud en Nieuw Oost-Indiën* III 268, waar "wilde Bosch-verkens" as gewone verbinding gebruik word.

deur sy Hottentotte HARDLOPER genoem is. (Die "hardloper" was heel waarskynlik die *Phacochoerus aethiopicus* wat vinnig stert-in-die-lug weghol sodra hy skrik.)

Van die hase is die ROOIGATHAAS (*Pronolagus rupestris*) deur Le Va. iv 106 gesinjaleer. Die name BERGHAAS en SPRINGHAAS, wat ons van kort ná 1770 in 'n reeks van bronne aantref, lewer probleme op. Thun. ii 182, Sparr. ii 652 en Bur. i 487-488 sê uitdruklik BERGHAAS is 'n ander naam vir SPRINGHAAS (*Pedetes capensis* - wat eintlik geen haas is nie maar tot die orde van die knaagdiere behoort). Ment. ii 385 reken "die kleinen Berghasen" onder die drie haassoorte aan die Kaap wat hy ken en onderskei hulle van die "gerboa"; Bar. i 26 noem "a quadruped called the *Berghaas*" wat volgens sy beskrywing en benoeming (*Dipus cafer* Linnaeus) sonder twyfel die springhaas is. Wikar (Go. Mols. ii 123), Le Va. iv 270 en Latrobe 215 vermeld alleen die naam SPRINGHAAS vir die knaagdier. In die moderne literatuur gee die WAT BERGHAAS as sinoniem met KOLHAAS en verwys na ROOIBERGHAAS, nog nie behandel nie maar vermoedelik die *Pronolagus rupestris australis* in die bergstreke van Wolseley tot Clanwilliam. Volgens Austin Roberts, *The Mammals of South Africa* (1951), en ook Jurgens Meester in SESA is KOLHAAS (en dus ook die BERGHAAS van die WAT) 'n naam vir die *Lepus saxatilis* (*saxatilis*), wat ook - kyk in hierdie boek bl. 76 - RIBBOKHAAS genoem word. Dis moeilik om uit dié verwarring van name wys te word. Nóg die springhaas nóg die rooigathaas is in die Boland aangetref. By Gordon kry ons naas die SPRINGHAAS (nr. 224) ook nog nr. 228 die KAROOHAAS en nr. 229 die SANDHAAS. Die laaste twee name ken ek uit geen ander Kaapse bron nie (in Nederlands in *zandhaas* wel bekend).

Onder die diere wat deur die volk tot die molle gereken word, kry ons eers by Ment. ii 390 die BLESOL (*Georychus capensis*; ook Gordon 226; Sparr. ii 165; Thun. i 263) en die LANDMOL (nie geïdentifiseer nie), wat volgens Masson 304 glad g'n mol is nie en soms so groot word soos 'n haas en ook wel geëet word (mond van die Olifantsrivier), dan by Thun. i 263, 285 die WITMOL (*Cryptomys albus*) en die BLINDEMOL (*Chrysochloris asiatica*; ook Gordon 233), hoewel die mol wat Thunberg onder laasgenoemde naam beskrywe, eintlik die *Chrysochloris aurea* is. Verder lees ons by Sparr. ii 654 en Thun. ii 5 van die gevlekte en die wit SANDMOL en by Gordon 216 van die RUINMOL (kyk ook De Jong i 84), blykbaar verskillende name vir die *Bathyergus* spp., knaagdiere wat in die hele westelike en suidwestelike kusstrook van Kaapland hou. By Gordon 221 is daar nog die AARDROT ("Aardrot der binnenlanden"), die nou verouderde naam van 'n knaagdier wat alleen nog vermeld word in die WNT Suppl. i 254: "De Afrikaansche grond- of aardrat (*Thryonomys swinderenianus*)."
Moontlik het Gordon te make gehad met die dier wat nou

RIETMUIS (*Thryonomys swinderianus*) heet. Gordon 230 vermeld ook 'n ander muissort, in Namakwaland aangetref en deur hom OLIFANTSMUIS genoem "om zyn lange snuit dewelke hy op allerley manieren bewegen kan." Ons het hier ongetwyfeld te doen met 'n *Elephantulus*-soort wat nou KLAASNEUS genoem word. Gordon se naamgewing is nie deur die "spraakmakende gemeente" aanvaar nie maar het tog 'n naklank in die wetenskaplike terminologie. Sy "Caapse gestreepte veldmuis" (nr. 220) sal wel ons STREEPMUIS (*Rhabdomys pumilio*) wees.

Aan die reisiger Paterson het ons die volksname van verskeie Afrikaanse slang te danke. Hy vermeld die KOUSBANDJIE (*Elaps lacteus* en *E. dorsalis*), POFADDER (*Bitis arietans*; ook Gordon 105), SPUUGSLANG (*Hemachatus haemachatus*; ook Wikar, Go. Mols II 117; Le Va., Akwa., Pl. 115: "spoog slang;" Lich. I 153; Bur. I 386), GEELSLANG (*Naja nivea*; ook Wikar, Go. Mols. II 117: "een koper kapelle of geele slang"), NAGSLANG (*Lamprophis aurora*; ook Latrobe 353) en ook die HORINGSMANNETJIE (*Bitis cornuta*; by Gordon 117: "Sogenaamde Hoorns man of horen slang"; Le Va. IV 316: "horenmannetjen" en Akwa., Pl. 117: "Horens Mannetje"), en die SPRINGADDER (bl. 75, 161-165). Paterson beskrywe die springadder as "a very dangerous, but uncommon snake; it is jet black, with white spots, from three to four feet long, and proportionally thick." Vir sover my bekend word die naam SPRINGADDER vandag nie meer gehoor nie, en dit is moeilik om vas te stel watter slang vroeër daarmee aangedui is.⁷⁷ Thunberg is die eerste wat die naam RINKHALS, ander benaming vir die spuugslang, noem (I 208). Die naam het ontstaan op grond van die twee wit bande onder sy nek wat sigbaar word as hy hom oprig en bak maak. In die onderskrif by een van die akwarelle in die Le Vaillant-versameling (Pl. 116) vind ons nog die naam BOOMSLANG vir die *Dipholidus typhus*. Volksname van ander reptiele kom ons in hierdie periode nie teë nie. Alleen Mentzel vermeld 'n klein soort klipakkedis onder die volk bekend as die "fuchs mannges" (VRV VI 144), maar so 'n naam bestaan vandag nie in Afrikaans nie. Miskien het KOGGELMANNETJIE hom deur die hoof gespeel.

Name van insekte wat in bronne van hierdie tydperk aangeteken staan, is HOTTENTOTSGOT, BLAASOP of OPBLASER, HARDLOPER en die alombekende BOSLUIS. Oor HOTTENTOTSGOT het ons dit reeds in Hoofstuk II gehad. Hierdie naam vir die *Sphrodomantis gastrica* en die *Tarachodes perlouides* kry ons by De la Caille 331 ("Dieu des Hottentots"), daarna by Sparr. I 245, Thun. II 65 en Campbell 28. BLAASOP, die naam vir 'n lid van die subfamilie *Pneumoridae*, kom in sy Afrikaanse vorm by Sparr. I 346 vlg. voor; Thun. I 150 noem

77. Kyk oor die sogenaamde springslang V. F. M. Fitzsimons.

die sonderlinge diertjie nog *opblaser*. 'n Afrikaanse loopkewersoort (geslag *Brachinus*, fam. *Casabidae*) word volgens Thun. I 293 HARDLOPER genoem, 'n naam wat vandag nog in die vorm HARDLOPERBESIE gehoor word. Wikar het die eer dat die naam BOSLUIS vir 'n lid van o.a. die fam. *Ixodidae* die eerste uit die verslag van sy omswerwinge, bl. 119, opgeteken is (daarna ook by Latrobe 398; Campbell 291; Deleg. I 106). By hom is ook die eerste 'n ander lastige diertjie, die TREKSPINKAAN (*Locusta migratoria*), vermeld.

Visname is in die bronne van hierdie tyd nog heel weinig aangegee. Thun. I 295 noem die JOSEF (*Callorhynchus capensis*) of DODSKOP (lees DOODSKOP? So genoem om sy vreemdvormige kop?)⁷⁸ en die TRILVIS (Ndl. *trilog*, vroeër vermeld as DRILVIS – kyk bl. 15 en 38); by Wikar (Go. Mols. II 111) lees ons van die MOKKELKOP of *varswaterbager*, 'n vis wat volgens hom ruim drie en 'n half voet lank word, sonder skobbe en met 'n yslike groot kop. Die herkoms van die naam MOKKELKOP is nog onseker. Prof. Franken het dit (VRV XV 249 n. 12) in verband gebring met Ndl. *mokkel*, "een dik mollig kind of meisje," sinoniem met Ndl. *poen*, wat volgens hom in Afr. *poe(n)skop* gevind word. Myns insiens is prof. Franken se afleiding van *poe(n)skop* onjuis – (kyk bl. 25), en sy verklaring van die naam MOKKELKOP lyk my op betekenisgronde ook onwaarskynlik. Daar bestaan ook 'n varswatervis genaamd MOGGEL (die *Barbus capensis*), wat enigsins na die mokkelkop van Wikar lyk. Gordon 112 noem dit al: "Caapse Moggel uit de Rievieren in het binneland," en later ook Alexander I 144: "My people came back in the evening with two large *mockul* or flat-heads". *Moggel* en *mokkel* is waarskynlik wisselvorme van dieselfde woord. Ook van die Ndl. *mokkel* hierbo genoem bestaan daar 'n byvorm *moggel*. Of daar verband tussen die Nederlandse en Afrikaanse woorde bestaan, is moeilik om te sê. Daar kan ewewel nog gewys word op die dialekties Nederlandse *machel*, "soort van baars die meestal in de breede sloten en vijvers leeft" (Joos, *Waasch Idioticon*, bl. 418), wat moontlik met die Afr. *moggel* verwant is. Wikar, Go. Mols. II 111, noem ook nog 'n ander riviervis, die WITVIS (*Barbus andrewi*), 'n naam wat egter oorgeërf kan wees.

Eindelik kan nog as seediertjie die STRANDDUBBELTJIE van Thun. I 241

78. Raven Hart, *Cape of Good Hope 1652-1702*, bl. 192, het in sy Engelse vertaling van 'n manuskrip van Abraham van Riebeeck, ao. 1676, in die Haagse Argief die naam "Death's Head" met 'n beskrywing van die vis wat hy identifiseer as die *Callorhynchus capensis*.

vermeld word – “the name given to an *Umbilicus veneris*, or the upper valve of a cockle-shell, which was covered all over with tubercles.”⁷⁹

Gedurende sy reise in Suid-Afrika in die jare 1780 tot 1785 het die Franse natuurondersoeker Le Vaillant 'n groot aantal Afrikaanse voëlname opgeteken. Dié name het hy te boek gestel in sy bekende reisverhaal, maar veral in die groot seddelige pragwerk *Histoire Naturelle des Oiseaux d'Afrique*, vandag nog 'n model van druk- en illustrasiekuns. Hierdie name kan ons nou, met 'n vyftiental ander wat uit ouer bronne stam, groepsgewyse behandel.

Van die enkele ibisse wat by ons voorkom, het drie in hierdie periode reeds volksname gehad. Die heilige voël van die ou Egiptenare, die *Treskiornis aethiopicus*, is om sy opvallende swart kop, nek en stert in teenstelling met die wit van sy lyf die SKOORSTEENVEËR genoem (Go. Mols. III, onderskrif op plaat van Gordon, teenoor bl. 120). Met die skoorsteenveër kon die ou volksplanters reeds in die onmiddellike omgewing van die Kaap kennismaak, met 'n ander ibis, die *Hagedashia hagedash*, eers in die bos- en waterryke streke van die suidkus, van Knysna af ooswaarts. Hierdie voël het die boere HAGEDAS of HADELDE (Spart. I 317), HADDADAS (Bar. I 219) of ADDADA (Arbousset 190; Baines, Vrv XLII 154) genoem in navolging van die afskuwelike krete wat hy uitstoot. Die derde ibis wat 'n volksnaam gekry het, al was hy maar 'n skaars voël, was die *Geronticus calvus*, wat by voorkeur in bergagtige streke hou. Veral weens 'n sekere ooreenkoms in kleur met die gewone mannetjiekalkoen, is hy WILDEKALKOEN genoem (Gordon – kyk *Huisg.*, 19 Junie 1925; Par. di Cap., Vrv XLVI 33; Steedman I 133).

In die vorige hoofstuk is gewys op 'n mededeling in die ou bronne dat die Kaapse burgers die giere STRONTVOËLS of STRONTJAERS noem. Dit is opvallend dat *gier* glad nie as volkswoord in Afrikaans bekend is nie. Die algemeen gebruiklike naam van vandag, AASVOËL, kom ons die eerste by Le Va. II 137 teë, en daarna in 'n verklaring uit Swellendam van 1791 (Vrv XXIV xlv). Of AASVOËL 'n Afrikaanse skepping is, is nie met sekerheid te sê nie. Uit Nederlands is die woord my nie bekend nie, wel *aasgier*; maar in Duits kom naas *Aasgeier* ook *Aasvogel* voor. Die naam AASVOËL word by ons ook spesiaal op die *Gyps coprotheres* toegepas, terwyl SWARTAASVOËL (*Hist. Nat.* I 41; Bur.

79. In die *Huisg.* van 7 Nov. 1930, bl. 65, n. 7, het prof. Franken uit argiefstukke van kort ná die middel van die 18de eeu enkele verouderde name van Kaapse skulpdiertjies en visse aangehaal. Die name van die twee skulpdiertjies is “*parlemoerhoorn* of *koiquitje*” en “*boere-huyf* of *schippertje*”, dié van die visse “*faber* of *zeehaan*” en “*slurpvis* of *elivant*.” Die name *koiquitje* en *faber* is duister; *parlemoerhoorn*, *schippertje*, *olifant* en *zeehaan* was nie spesiaal Kaapse name nie; *boerehuyf* en *slurpvis* ken ek uit geen ander bron nie.

1 501 n.; Steed. II 126) die naam van die afsigtelike *Torgos tracheliotus* is. Naas dié twee giere was daar nog 'n derde, veel kleiner soort waarmee die boere in die volksplanting kon kennismaak, nl. die *Neophron percnopterus*. Aan hom is die misleidende naam WITKRAAI gegee (Le Va. III 308; *Hist. Nat.* I 62; ook Bar. I 222; Bur. I 338). Le Va. IV 114 vermeld dat die Namakwas hierdie gier *oeri-goerap* genoem het. In die taal van die Namakwa-Hottentotte beteken !Uri "wit" en goráb "kraai," sodat die misleidende Afrikaanse naam klaarblyklik 'n letterlike vertaling uit die Hottentots is. By nader ondersoek mag dit blyk dat baie meer Afrikaanse volksname van plante en diere vertalinge uit die Hottentots is.

Van betreklik min lede van die uitgebreide familie *Falconidae* is in hierdie periode eie Afrikaanse volksname opgeteken. Die twee bekendste valke van die Boland en elders, die *Falco tinnanculus* en die *Micronius gabor*, het onderskeidelik as die ROOIVALK en die WITVALK bekend geword (*Hist. Nat.* I 132, 144; Bur. I 338). Le Vaillant vermeld dat die witvalkie ook nog LEWERKVANGER genoem is, maar dié naam word nou selde of nooit gehoor nie. In die bosryke kuststrook van George af ooswaarts het die volksplanters 'n ander valk leer ken, die *Aviceda cuculoides*, wat hul NAGVALK genoem het (*Hist. Nat.* I 153), vermoedelik omdat hy so selde gesien is. Verder het die boere buite die grense van die Boland kennismake met 'n arend wat seker een van die mooiste van alle Suid-Afrikaanse roofvoëls is, nl. die *Terathopus ecaudatus*; hulle het hom die mooi klinkende naam BERGHAAN gegee (*Hist. Nat.* I 34). Hy is ongetwyfeld so genoem omdat sy lewendige kleure, sy regop houding as hy sit, en die kamvormige vere van sy kop enigsins aan 'n haan laat dink.⁸⁰ 'n Ander groot roofvoël wat ook in bergagtige streke hou, die *Buteo rufofuscus*, het die naam JAKKALSVOËL gekry, "par rapport à son cri qui imite celui de ce renard d'Afrique" (*Hist. Nat.* I 74). Le Vaillant deel mee dat die jakkalstvoël ook nog ROTTEVANGER genoem is, maar hierdie naam is nou blykbaar uitgesterwe. Ten slotte kan nog twee name van *Falconidae* aangegee word wat ook deur Le Vaillant opgeteken is, nl. KIKVORSVANGER en GROOT- of WITVISVANGER (*Hist. Nat.* I 21, 96). KIKVORSVANGER – nou meestal PADDAVRETER – is die naam van die *Circus ranivorus*, GROOT- of WITVISVANGER dié van die visarend (*Haliaëtus vocifer*), albei voëls wat ook in die omgewing van die Kaap aangetref word.

80. Volgens Le Vaillant is die naam BERGHAAN ook op ander groot valkagtiges, veral arende, toegepas. In die *Hist. Nat.* I 126 het hy dit oor "Le Faucon à culotte noir" in die land van die Groot Namakwas; sy kneg Swanepoel het hom verseker dat dié voël taamlik gewoon is in die Sneeuberge, waar hy KLEINBERGHAAN genoem word.

As nagtelike teëhanger van die roofvoëls hierbo genoem, kan ons hier die enigste uil vermeld wat in hierdie periode 'n eie Afrikaanse naam gekry het, nl. die *Tyto alba*, waaraan volgens Le Vaillant, *Hist. Nat.* I 165, die bygelowige burgers die naam DOODVOËL gegee het. Nou word hierdie voël meestal KERKUIL of NOOIENSUIL genoem.

'n Voël wat geheel op sigself staan, maar bes hier kan genoem word, is die bekende *Sagittarius serpentarius*, wat ons hierbo reeds as die SLANGVRETER leer ken het. Dié naam het tot vandag toe bly leef, maar is reeds in die tweede helfte van die 18de eeu op die agtergrond gedring deur die geestige naam SEKRETARISVOËL, wat in hierdie tydperk in byna alle bronne aangetref word (Thun. I 148; Sparr. I 184; Le Va. IV 182; Bar. I 89).

Voor ons tot die behandeling van die name van die kleiner voëls kan oorgaan, moet hier nog eers dié van 'n paar voëls wat tot die familie *Phasianidae* behoort, bespreek word. Die interessantste daaronder is TARENAAAL vir die *Numida meleagris*, 'n hoenderagtige voël van die oostelike Kaapland en die middelloop van die Oranjerivier. Prof. Smith het die woord TARENAAAL afgelei van *Terra de Natal*, in die ou tyd die naam van die hele oostelike deel van Suid-Afrika. In 1752 kom die ontdekkingsgeselskap van Beutler digby die Boesmansrivier by 'n plek wat hul Hoenderkraal noem om die groot aantal "Ternataalse hoenders" wat hul daar vind (Go. Mols. III 285). *Ternataals* moes vir Beutler en sy mense nog 'n aardrykskundige betekenis gehad het of gelyk gestaan met iets soos "Kaffers," soos blyk uit die "Ternataansch koorn" waarvan ook in die joernaal van hul tog melding gemaak word (Go. Mols. III 296).⁸¹ Teen 1775 was die vorm *tarentaalse hoenders* al heel gewoon. Dit kom voor by Wikar, in die reisverhaal van P. Cloeten en by Gordon (Go. Mols. II 95; IV 11; *Huisg.*, 19 Junie 1925).⁸² *Tarentaal* as selfstandige naamwoord in die betekenis "wildehoender" kry ons eers in die 19de eeu, by Bur. I 364 in die vorm *Jan Tadentaal*, by Phillips 99 in die vorm *tarentaal*. WILDEHOENDER self kry ons by Gordon en P. Cloeten hierbo genoem. 'n Ander lid van die familie *Phasianidae*, die *Pternistis afer*, wat ook eers van Knysna af na die ooste toe aangetref is, is ROOFISANT genoem, "omdat zij de voeten en den naakten huid aan de keel van die kleur heeft" (Le Va. I 160).

Onder die name van die kleiner voëls kan ons NAMAKWAPATRYNS vir die *Pterocles namaqua* eerste noem omdat dit die oudste naam uit hierdie periode

81. Prof. Franken het reeds Vrv XV 250 n. 17 daarop gewys dat *tarentaal* nog by Wikar in die betekenis "Kaffer" staan.

82. Ook Kirby, *Jacob van Reenen and the 'Grosvenor' Expedition of 1790-1791*, bl. 65: "Terra Nataalse hoenderen". Hier kan nog opgemerk word dat die vorm *Terra de Natal* (met a i.p.v. e in die eerste woord) al in 17de-eeuse joernale voorkom, bv. Go. Mols. III 50 (ao. 1687).

is. Ons kom dit reeds teë in die verhaal van die tog van vaandrig Rhenius, ao. 1724 (Go. Mols. II 15: "Amaquas Patryssen") en daarna nog in 'n reeks bronne (Le Va. II 333; Go. Mols. IV 3 - P. Cloeten; Lich. I 138; Bur. I 265). Naas NAMAKWAPATRYNS kom as vanself NAMAKWADUIF vir die *Oena capensis* te staan. Dit is die eerste deur Thun. II 34 vermeld, daarna in *Hist. Nat.* VI 88, Bar. I 283, Bur. I 318. Thunberg noem ook nog die naam van 'n ander duif wat volgens hom nie suid van Piketberg gevind word nie, nl. ROOITORTEL-DUIF (Thun. II 140: *Columba senegalensis*), wat nou LEMOEN- of LAGDUIFIE heet. 'n Lid van die familie *Columbidae* wat weer alleen in die bosryke kusstreek van Knysna af voorkom, is die *Stictoenas arquatrix*, waarvoor Le Le Vaillant, *Hist. Nat.* VI 67, die naam OLYFDUIF opgeteken het. Die voël is so genoem omdat dit so gek is na die vrug van die wilde-olyf en dra nog dié naam.

'n Baie besondere voël wat ook eers van Knysna af ooswaarts aangetref is, is die *Tauraco corythaix*, waaraan die naam LOERIE gegee is. Sedert die einde van die 16de eeu was die Maleise naam *loeri* in verskeie Europese tale bekend vir sekere soorte papegaai - "geweldig wonder schoon en hoogh van kleur" - uit die oostelike Indiese Argipel. Omstreeks die middel van die 18de eeu, miskien al eerder, is die bekende naam op die helderkleurige, papegaai-agtige Afrikaanse *Tauraco* toegepas. Die naam *Loeriesrivier*, wat sy ontstaan aan die voëls in die omgewing te danke het, ken ons uit 1765 (vgl. Botha: *Place Names in the Cape province*, bl. 111.)⁸³

Die drie Afrikaanse kraai het in hierdie tydperk al drie reeds name gehad: die *Corvultur albicollis* is RINKHALSKRAAI genoem (Le Va. III 308), die *Corvus albus* die BONTKRAAI (*Hist. Nat.* II 14), nou miskien meer bekend onder die naam WITBORSKRAAI, en die *C. capensis* die KORINGLANDKRAAI (id. II 11), omdat hy hom so graag op die lande opgehou het ter wille van die larwes en die wurms wat deur die ploeg blootgelê word.

Met een uitsondering is ook al die spreeus waarmee die volksplanters in die 18de eeu kon kennismaak, benoem en die name deur Le Vaillant opgeteken. Die twee spreeus wat ook in die Boland voorkom, die *Spreo bicolor* en die *Onychognathus morio*, is resp. WITGATSPREEU en ROOIVLERKSPREEU of BERGSPREEU genoem (*Hist. Nat.* II 140, 156),⁸⁴ verder van die Kaap is die *Ony-*

83. Le Vaillant beskryf die loerie in deel I van sy eerste reis. Die naam van die voël vind ons in Par. di Cap., Vrv XLVI 36: "Loerie of zogenaamde Kaapsche papegay."

84. WITGATSPREEU word ook deur Bur. I 394 n. en Latrobe 398 genoem. Die naam BERGSPREEU word vandag sover ek weet nie meer gehoor nie. Dat dit vroeër wel bestaan het, word bewys deurdat dit in 'n onderskrif op 'n tekening uit die Britten-versameling voorkom - kyk Waterhouse, *A Journal of an Expedition*, ens. XXVI Die tekening dateer reeds uit die 17de eeu, maar die onderskrifte is moontlik van later datum.

chognathus nabouroup en die *Lamprocolius nitens* aangetref, wat die name WITVLERKSPREEU en GROENSPREEU gekry het (*Hist. Nat.* II 159, 171; die tweede naam ook Bur. I 318).

Onder die lewerike is drie soorte in die westelike Kaapland met name onderskei – die KLAPPERLEWERK (*Mirafra apiata*; *Hist. Nat.* IV 130), so genoem na die klapgeluide wat hy met sy vlerke maak as hy regop styg in die lug, die ENKELDE-LEWERK (*Calandrella cinerea*; *Hist. Nat.* IV 129) en die DUBBELDE-LEWERK (*Calendula magnirostris*; *ibid*). Die “clapert-liwerk” van Le Vaillant word nou meestal KLAPKLAPPERTJIE genoem; of die eenaardige en moeilik verklaarbare name ENKELDE- en DUBBELDE-LEWERK nog bestaan, kon ek nie beslis nie. Le Vaillant behandel *Hist. Nat.* IV 125 ook nog ’n lewerik wat volgens hom baie gewoon is in die sandduine om Tafel-, Vals-, en Saldanhabaai en deur “tous les colons du Cap” na die geluid wat hy maak, “sirli” genoem word. Die naam SIERLIE of iets wat daarop lyk, is my egter uit geen ander bron bekend nie.

Koekoeko is in westelike Kaapland betreklik seldsaam. Van twee onder dié wat daar is, is in hierdie tyd name opgeteken, nl. NUWEJAARSVOËL vir die *Clamator jacobinus* en die klanknabootsende DIEDERIK vir die *Chrysococcyx caprius* (*Hist. Nat.* V 39, 46; Le Va. I 308).⁸⁵ Blykbaar is die koekoeko nie as sodanig aan die Kaap herken nie; alans *koekoek* word nie as volksnaam in Afrikaans gehoor nie.

Verreweg die meeste van die kleiner voëls word deur die volk nie in aparte groepe of families saamgevat nie, en in Afrikaans ontbreek versamelname vir dié voëls dan ook meestal. Wanneer ’n naam vir ’n familie wel bestaan, is dit dikwels ten koste van onderskeidende name vir die verskillende geslagte. So noem ons die *Hirundinidae* gewoon MAKSWAWELS en die *Micropodidae* almal WILDESWAWELS soos reeds deur Le Vaillant, *Hist. Nat.* V 144, opgemerk. Wat natuurlik eweneens gebeur, is dat verskillende soorte voëls van dieselfde geslag nie duidelik van mekaar onderskei word nie, sodat almal met een naam aangedui word. So deel Le Vaillant, *Hist. Nat.* VI 34, mee dat al die soorte van die geslag *Colius* in Afrikaans MUISVOËL heet, ’n naam wat hul gekry het “parce que leurs plumes fines, soyeuses, à brins crevelus et séparés, n’imitent pas mal le pelage d’une souris, et que d’un autre côté, ils se traînent dans les buissons et à terre à-peu-près comme le feroient des souris.” Hy sê ook, *Hist. Nat.* III 13, dat die naam DRUIWEVRETER, afgesien van sy toepassing op ’n bepaalde voël, die Afrikaanse verteenwoordiger van die

85. Le Vaillant beweer dat die nuwejaarsvoël, wat hy in die ongewing van die Kaap gevind het, ook die naam *edolio* dra na die geluid wat hy maak. Van so ’n naam is my verder niks bekend nie, behalwe dat ek ’n aantekening het dat dit ook by Kolb voorkom – ongelukkig sonder vermelding van deel en bladsy.

Frans "grive de vigne," taamlik algemeen gebruik word "pour désigner tous les merles." Die naam MUISVOËL is nog goed bekend in Afrikaans, maar dit lyk of DRUIWEVRETER nie meer gehoor word nie – as dit ooit bestaan het.

Le Vaillant weet ook te vertel, *Hist. Nat.* II 65, dat byna alle klein saadende voëltjies aan die Kaap KANARIE genoem word, en alle voëls wat op hulle jag maak, KANARIEBYTER. Van dié gebruik – as dit ooit bestaan het – het daar vandag weinig oorgebly. Die naam KANARIEBYTER is inderdaad gegee aan dieselfde voël wat ook FISKAAL genoem is, nl. die *Lanius collaris*, en is vandag nog in dié toepassing bekend. Thun. I 293 gee albei volksname.⁸⁶ Volgens Le Va., *Hist. Nat.* II 74, is die naam BONT- of SWARTKANARIEBYTER egter spesiaal toegepas op die *Laniarius ferrugineus*, wat volgens dr. Gill en Austin Roberts in Kaapstad die WATERFISKAAL heet, terwyl GEELKANARIEBYTER weer 'n ander naam vir die roofgierige bokmakierie (*Telophorus zeylonus*) was – *Hist. Nat.* II 65. Die bokmakierie of geelkanariebyter was volgens Le Va., *Hist. Nat.* II 68, ook as die eilandvoël bekend. Later het Bur. I 245 egter daarop gewys dat Le Vaillant die volksnaam verkeerd gehoor het en dat dit ELANDVOËL moet wees. "The Eland-vogel . . .," sê hy, "is a handsome bird, and may easily be discovered by its remarkable clear and loud note. Its original name was given in the language of the Hottentots, who believe that it is an attendant on the antelope called Eland or at least, that it is an indication of that animal being not far off." Le Vaillant vermeld t.a.p. reeds die klanknabootsende naam BOKMAKIERSE (in die vorm "bacbakiri") en sê dat die voël elders ook nog "couït-couït" en "jentje-bibi" genoem word na die geluid wat dit maak. Inderdaad word die bokmakierie na die roepgeluid van die wyfie vandag ook KOKKEWIET genoem, maar 'n naam wat enigszins op JENTJIEBIEBIE lyk, is my nie bekend nie.

Le Vaillant noem meermale name wat oneg klink. In sy *Hist. Nat.* III 203 deel hy mee dat die mooi gekuifde vlieëvanger van die bosryke suidkusgebied, die *Terpsiphone viridis* van die bioloë van vandag, in die buurt van die Duivenhoksrivier na sy geluid die TJETREK genoem word. Ewemin as die naam SIERLIE en JENTJIEBIEBIE hiervoor genoem is my nou iets van 'n naam soos TJETREK bekend. Daarenteen is outentieke klanknabootsende voëlname wat ons reeds by Le Vaillant teëkom, PIET-MY-VROU vir die *Cuculus solitarius* van die kusstreek van George af ooswaarts, JANFREDERIK vir die nouerwante *Cossypha caffra* en ook TINKTINKIE (al noem Le Vaillant hom nog "le Pinc-pinc") vir een van die klein voëltjies van die fam. *Sylviidae*, waarskynlik 'n

86. KANARIEBYTER kom ook reeds voor op 'n onderskrif by een van die tekeninge uit die Britten-versameling, en in 'n brief van Tulbagh aan prof. Allamand, 25 Feb. 1757, aangehaal deur prof. Franken in die *Huisg.* van 7 Nov. 1930. Ná Thunberg vind ons die naam nog by Bur. I 18.

soort *Cisticola* (*Hist. Nat.* III 33, 54, 127). Wanneer die geluid wat 'n voël maak, in 'n bron gegee word presies in die vorm van die klanknabootsende naam wat die voël nou dra, mag ons aanneem dat die naam in dié tyd al bestaan het, al word dit nie spesiaal vermeld nie. Dit is die geval met die naam TJËRTJËR vir die *Indicator indicator*, waaromtrent Sparr. II 609 en ná hom ook Lich. I App. (noot) en Steed. I 189 mededelings doen. Dieselfde voëltjie is volgens Le Vaillant, *Hist. Nat.* V 138, ook HEUNINGVOËL of HEUNINGWYSER genoem, name wat trouens vandag nog gewoon is.⁸⁷

Le Vaillant sê ook, *Hist. Nat.* III 111, dat die Kaapse volksplanters aan alle voëls wat hul nes van die dons van plante maak, die naam KAPOKVOËL gee, maar dit is – vandag altans – ewemin waar as wat hy in verband met KANARIEBYTER gesê het. Die kapokvoël wat Thun. I 136 reeds noem, en ná hom ook Bur. I 214, is sonder twyfel die voëltjie wat ook nou algemeen KAPOKVOËLTJIE heet, nl. die *Anthoscopus minutus*. Le Vaillant beweer, *Hist. Nat.* III 112 n., dat die kapokvoël wat hy beskrywe, in die Swartland ook VETVRETERTJIE genoem word. Vandag word dié naam, naas SPEKVRETERTJIE gegee aan die *Cercomela familiaris*, wat ook sy nes o.a. van plantedons maak.

In sy groot voëlboek vermeld Le Vaillant nog van verskeie klein voëltjies name wat vandag nog goed bekend is en wat uit geen ouer bron opgeteken is nie. So kry ons die naam GEELGAT (III 36) vir die *Pycnonotus capensis*, GLASOGIE of WITOGIE (III 137) vir die *Zosterops pallidus*, KROMBEK (III 145: “Krome-bec”) vir die *Sylvietta refescens* en SKAAPWAGTERTJIE (IV 90) vir die *Oenanthe pileata*.⁸⁸ Dié voëls kon die volksplanters almal reeds in die Boland leer ken. Op bl. 164 van die derde deel van sy *Histoire Naturelle* beskrywe Le Vaillant 'n voëltjie wat hy alleen in die Kamdebostreek aangetrof het en wat daar die aardige naam MALBAARTJIE gekry het – “par rapport, sans doute, à sa tête noire.” Die afbeelding wat Le Vaillant van die voëltjie gee, is ongetwyfeld dié van die PIET-TJOU-TJOU (*Parus afer*, fam. *Paridae*) wat egter ook elders voorkom. Die MALBAARTJIE van vandag is eintlik die *Puffinus griseus* van die fam. *Procellariidae*. 'n Ander voël wat hy van die Duivenhoksrivier af ooswaarts teëgekom het, beskrywe Le Vaillant, *Hist. Nat.* IV 54, as volg: “Ces oiseaux vivent en société et se rassemblent au déclin du jour. Ils sont très-turbulens et jettent des cris percans. Ils se

87. Die naam HEUNINGWYSER ook in Sparr. II 661 en HEUNINGVOËL by Bar. I 260. Vgl. al by Kolb I 216: “De Mugge-, honing- of byenvreter. . . Deze vogel wyst menigmaal den Hottentotten den weg, waar zy honing zoeken moeten.”

88. Die skaapwagttertjie, so genoem omdat hy dikwels by 'n trop skape gesien word (Bur. I 270: “The *Schaapwagttertje*, so called from its familiarity in approaching the Hottentots while tending their sheep”), dra miskien 'n oorgeërfde naam. Altans, 'n soortgelyke naam, *paardewachttertje*, kom ook as volksnaam van 'n voëltjie in Vlaanderen en Seeland voor (WNT XII 88).

nourrissent d'insectes et principalement d'abeilles, ce qui les a fait nommer par les colons du Cap qui connoissent leurs moeurs, *Bey vreeter*, et par ceux qui sont témoins de leurs réunions nocturnes sans en savoir la cause *Duywels voogel*." Die naam DUIWELSVOËL is my uit geen ander bron bekend nie. BYEVRETER word vandag toegepas op 'n voël wat glad nie met dié wat Le Vaillant beskrywe, ooreenstem nie.⁸⁹ Die naaste daaraan kom die BYEVANGER (*Dicrurus adsimilis*), wat nes Le Vaillant se duiwelsvoël veral in die sgn. "tropiese korridor" van Swellendam na die ooste toe aangetref word.

Ten slotte moet nog gewys word op 'n paar voëlname wat reeds voor Le Vaillant se koms na die Kaap op skrif gestel is. Die naam KALKOENTJIE kry ons in die reeds genoemde brief van Tulbagh aan prof. Allamand, dd. 25 Feb. 1757. Dit is daarna ook deur Le Vaillant, *Hist. Nat.* rv 133, opgeteken en is vandag nog bekend vir die *Macronyx capensis*. Soos dr. Gill vermoed het, het die naam ongetwyfeld betrekking op die opvallende rooi keel van die klein voëltjie.⁹⁰ Thun. I 144 vermeld HAANTJIE as die naam van 'n voëltjie wat hy tussen Groenkloof en Saldanhaabaai teëgekom het. Of die naam nog bestaan en watter voël Thunberg bedoel, was ek nie in staat om na te gaan nie. By Wikar (*Go. Mols.* II 96) lees ons van die LANGASEMVOËL. "Den langaazemvoogel," skryf hy, "heb ik maar hier om deeze streek gehoord 's avonds, maar zelfs niet te zien gekreegen, de Hotts zeggen dat hy grauwig-tig van couleur is, grooter als een vink, maar kleynder als een spreuw, hy schreuw't eerst eenige maalen kwak, kwak, daarna tjirrr en dat duurt uyt een aasem tot 4 à 5 000 tellens."⁹¹ Ongetwyfeld is die voël wat Wikar bedoel, die *Caprimulgus europaeus*, wat vandag nog LANGASEM genoem word. As laaste naam volg hier nog ELSIE, wat in 'n onderskrif op een van die tekeninge in die Britten-versameling te vind is. Dit is die naam wat vandag nog op die *Recurvirostra avosetta* (die BONTELSIE) en die *Himantopus himantopus* (die ROOIPOOTELSIE) toegepas word en het betrekking op die lang skerp snawel van hierdie waadvoëls.

89. In noot 87 het ons gesien dat BYEVRETER, naas die nou onbekende name "muggevreeter" en "honigvreeter", al deur Kolb as voëlname aan die Kaap genoem word – seker vir 'n lid van die fam. *Meropidae*, waarskynlik die *Merops apiaster* wat ook in Europa voorkom en in Nederlands eweneens die naam *bijen(vr)eter* dra.

90. Vgl. ook Bur. I 501 n.: "*Alauda (Anthus) Capensis (wilde kalkoentje)*" van Klarwater en omgewing, en op die volgende bladsy: "the Cape Lark called, I know not for what reason, *wilde kalkoentje*."

91. Die Editio ad usum Gubernatoris gee: "vier of vijfhondert tellens."

AFRIKAANSE PLANTNAME

Die man wat in die tydperk 1715 tot 1785 verreweg die meeste volksname van plante opgeteken het, is die Sweedse natuurondersoeker Carl Peter Thunberg, wat tussen 1772 en 1775 aan die Kaap was. Die plantname wat hy leer ken het, vind ons verspreid in die uitvoerige beskrywing van sy reise en in 'n Latynse werk, *Flora Capensis*, wat ná sy dood uitgekom het.⁹² Voor Thunberg is daar in hierdie periode slegs 'n tiental nuwe Afrikaanse name opgeteken gevind, in die *Beschreibung* van Mentzel en hier en daar in 'n joernaal van 'n ontdekkingsstog na die binneland. Die bioloë Sparrman, Paterson en Le Vaillant vermeld enkele name wat ons nie by Thunberg aantref nie, en ook in die reisverhaal van Wikar kom ons 'n aantal name teë wat ons nie uit vroeëre bronne bekend was nie. Verskeie name wat nou vir die eerste maal vermeld word, is dié van plante waarmee die volksplanters eers ná 1715 kennismak het.

Die oorsig van die opgetekende diername in die voorafgaande bladsye kon tot op sekere hoogte gegrond word op die wetenskaplike indeling van diere in soorte, geslagte, families, klasse en ordes, omdat dié indeling in breë trekke heelwat ooreenkoms vertoon met die groeperinge wat die volk self onbewus maak en dikwels ook in sy naamgewing tot uiting bring. Met die plantname is dit anders gesteld. 'n Rangskikking en groepering van plantname wat gegrond is op die verwantskapsverhoudings tussen die plante self soos deur botanici vasgestel, sal vir die leek so min betekenis hê dat dit nie in 'n studie soos hierdie kon toegepas word nie. Ongelukkig bestaan daar ook nie 'n populêre indeling van plante, bv. in bome, struik of bossies, eenjarige plante, ens., wat skerp genoeg is dat dit 'n enigszins bevredigende groepering van die name moontlik maak nie. Daar moes dus na 'n ander indeling omgesien word. 'n Groepering van plantname volgens die gebiede waar die benoemde plante aangetref is, sou nie sonder betekenis gewees het nie, omdat ons dan ook dadelik 'n aanduiding sou gehad het van die ouderdom van 'n naam. Maar afgesien nog van die moeilikheid om afdoende inligting omtrent die geografiese verspreiding van plante te kry, kom mens ook voor die moeilikheid te staan dat so 'n groot persentasie van die benoemde plante in die suidwestelike hoek van Kaapland groei, dat 'n onderindeling tog weer sou nodig wees. Eindelik is besluit om die plantname te groepeer na die motiewe wat aanleiding tot die benoeming van die plante of tot die keuse van 'n bepaalde naam gegee het. Daarbinne is ook soveel moontlik aangedui waar en wanneer die naam ontstaan het.

92. Thunberg se *Prodromus Plantarum Capensis* en die *Dissertationes* wat onder sy presidium ontstaan het, bevat enkele volksname van plante wat nie in sy reisbeskrywing of die *Flora Capensis* voorkom nie.

Hiervóór is daar reeds op gewys dat plante met eetbare dele gou die aandag van die volksplanters moes getrek het en dus vroeg sou benoem word. Eie Afrikaanse name vir sulke plante wat uit bronne van hierdie periode stam, is RAAPUINTJIE (*Cyanella hyacinthoides*; Thun. II 14: "Raapuyntjes" in die Swartland vir die tafel gebrui) en WATERUINTJIE of WATERLELIE (*Aponogeton distachyos*; Thun. I 156), ANYSWORTEL (*Annesorhiza* spp.; Thun. I 149; Le Va. II 75; Lich. I 50; Bur. I 232 n.) en VINKELWORTEL (*Chamarea capense*; *Fl. Cap.* 262 en Le Va. II 75). Die plante kom almal ook in die Boland voor. Daarbuite het die burgers kennismak met die BROODBOOM (*Encephalartos* spp.; Thun. I 201; Masson 292; Go. Mols. IV 26), van die pit waarvan die Hottentotte 'n soort brood voorberei het, die HOTTENTOTSWATERLEMOEN (*Fockia edulis*; Thun. II 151), reeds bl. 45-46 vermeld, en die BOESMANGRAS (*Aristida brevifolia*; Pat. 63; Le Va. IV 139), wat so genoem is omdat die Boesmans die saad daarvan geëet het. KAFFERKORING is die naam van 'n gewas (*Sorghum caffrorum*) wat blykbaar nie in Suid-Afrika inheems was nie; maar die naam het tog, ten spyte van wat prof. Boshoff, *Volk en Taal* bl. 306, sê ongetwyfeld hier ontstaan ná die volksplanters met die Bantoes in aanraking gekom het. Dit word die eerste by Thun. I 294 vermeld en kom daarna in talle van ou bronne voor.⁹³ Die naam (A)MAKWASKORING vir kafferkring wat Thunberg, *Fl. Cap.* 110, noem (in die vorm "Maquaskorn"), het ek in geen ander bron gekry nie; vir AMAKWAS(DORING)BOOM (*Acacia caffra*; Valentyn 28: "de Amaquas of keurboom;" Go. Mols. III 304 - ao. 1752) verwys ek nog na my bundel *Afr.-Holl. in die 18de Eeu*, bl. 110. Hier kan nog die MOERWORTEL (*Glia gummifera*; Thun. II 150) vermeld word, wat deur die Hottentotte gebruik is om hul heuningbier te laat gis, en verder die alombekende SUIKERBOS (*Protea mellifera*; *Fl. Cap.* 132; De Jong I 98; Bur. I 18) so genoem om die soet vog in die blomkroon wat die volksplanters versamel en op verskillende maniere gebruik het.⁹⁴

Plante wat medisinaal gebruik is en in verband daarmee hul name gekry het, is die BITTERWORTEL (*Xysmalobium undulatum* en *Asclepias crispa*) van Swellendam en elders, die BRANDBLAAR (*Knowltonia vesicatoria*) en die SIEKETROOS (*Arctopus echinatus*) o.a. ook uit die Boland (Thun. I 234, 290, 292). Die oudste bewysplaas van die naam OLIEBOOM (*Ricinus communis*, ook genoem KASTEROLIEBOOM) is van 1758 - kyk *Afr.-Holl. in die 18de Eeu*, bl. 148.

93. Vgl. o.a. Sparr. II 428; Le Va. II 211; Go Mols. IV 48 (ao. 1778): "hun spys [d.w.s. die Bantoes s'n] is, behalven pampoene, watermeloenen, erweten en koorn dat na hun 't Kaffers koorn werd genaamd."

94. Volgens Thun. I 292 is die suikerbos ook TULPBOOM genoem - 'n naam wat vandag nie meer gehoor word nie. Oor die gebruik wat van die vog in die blomme gemaak is, kyk verder De Jong I 98 en Bar. I 14.

Vir die *Anapalina triticea*, waarvan die wortel ook medisinaal aangewend word, vermeld Thun. I 290 'n volksnaam wat in die Engelse vertaling "Mountain-squill" lui; in die *Diss. Acad.* heet dit in Latyn "Scilla montana." Die Afrikaanse naam BERGUINTJIE kry ons later in Bur., *Cat. Geogr.* 7371: "Berg Uyentje" (in die buurt van Swellendam).

Afgesien van hul eetbaarheid of geneeskragtige waarde was baie plante vir die burgers nog op 'n ander manier nuttig. Dié plante is vernoem na die gebruik wat van hul gemaak is. So kry ons die BESEMRIET of BESEMGOED (verskillende soorte *Restionaceae*, o.a. *Thamnochortus fruticosus* en *Restio triticeus*; Thun. I 116; Go. Mols. II 90 – Wikar) en MATJIESGOED (*Cyperus textilis* en ander soorte; *Afr.-Holl. in die 18de Eeu*, bl. 142, met 'n sitaat uit 1767; Go. Mols. II 90 – Wikar; Thun. II 37), die VLIËBOS van die Bokkeweldsberge (*Roridula dentata*; Thun. II 26: "placed in the houses for the purpose of catching flies"), die TONTELBLOM (*Hermas gigantea*) en die BRANDHOUTBOOM (*Leucospermum conocarpodendron*; *Fl. Cap.* 126, 249). Die KRAALBOS van die Karoo (*Galenia africana*) is volgens Thun. I 310 soms gebruik om veekrale te maak, die WOLWEGIF (*Hyaenanche globosa*), wat alleen op die Gifberge by Vanrhynsdorp groei, het sy naam te danke aan sy vrug, die wolwe(gif)boontjie (kyk *Afr.-Holl. in die 18de Eeu*, bl. 180, en ZAT III 308), wat deur die boere gebruik is om wolwe te vergiftig (kyk Pat. 171; Le Va. V 371; Lich II 28). Die FLUITJESRIET (*Phragmites communis*), hoewel naby die Kaap ook goed bekend, vind ons die eerste vermeld in die reisjoernaal van Wikar, Go. Mols. II 115; SNYRUIGTE (*Scirpus* spp.), wat so genoem is òf om die skerp kante van die lang blare òf – soos ek RUIGTE in my jeug geken het – omdat dit gesny is om as bog in stalle te gebruik, is aangetref in 'n stuk van 1780 – kyk *Afr.-Holl. in die 18de Eeu*, bl. 164–165; die KOKERBOOM van die Noordweste (*Aloe dichotoma*) word geneem deur Masson 309 ("new species of aloe, called by the Dutch Koker Boom, of which the Hottentots make quivers to hold their arrows") en verskeie ander natuurondersoekers net ná hom – o.a. Le Va. IV 127: "bij de Namakwas *Karap*, bij de Hollanders Kokerboom . . . genaamd." Vir GLASHOUT, 'n ander naam vir die wasbessieboom (*Myrica cordifolia*), verwys ek na my bundel *Afr.-Holl. in die 18de Eeu*, bl. 122.

Eweas die hierbo genoemde WOLWEGIF het ander plantsoorte wat giftige sappe bevat of giftige vrugte dra, gou die aandag van die boere getrek, òf deur die skade wat dié plante onder hul vee aangerig het, òf deur die omstandigheid dat Hottentotte en Boesmans hul pylpunte daarmee bewerk het. In die joernaal van die ontdekkingstog van Beutler, ao. 1752, lees ons reeds van die GIFBOOM (*Hyaenanche globosa*; Go. Mols. III 293; ook Thun. I 156; later dieselfde naam vir *Acokanthera venenata* by Bur., *Cat. Geogr.* 5442),

en by Thun. II 163, Masson 277, Pat. 51, Bur. I 539 van die GIFBOL (*Boöphane disticha*), wat volgens Pat. 169 ook MALGIF genoem is "from the effects usually produced on the animals which are wounded by the weapons impregnated with it." Wikar noem in sy reisverhaal verder die GIFMELKBOS ('n soort *Euphorbia*) en Le Va. IV 5 'n geraniasee (die *Sarcocaulon burmannii*), deur die Namakwas *noerap* en deur sy Hottentotse bediendes die GIFDORING genoem.⁹⁵ In verband hiermee kan ook nog die skadelike PISGRAS (*Euphorbia erythrina* en *E. genistoides*) vermeld word, wat al aan Mentzel bekend was (II 21; ook Sparr. I 329 en *Fl. Cap.* 406).⁹⁶

Verskeie plante het hul name gekry deurdat die burgers opgemerk het dat die wortel of vrug daarvan graag deur bepaalde diersoorte geëet is. Die KRAAIBOS (*Diospyros austro-africana* ens.) is volgens Thun. I 149 so genoem omdat die kraaie so versot op die swart bessies daarvan is, terwyl die mooi BOBBEJAANTJIES (*Babiana* spp., veral *B. plicata* en *B. stricta*) hul vreemde naam te danke het aan die gewoonte van bobbejane om hul bolletjies op te graawe (Thun. I 285). By Sparr. I 182 lees ons dat die *Calla aethiopica*, nou *Zantedeschia aethiopica*, ons gewone varkblom, in die buurt van die oorb-bergse Warm Bad YSTERVARKWORTEL heet, omdat die wortel die mees geliefde voedsel van die ystervark is. Die naam skyn nie meer bekend te wees nie. Naas die drie Bolandse plantname staan twee van dieselfde soort wat uit die Noordweste stam, nl. JAKKALKOS (Thun. II 133, 164) vir die *Hydnora africana* en KAMEEL(DORING)BOOM (Wikar, Go. Mols. II 92; Le Va. IV 214; Andr. Smith, Vrv XX 204, 205, 241), vir die *Acacia giraffae*. Volgens Thunberg, *Fl. Cap.* 499, is die jakkalkos deur die boere ook "koell" genoem, dieselfde woord wat ons kry in "kulkaros", "noordse kul", "kafferskuil" en "papkuil" (kyk in hierdie boek bl. 23 en 67). In verband met die naam KAMEELDORINGBOOM het ons van Wikar die volgende interessante mededeling: "Den Hottentot Claas Barend zeyd dat Jacobus Koetze met zijn eerste togt deezen boom alzo den naam gegeeuen heeft, dewyle de kameelpeerde meestendeels in de toppe van deeze boomen vreeten."⁹⁷

95. Le Vaillant sê dat die plant so genoem is nadat hy deur 'n doring gesteek is, maar GIFDORING was toe seker al 'n bekende naam. Die name GIFDORING en GIFMELKBOS is albei nog in die Noordweste bekend.

96. Die naam PISGRAS is vandag blykbaar deur PISGOED verdring, 'n vorm wat egter ook al oud is - kyk Vrv XVIII 24 (ao. 1803): "het Pisgoed is een gewas als een heester, en heeft een zeeker melkagtig deel by zich; wanneer de ossen daar van vreeten, raaken zij verstopt en kunnen niet wateren"; ook Theal, *Belangrijke Historische Dokumenten III* 329 vlgg., Bur., *Cat. Geogr.* 3841, en ZAT VIII (ao. 1831) 62: "Kaapsch Pisgras, Pisgoed."

97. Oor die tog van Coetzee vgl. Go. Mols. II vlgg. Kyk ook Le Va. IV 214.

Ook in ander opsigte het die bevolking een of ander verband tussen sekere plant- en diersoorte gesien of in hul verbeelding gelê en die diernaam in die plantnaam opgeneem. BOBBEJAANTOU (*Fl. Cap.* 233; *Le Va.* II 216; *Lich.* I 304; *Bur., Cat. Geogr.* 3123), 'n versamelnaam vir verskillende soorte liane, is – na verskeie reisigers beweer – so genoem omdat bobbejane gebruik daarvan maak om in die bosse van boom tot boom te klou; SLANGBOS (*Elytropappus scaber*; *Thun.* I 268; *Bur., Cat. Geogr.* 5461: “slangbosjes”) omdat slange graag daarin hou; VOËLENT (*Viscum capense* en *V. rotundifolium*; *Wikar, Go. Mols.* II 89 vlg.) weens die mening dat pitjies wat voëls met hul mis op takke van bome laat val, daar aan die groei gaan – vanwaar ook die nou blykbaar verouderde naam VOËLSTRONT (*Wikar, t.a.p.*) Vir die naam PERDEGRAS (var. van *Aristida ciliata*) verwys ek na my boek *Afr.-Holl. in die 18de Eeu*, bl. 155. OLIFANTSCRAS (*Danthonia arundinacea* en *Ehrharta capensis*; *Fl. Cap.* 117; *Bur., Cat. Geogr.* 6268; kyk ook *Afr.-Holl. in die 18de Eeu*, bl. 148, met “olifantsgrasrug” as geografiese naam in 'n sitaat van 1745) is waarskynlik so genoem weens sy grootte, eweas die OLIFANTSVOET (*Dioscorea elephantipes*; *Pat.* 72) van die Noordweste ongetwyfeld sy naam aan die grootte van sy bol te danke het. Na die groeiwyse van die dorings aan sy takke is die BUFFELDORING (*Zizyphus mucronata*; *Wikar Go. Mols.* II 13; *Lich.* II 363; *Bur.* I 317) van die Oranjeriviergebied genoem; na die horingvormige uitgroeisels aan sy vrug die BUFFELHORING (*Burchellia bubalina*; *Fl. Cap.* 187; *Bar.* I 298; *Bur., Cat. Geogr.* 3522) en na die paarsgewyse groei van sy saadhuusies die DUIKERSHORING (*Fl. Cap.* 240: *Caralluma incarnata*, volgens Marloth vandag AROENA of KOPSEER genoem).

Aan die vorm of (vir die volksplanters dikwels hinderlike) groeiwyse van hul dorings het die WAG-'N-BIETJIE en die (WEER)HAAKDORING hul name te danke. Die geestige naam WAG-'N-BIETJIE was reeds aan Mentzel bekend (*Beschreibung* II 126) en is ook opgeteken deur *Thun.* I 244 en *Sparr.* I 272, en later nog deur *Lich.* I 304 en *Latrobe* 316. Die plante wat hulle daaronder geken het, was *Asparagus* spp. van die suidwestelike gebied. Die naam WAG-'N-BIETJIE is egter ook vroeg op ander plantsoorte toegepas. Die boom in die hoë Noordweste wat *Wikar (Go. Mols.* II 91) en later ook *Thompson* 76 en *Bain, Vrv* xxx 28, met dié naam aandui, sal waarskynlik òf die *Acacia mellifera*, var. *detinens* òf die *Zizyphus mucronata* gewees het. *Wikar* noem trouens die naam WAG-'N-BIETJIE asof dit 'n sinoniem vir HAAKDORINGBOOM is. Die *Acacia mellifera* var. *detinens* word vandag nog in Boesmanland HAAKDORING genoem. Twee bladsye eerder praat *Wikar* van “henninge, van weerhaakdoorns of noey gemaakt.” Die WEERHAAKDORING is vermoedelik dieselfde as die HAAKDORING, maar die eerste vorm is blykbaar vandag nie meer gebruiklik nie. Trouens, terwyl die naam HAAKDORING ook deur *Bur.* I 309,

Campbell II 203, Thompson 138, Bain VRV xxx 24 en Andr. Smith VRV xx 297, 336, genoem word, is WEERHAAKDORING net in die "Berigt" van Wikar aangetref.

Hier kan nog 'n plant genoem word wat sy naam na die vorm en eienaardige groeiwyse van sy twee blare plat op die grond gekry het, nl. die VEL(D)SKOEN (*Haemanthus coccineus*). Dié tipiese naam is die eerste deur Ment. II 326 opgeteken en word vandag nog, naas baie ander name vir dieselfde plant, gehoor. TAAIBOS (*Rhus* spp), wat so genoem is na die geaardheid van sy hout, is die eerste vermeld in sitate van 1760 en 1769 (kyk *Afr.-Holl. in die 18de Eeu*, bl. 170) en daarna nog deur Bur. II 234 n., Latrobe 397 en Teenstra I 384.

'n Opvallende naam wat nou verouderd skyn te wees, is deur Le Va. IV 83 opgeteken, nl. NOORDSE KUL. Te oordele na die uitvoerige beskrywing en die illustrasie wat Le Vaillant van die "noordse kul" gee, is dit die plant wat die botaniese naam *Euphorbia cucumerina* het en baie lyk na die NOORDPOOL (*Euphorbia tuberculata* of *schoenlandii*; vgl. Marloth, *The Common Names of Plants*, bl. 61; C. A. Smith, *CNSAP* 351; Le Va., *Akwa*. II 62). Die tweede deel van die naam is ongetwyfeld dieselfde woord wat ons ook in KAFFERSKUIL EN PAKKUIL aantref (Kilian: *kul*, "mannelike roede") en het betrekking op die vorm van die plant (Le Vaillant, t.a.p.: "hij groeit slegs tot de hoogte van negen of tien duimen en gelijkt volmaakt naar een komkommer, waarvan hij de gedaante en de kromme bogt heeft"). Van die noordpool vertel Marloth dat die ongeveer 'n voet hoë ronde stammetjie onder die invloed van die son meestal na die noorde wys. Le Vaillant sê dit nie van die noordse kul nie, maar die "kromme bogt" laat dit vermoed, sodat die eerste deel van die naam vrywel seker die naam van die windstreek is. In verband met die naam NOORDSE KUL kan ook die bekende NOORDSDORING (*Euphorbia* spp.) hier bespreek word, hoewel dié naam nog nie in bronne van die periode nou onder behandeling aangetref is nie. Prof. Boshoff noem die woord nie in sy dissertasie en ook nie in sy *Etimologiese Woordeboek* nie. Pettman bring dit in *Africanderisms* in verband met Ndl. *nors*, wat blykbaar ook reeds deur ouer skrywers gedoen is.⁹⁸ Die oudste bewysplaas wat Pettman ken, uit 1839 (Natal), het reeds die vorm *noors-doorn*, die latere almal *noorse-doorn*. Die feit dat daar in Afrikaans 'n byvorm *noors* van die woord *nors* bestaan, sou steun aan Pettman se afleiding kan gee. Maar die naam kom in veel ouer bronne voor as wat Pettman geken het, en wel in die vorme *Noordsche doorn* (ao. 1803 - Go. Mols. IV 129, die eerste keer op tog oos-

98. Backhouse 161 vertaal die naam in Engels as "nasty-thorn," en Deleg. I 356 vermeld dit as *norsch-doorn-boom* (hy gee as alternatiewe naam, in Natal, waar hy toe was, "kooker-boom").

waarts digby die Gamtoos gesien), *Noortsche doornboom* (Lich. I 370 – weer net wes van die Gamtoos), en *Noors Doorn* (Bur., *Cat. Geogr.* 1301). Ook in NOORSDORING skuil dus moontlik die naam van die windstreek, sodat dit op een lyn met NOORDSE KUL kan gestel word.⁹⁹

Verskeie plante is genoem na die vrug wat hul dra, of na 'n opvallende eienskap van hout, blaar, blom of ander deel daarvan. So kry ons die name KERS(IE)BOS vir *Euclea polyandra* (kyk my bundel *Afr.-Holl. in die 18de Eeu*, bl. 132, met sitate uit 1707, 1732 en 1765; *Fl. Cap.* 391 – in die Swartland) en KERSHOUT of KERSBOOM vir die *Pterocelastrus* spp. (Le Va. I 208; Bar. I 298; Bur., *Cat. Geogr.* 5466: “Kaarsehout vulgo Kershout”), BOSPEPER vir die *Piper capense* (*Fl. Cap.* 443; Bur., *Cat. Geogr.* 5397), DORREVYE (of DORINGVYE, -VYGIË) vir die *Eberlanzia spinosa* van die Karoo (*Fl. Cap.* 420) en ROSYNTJIEHOUT of -BOOM vir die *Rhus populifolia* van die Noordweste (Pat. 113: “Rezyne Houd”; Wikar, *Go. Mols.* III, 113: “rozyntjes-boomen”). PENWORTEL was volgens Thun. I 214 die naam van 'n plant (die *Psoralea pinnata*) “of which the country people in many places complained, as being the worst weed in the gardens, on account of the roots striking deep and firm in the ground, and consequently being difficult to eradicate.” Die melksap in die bas of jong hout van sekere soorte *Euphorbia* en *Asclepias* het aanleiding tot die naam MELKBOS gegee (*Go. Mols.* II 33 – H. Hop, 132 – Wikar), en die sap in die *Sideroxylon inerme* en *Heeria argentea* tot die naam MELKHOUTBOOM of bloot MELKBOOM (*Go. Mols.* III 305 – ao. 1752; *Fl. Cap.* 194).¹⁰⁰ Om hul sappige, vlesige blare is sekere plantsoorte SPEKBOS en SPEKBOOM genoem. Thunberg, *Fl. Cap.* 246, vermeld die naam SPEKBOSSIE vir die *Chenopodium halimus*, nou *Atriplex vestita*, en op die volgende bladsy vir die *Cussonia thyrsiflora*. Die naam SPEKBOOM is die eerste opgeteken in die reisjoernaal van P. Cloeten, ao. 1776 (*Go. Mols.* IV 8), daarna Par. di Cap., Vrv XLVI 145, Bur. II 133, Latrobe 207, Steed. I 67 en Harris 12. Dit word gebruik vir 'n plant, die *Portulacaria afra*, van die oostelike Karoo en elders. Die PEPPERBOSSIE (*Montinia caryophyllacea*; *Fl. Cap.* 143) is so genoem om die skerp reuk van sy blare, die JEUKBOL (*Drimia* spp.; *Fl. Cap.*, ZAT IV 45) en die NIESHOUT (*Ptaeroxylon obliquum*; Sparr. II 493; Bar. I 297; Lich. I 651; Par. di Cap., Vrv XLVI 157), 'n boom van die oostelike bosse, om redes wat

99. Marloth sê t.a.p. dat baie plante van die droë streke dieselfde invloed van die son op hul stamme, spruite en blare as die noordpool vertoon. Of dit ook die geval met die noorsdoring is, weet ek nie.

100. Reeds in 1729 kom “Melkhout” as plaasnaam voor – kyk Graham Botha, *Place Names in the Cape Province*, bl. 110. Die name MELKBOS en MELKBOOM is blykbaar nie altyd streng van mekaar onderskei nie. In sy *Cat. Geogr.* 3407 gee Burchell MELKBOOM as naam van 'n *Euphorbia*.

uit die name self duidelik blyk. Ten slotte kan hier nog die name SYBLOM of SY(Ε)TJIE (*Geissorhiza* spp.; *Fl. Cap.* 57; Ecklon 20 : "seidjis"), KAPOKBOS (*Eriocephalus* spp.; *Ment.* II 106; *Hist. Nat.* III 111) en PERDEKAPOK (*Lanaria lanata*; *Fl. Cap.* 325; Bunbury 105) genoem word. Hierdie name spreek ook vir hulself; alleen kan in verband met PERDEKAPOK opgemerk word dat die eerste deel van dié samestelling vermoedelik hier, soos in verskeie ander plantname van vandag, aandui dat die plant betreklik groot is.¹⁰¹

Die naam TJENKERIENTJEE, vir die *Ornithogalum thyrsoides*, wat die eerste deur Thun. I 153 ("Tintirinties") vermeld word, het die onderskeiding dat dit een van die weinige suiwer klanknabootsende plantname in Afrikaans is. Die naam kom van die geluid wat gehoor word as die stingels van twee plante teen mekaar gevrywe word, soos Thunberg reeds opgemerk het. Kinders vermaak hul dikwels so met tjenkerientjies, en 'n ieder wat al 'n bos van dié blomme in die hand gehad het, ken die geluid. TREWWA (of EWWA-TREWWA) vir *Satyrium* spp. is moontlik ook 'n klanknabootsende naam wat op dieselfde manier as TJENKERIENTJEE ontstaan het. Thunberg het die naam GEEL-TREWWA (*Satyrium erectum*) in September 1784 opgeteken (kyk C. A. Smith, *CNSAP* 212 en 225).

Van die bome wat na die kleur van bas, blad of hout genoem is, is die WIT(TE)BOOM (*Leucadendron argenteum*) van die Boland seker die beroemdste. Die naam kom al by *Ment.* II 27 voor, en ook *Fl. Cap.* 137, *De Jong* I 91 : "Zilver- of Witteboomen", *Bar.* II 28, *Gleanings* 32 : "generally known by the name of Witte Boom", *Bur.* I 54 n., *Latrobe* 35. Verder kry ons die ROOIPÉER (*Scolopia mundii*; Thun. II 110), SWARTEBBEHOUT (*Euclea pseudobenus*; *Go. Mols.* II 165, no. 1793), SWARTYSTERHOUT (*Olea capensis* subsp. *capensis*; Thun. II 109; *Gardenia rothmannia*; *Bar.* I 297; *Sideroxylon milanopleos*), SWARTHOUT (*Peucedanum galbanum*; Thun. I 268) en GOUD-BOOM (*Fl. Cap.* 126 : *Leucospermum conocarpodendron*), wat met die uitsondering van die oosteliker swartysterhout almal ook in die Boland voorkom. Die naam WITGRAS (*Aristida uniplumis*) word by Wikar (*Go. Mols.* II 91) vermeld en is vandag nog in die Noordweste bekend.

Na die plek of geaardheid van die grond waar hul groei, is die DUINHOUT – ander naam vir die SWARTHOUT van hierbo –, SANDOLYF (*Dodonaea viscosa* var. *angustifolia*), SANDKOEKMAKRANKA (*Gethyllis spiralis*) en KLIPHOUT (*Heeria argentea* – groei graag tussen rotse) genoem. Al hierdie name kom ook weer die eerste by Thunberg voor (I 268; II 139; *Fl. Cap.* 194, 303), eweas OUTE-NIEKWASESEHOUT vir die *Ekebergia capensis* (*Diss. Acad.* I 44). Die RIVIER-

101. C. A. Smith sê daarenteen dat die bepalende deel van die naam betrekking het op "the use of the plant for stable litter".

DORING waar Wikar (Go. Mols. II 113) van praat, is die *Acacia karroo* van die Noordweste. Name wat ons weer by Thunberg aantref, *Diss. Acad.* I 115, is GEELPIESANG EN WITPIESANG vir die *Strelitzia reginae* en die *S. alba* respektieflik. Hulle het hul ontstaan te danke gedeeltelik aan hul kleur, gedeeltelik aan die ooreenkoms van hul blare met die van die gewone piesang.

In die bronne van hierdie periode is 'n hele aantal plantname opgeteken wat gevorm is deur die voorvoeging van *wilde-* voor 'n reeds bestaande naam. Soms was die wilde plante inderdaad ná verwant aan die kultuurplante waarna hul genoem is, maar in die meeste gevalle was daar slegs 'n heel oppervlakkige gelykenis in blad of vrug wat tot die naamgewing aanleiding gegee het. As voorbeelde van Afrikaanse plante wat ná verwant is aan die bekende kultuurplante, kan genoem word die WILDEALS (*Artemisia afra*; Sparr. II 599; Bur. I 480), WILDEGARS (*Hordeum murinum*; *Fl. Cap.* 119), WILDEROG (*Secale africanum* – waarna die Roggeveld genoem is; *Fl. Cap.* 118) en WILDEKOMKOMMER (*Cucumis* spp.; Thun. II 171; Wikar, Go. Mols. II 113: “lekkere wilde komkommers . . . Deeze komkommers zijn met pennitjes op die bast begroeyd, zo als een yzervarken”). Verder kry ons die name WILDEKARMONK (*Fagara capensis*; Thun. I 291), WILDEKATJIEPIERING (*Gardenia thunbergia*; Thun. II 111; Bur., *Cat. Geogr.* 5410) en WILDEROOSMARYN (*Eriocephalus africanus*; Thun. I 136), WILDEDRUIWE (*Rhoicissus tomentosa*; Thun. I 134; Le Va. II 217: “de bijzondere soort van boschtouw, welke men den naam van wilde druif gegeeven heeft, omdat deszelfs blad naar dat van den wijngaard gelijkt”) en WILDEVYEBOOM (*Ficus capensis*; Thun. II 112; Bur., *Cat. Geogr.* 3676), WILDEAPPELKOOS (*Diospyros* sp.; Wikar, Go. Mols. II 90: “Wilde aprikooze op Hotts. kalouwep, is een aangenaame vrugt van smaak en zeer voedzaam, worden ook van de Hottentots gedroogt gelijk als de rozijntjes en voor den verleegeen dag bewaart”; ook Bur., *Cat. Geogr.* 4152: “Wilde abricoce”) en WILDEMOERBEI in die Roggeveld (*Trimeria grandifolia*; Gordon – kyk *Huisg.*, 19 Junie 1925). Ook eie Kaapse plantname is met voorvoeging van *wilde-* weer op ander plante toegepas. So het ons WILDEDAGGA (Thun. II 191) vir die *Leonotis leonurus* teenoor die ingevoerde *Cannabis sativa*, wat vandag ook “mak” dagga genoem word; WILDEKAPOK (Go. Mols. IV 2 – ao. 1776) vir die *Asclepias fruticosus* en WILDEKEUR (*Fl. Cap.* 570) wat Thunberg as sinoniem vir *keurboom* aangee.

Ten slotte volg hier nog 'n paar name uit die periode 1715–1785 wat nie onder die voorgaande groepe val nie. In sy *Flora Capensis*, bl. 15, vermeld Thunberg die opvallende naam MOEDERHARTSLAG vir die *Disa spathulata* (nou genoem *Herschelia spathulata*), 'n orgidee wat volgens hom van die Kaap tot die Rodesand en Piketberg aangetref word, en volgens Marloth en C. A. Smith ook die naam OUPAPYP dra. MOEDERHARTSLAG het ek nêrens anders gevind

nie. Marloth en Smith ken wel die naam HARTSLAGGIES, maar dan vir *Lessertia* spp., plante uit die familie van die peulgewasse. Die orgidceë en die peulgewasse verskil wel as plante oor die algemeen aansienlik van mekaar, maar in baie gevalle vertoon die blomme 'n gelykenis. Dit is moontlik dat MOEDERHARSLAGGIE naas HARSLAGGIE ontstaan het onder invloed van MOEDERKAPPIE, ook die naam van verskeie soorte uit die fam. *Orchidaceae*. In ieder geval bly die oorsprong van albei name onseker.¹⁰² AFRIKANER word vandag as versamelnaam vir verskeie soorte *Gladiolus* en 'n paar soorte *Homoglossum* gebruik. Die eerste is die naam opgeteken deur Thun., *Diss. Acad.* 1 176 (ao. 1784) en *Fl. Cap.* 42, vir die plant wat hy onder die naam *Gladiolus tristis* beskrywe. Later is onderskei tussen die BLOU-, BRUIN- ROOI EN WITAFRIKANER (Ecklon 37). 'n Ander naam vir 'n irisagtige wat ons eerste by Thunberg kry, is SUIKERKAN (*Fl. Cap.* 41 : *Gladiolus watsonius*, nou *Homoglossum watsonium*). Vandag word SUIKERKAN, eintlik die naam van die blomkop van verskeie soorte *Protea*, vir die plante self gebruik. In navolging van die oorspronklike naam HOTTENTOTS VYG vir die *Carpobrotus edulis* is aan alle soorte *Carpobrotus* die benaming VYGIES of VYEBOSSIES gegee. Dié algemene naam is ook al weer die eerste deur Thunberg opgeteken, op bl. 35 van die tweede deel van sy reise. Nog altyd onbekend is die herkoms van die name DAWIDSWORTEL, DAWIDJIESWORTEL, DAWIDJIE (Thun., *Diss. Acad.* 1 271, ao. 1785 : "Davids-wortel"; De Jong 1 197 : "Davidswortel", II 115 : "Davidje"; Bur., *Cat. Geogr.* 5324 : "Davidjes"; ZAT III 310 : "Davidjes"; Harvey 10 : "Dawetjes wortel") vir die *Antizoma capensis*, die *Cissampelos tortulosa* en die *Melothria cordata* van die suidwestelike tot suidoostelike Kaapland.¹⁰³

102. C. A. Smith sê van HARSLAGGIE : "The vernacular name derived from the shape of the apical part of the much extended, lower lip of the flower, suggestive of the shape of the 'pluck' (Afr. : harslag)". Die WAR gee daarenteen die sitaat : "Harslaggies het hul naam aan hul leweragtige kleur te danke".

103. Prof. Boshoff, *Volk en Taal van S.A.*, bl. 346, meen dat dawidjie 'n volksetimologiese vervorming van die Hott. woord *dawép* is. *Dawép* is egter die Hott. naam van 'n boomsoort (*Tamarix usneoides*) wat niks met die dawidjie of dawidjieswortel gemeen het nie. In Bosh. en Nien., *Afrikaanse Etimologieë*, bl. 195, hou Boshoff ten spyte van die beswaar aan sy verklaring vas. Ek wys as verder beswaar daarop dat terwyl die dawidjie en dawidswortel Suid-Kaaplandse klim- en slingerplante is, die dawee 'n boom is wat in Namakwaland en Suidwes-Afrika tuishoort.

Hoofstuk 4

INLEIDING

In vergelyking met die voorgaande tydperk was die gebiedsuitbreiding van die volksplanting in hierdie periode (1785-1845) nie baie belangrik nie. Binne die grense van die kolonie het die Afrikaners dus nie met 'n plantegroei en dierelewe in aanraking gekom wat aanmerklik verskil het van wat hul in die vorige tydperk kon leer ken nie. Trekboere en jaggeselskappe het egter dikwels die noordelike binnelande ingetrek en daar met plant- en diersoorte kennisgemaak wat nie in die kolonie voorgekom het nie. Ongetwyfeld was aan baie van dié plante en diere toe reeds Afrikaanse name gegee deur die Basters wat in die omgewing van die Grootrivier gewoon het, en uit die taal van die Basters het die name in die Afrikaans van die blankes oorgegaan. Aan ander diere en plante het die Afrikanerjagters en -trekboere self name gegee. Met die Groot Trek en die blywende besetting van die gebiede oorkant die Grootrivier, die Drakensberge en die Vaalrivier kon die boere nog veel intiemer kennis van die plante- en dierelewe van dié streke opdoen en is nog weer heelwat nuwe name tot die Afrikaanse woordeskat toegevoeg. Die weg na die noorde was nou vir buitelandse reisigers en jagters oopgemaak en beveilig, en in hul reisbeskrywings en jagverhale kom ons dikwels name van plante en diere teë wat in vroeër bronne nie gevind is nie.

Natuurlik is nie alle nuwe name wat ons in hierdie periode kry, die name van diere en plante waarmee die volksplanters nou vir die eerste keer kennisgemaak het nie. Baie name sal reeds in die vorige tydperk gegee gewees het en is slegs toevallig nou vir die eerste keer in geskifte opgeteken; ander name kan dié van plante en diere in die volksplanting wees wat eers laat 'n naam gekry het.

In die bronne van hierdie tydperk wat kon geraadpleeg word, kom daar na verhouding nie so heel veel nuwe Afrikaanse name voor nie. Selfs as 'n mens in aanmerking neem dat so baie gewone name reeds in ouer bronne genoem was, en dat die burgers in hierdie tydperk miskien nie weer so baie nuwe plante en diere as in die vorige tydperk leer ken het nie, sou 'n mens tog 'n groter aantal name kon verwag as wat werklik gevind is. Die koloniste was immers veel langer in die land en die bevolking baie digter as voorheen.

Die betreklike skaarste van die gegewens moet dus grotendeels uit die aard van die beskikbare bronne verklaar word. Die meeste persone van wie ons belangrike reis- en landbeskrywings het – De Jong, Barrow, Lichtenstein, e.a. – het nie in die eerste plaas as natuurondersoekers na die Kaap gekom nie. Burchell, wat spesiaal vir natuurondersoek hier was en in wie se reisbeskrywing ook heelwat volksname van diere en plante voorkom, het ongelukkig nooit 'n groot werk oor die flora of fauna van ons land gepubliseer nie.¹⁰⁴ Die botanici en soöloë wat ná hom hier gewerk het, soos Ecklon, Harvey en Andrew Smith, vermeld in hul wetenskaplike publikasies wel etlike Afrikaanse plant- en diername, maar hulle het klaarblyklik nie in dieselfde mate as Thunberg en Le Vaillant in volksname belanggestel nie. Gelukkig het sommige sendelinge en jagters, soos Latrobe en Delegorgue, heelwat belangstelling vir die natuurlike historie gehad, en in hulle boeke is ook verskeie Afrikaanse name opgeteken. So is daar, verspreid in 'n dertigtal verskillende bronne, tog weer 'n paar honderd nuwe volksname van plante en diere vir hierdie periode gevind.

HOTTENTOTSE EN ANDER INBOORLINGNAME

Van die Hottentotse name wat in hierdie tydperk opgeteken is, het alleen die plantname GHAAP (*Trichocaulon piliferum*; Bur. 1 243: "a short fleshy plant, well known to the Hottentots by the name of *Guaap*, and to botanists by that of *Stapelia pilifera*. It has an insipid, yet cool and watery, taste, and is much used by them for the purpose of quenching thirst." – klaarblyklik 'n ander plant as die "haap" van Wikar, Go. Mols. II 91), BIETOU (*Chrysanthemoides monilifera*; Bur., *Cat. Geogr.* 5553: "bitou"; Bowie 7: "Biedow-bescje"), KOESNAATJIE (*Crassula columnaris*; Bur., *Cat. Geogr.* 1216, 1402: "coesinatjes"), en die diernaam NADROE(JAKKALS) (*Proteles cristatus*; Smith, *S.A.Q. Jour.* 1 96) taamlik algemeen in Afrikaans bekend geword. Die bietou kom in die suidkusgebied voor, die ghaap en die koesnaatjie in die droogste dele van die Karoo en die Noordweste, terwyl die nadroejakkals dieselfde is as die erdwolf hiervoor genoem.

Vir die eerste keer kom ons nou in die bronne ook Bantoe-name teë wat in die taal van die volksplanters ingang gevind het. IMPALA (Lich. II 544), die naam van 'n soort antilop (*Aepyceros melampus*), het nooit baie gebruiklik onder die Afrikaners geword nie, omdat 'n oorspronklike Afrikaanse naam,

104. Sy *Catalogus Geographicus Plantarum Africae Australis* berus in manuskrip in Kew Gardens. Die Nasionale Herbarium in Pretoria het 'n afskrif daarvan, gemaak deur C. A. Smith.

ROOIBOK, reeds vroeg daarnaas te staan gekom het. Volgens Andr. II 300 is die Afrikaanse naam deur die Baster-Hottentotte aan die impala gegee. MAHEM, die naam van 'n soort kraanvoël wat 'n rol in die bygeloof van die Bantoe gespeel het (die *Balearica regulorum*), is byna gelyktydig opgeteken deur Thompson 449, Phillips 117 vlg. en Steedman I 263. Phillips deel mee dat die naam klanknabootsend is.¹⁰⁵ IMPALA EN MAHEM is albei Bantoe name wat die koloniste die eerste in die land van die Betsjoeanas leer ken het. Met die slangnaam MAMBA (*Dendroaspis angusticeps* en *D. polylepis*) het die Voortrekkers eers in Natal kennisgemaak – “le memba des Amazoulous”, skryf Delegorgue I 276, “auquel les Hollandais n'ont point encore imposé de nom.”

Naas die diernaam is ook 'n paar inboorlingname van boomsoorte wat plaaslik in Afrikaans gebruik word, in die bronne van hierdie tyd aangetref, nl. NABOOM EN MASSANIEHOUT. NABOOM, die naam van verskillende *Euphorbia*-soorte wat voorkom in die suidoostelike kusgebied tot in die Transvaalse Laeveld, is die eerste deur Deleg. I 488 opgeteken (“des kooker-booms ou na-booms, arbres à carquois”), terwyl MASSANIEHOUT, die naam van 'n boomsoort wat digby die Boesmansrivier gevind word, deur Bar. I 297 en Par. di Cap., vrv XLVI 104, vermeld is.¹⁰⁶

AFRIKAANSE DIERNAME

Onder die diere wat eie Afrikaanse name gekry het, noem ons weer eerste die soogdiere, en onder hulle staan die antilope weer vooraan, behalwe dat iets eers opgemerk moet word oor die onderskeiding tussen twee variante van leeus. Bur. II 192 merk op dat die Hottentotte en die Boere onderskei tussen die SWARTLEEU (*Panthera leo melanochaitus* – nou uitgesterf) op grond van sy grootte en die swarter kleur van sy maanhare en die VAALLEEU (*Panthera leo*) wat kleiner en minder gevaarlik is. Van drie soorte bokke wat die volksplanters in die tweede helfte van die 18de eeu in oostelike Kaapland leer ken het, maar waarvoor in die vorige periode nog geen Afrikaanse name opgeteken is nie, is nou eie name in die bronne gevind. Hulle is ROOIREEBOK (Daniell, *Sketches* No. 20; Steed. I 176; Andr. Smith, vrv XXI 107) vir die

105. Die voël en sy Bantoe naam was reeds aan Gordon bekend. By die prent van 'n paar mahemme in die Gordon-versameling maak die tekenaar die aanmerking: “andere kraanvogels in het Caffers Hémoë.” Sien S. J. du Toit in *Huisg.* van 19 Junie 1925.

106. Pettman beweer dat na 'n Hottentotte woord is (*Africanderisms*, i.v. *gnaarboom*, en *S.A. Place Names*, bl. 150). Die afleiding uit 'n Bantoe taal is deur prof. Boshoff, *Volk en Taal*, bl. 391, en in sy *Etimologiese Woordeboek* gegee. Die herkoms van die woord is nog altyd onseker; kyk nou Bosh, en Nien., *Afr. Etim.* 437-438.

Redunca fulvorufa, BLOUBOKKIE en KLEINBOKKIE (Harris 358) vir die *Cephalophus monticola* en BLESBOK (Bur. II 335 n.; Thompson 53, Steed. I 176; Andr. Smith, Vrv XX 103, 147, 171, 390) vir die *Damaliscus dorcas phillipsi*. Buite die grense van die volksplanting, noord van die Oranjerivier, het die boerejagters behalwe met die ROOIBOK hiervóór genoem nog kennisgemaak met die *Kobus ellipsiprymnus* en die *Connochaetes taurinus*, wat hul resp. WATERBOK (Andr. Smith, Vrv XXI 204; Deleg. I 478) en BLOUWILDEBEEES (Deleg. I 478, 516; Harris, App. 346) genoem het.¹⁰⁷ Vir die eerste keer tref ons nou ook name van bokke met die voorvoeging *baster-* voor reeds bestaande name in die bronne aan.¹⁰⁸ Die bokke wat so benoem is, het die boere ook almal pas ten noorde van die Grootrivier teëgekom. Lich. II 462 vertel reeds van "eine Herde Antilopen von einer ganz neuen, in der Colonie wenig bekannten Art, die nur nördlich von dem Orangerevier vorkommt und von den Jägern Basterd-Eland . . . genannt wird". Die bok wat die jagters BASTERELAND genoem het, was die *Hippotragus equinus*. Soms is hom, volgens Deleg. I 220, II 383, nog die naam BASTERGEMSBOK gegee.¹⁰⁹ By Bain, Vrv XXX 49, lees ons die eerste die naam BASTERHARTEBEEES vir die *Demaliscus lunatus* (ook Andr. Smith, Vrv XXI 79; Deleg. II 370) en by Deleg. II 358 die nou blykbaar onbekende naam BASTERSPRINGBOK, wat hy as sinoniem, onder die Voortrekkers van Magaliesberg, vir (GROOT)ROOIBOK (d.w.s. die impala) aangee. Onder die Baster-Hottentotte het Burchell II 278 nog die naam BASTERWILDEBEEES opgeteken vir die bok wat ons hiervóór reeds as die BLOUWILDEBEEES leer ken het. BASTERWILDEBEEES is waarskynlik nooit veel deur die boere gebruik nie, al vind ons dit nog genoem in die *S.A.Q. Jour.* (2de reeks) I 233 en in Smuts se *Dissertatio*, bl. 94; vandag skyn die naam altans weinig bekend te wees. Andr. Smith, Vrv XXI 79, noem die KWAGGABOK

107. Die naam ROOIBOK is blykbaar op twee verskillende soorte antilope toegepas – die *Aepyceros melampus* en die klein *Cephalophus natalensis* van die Natalse kus en aangrensende noordeliker gebied (Deleg. I 258 en II 358). Volgens Sclater, *Mammals* I 161, is die *C. natalensis* ook ROOIBOSBOKKIE genoem, en volgens die *Vakwoordeboek* van Malherbe ROODUIKER. Deleg. II 227 vermeld ook nog 'n VAALDUIKER, volgens hom die *Cephalophus mergens Burchellii*, maar dié naam kom in geen ander bron voor nie; miskien is of was VAALDUIKER 'n onderskeidende naam van die *Sylvicapra grimmia*, die gewone duikerbok wat in moderne werke bekend staan as GRYSUIKER – 'n naam wat ek in geen ou bron aangetref het nie.

108. Dit is opmerklik dat ook in Nederlands die voorvoeging van *bastard-* voor plant- en diername blykbaar betreklik jonk is. Die WNT het geen voorbeelde voor Chomel (ao. 1778) nie. So nuut is die samestellinge met *bastard-* in die koloniale Nederlands egter nie, soos blyk uit die name "bastart Ebbenhout," "bastard-Zalmonet," ens. wat ek by Valentyn (II 3, III 341) teëgekom het.

109. Waar Andr. Smith, Vrv XXI 155, die BASTERGEMSBOK noem, word hy deur Austin Roberts in die "Index", bl. 246, dan ook as die *Hippotragus equinus* geïdentifiseer.

("about the size of a Springbok; striped blackish and dull white down the sides"), wat deur Austin Roberts in die "Index", bl. 337, as die *Tragelaphus scriptus ornatus* geïdentifiseer is. Die volksnaam ken ek uit geen ander bron nie. Gerieflikheidshalwe kan hier nog, al is dit nie die naam van 'n antilooptjie nie. BONTKWAGGA vir die *Equus burchellii* vermeld word (Harris, App. 342 vlg.; Methuen 67; Baines, VRV XLV 53), en ook die naam SWARTRENOSTER (Deleg. II 421) vir die *Diceros bicornis*, 'n ou bekende wat nou 'n bepaling by sy volksnaam gekry het om hom te onderskei van 'n nuwe soort, die WITRENOSTER (*Ceratotherium simum*) wat die Voortrekkers in die noorde teëgekom het.

Terwyl die name van die antilope wat vir die eerste keer in hierdie periode opgeteken is, meestal dié was van diere waarmee die boerejagters eers laat in aanraking gekom het, is die name van die kleiner soogdiere wat ons nou teëkom, byna almal dié van diere wat die boere al geruime tyd moes geken het. Daar is STRANDJUT (Smith, *S.A.Q. Jour.* I 120), ander naam vir die strandwolf, 'n ou Nederlandse woord met die betekenis "stranddief, buitsoeker langs die strand" wat in 'n besondere toepassing in Afrikaans bly leef het; verder MAANHAARJAKKALS (*Proteles cristatus*; Methuen 127: "manejackal"), waarvoor ons hierbo ook al die name ERDWOLF en MADROEJAKKALS leer ken het; en VAALJAKKALS vir die *Vulpes chama* (Smith, *S.A.Q. Jour.* I 86: *Canis variegatoides*). In teenstelling met die voorheen vermelde BOSVARK is die *Phacochoerus aethiopicus* van die hoë Noordweste en die oostelike deel van die volksplanting deur die boere VLAKTEVARK of VLAKVARK genoem (Deleg. I 513: Smith, *S.A.Q. Jour.* I 178 en VRV XXI 84; Harris, App. 341; Cumming II 2). Par. di Cap., VRV XLVI 140, noem "het aard varken of den zoogenaamde miereter". *Miereneter* kom in die WNT net in een sitaat voor, en wel uit 'n 19de-eeuse dierkundige werk. Die vorm MIERETER, soos in Afrikaans, laat my dink dat Paravicini hier inderdaad 'n Kaapse volksnaam noem. Verskillende geslagte en soorte muishonde is van mekaar onderskei deur die name KOMMETJIE(GAT)MUIHOND (*Atilax paludinosus*; Smith, *S.A.Q. Jour.*, 2de reeks, I 113: "Commiche Muishond"), ROOIMUIHOND (*Myonax rattamuchi*; Steed. II 97) en nog ander name wat alleen deur die kleuraanduiding van mekaar verskil: GRYS, SWART, GESTREEP (dieselfde as die BONTE - kyk bl. 23 n. 26) ens. (Smith, *S.A.Q. Jour.* I 84, 114, 115). Nuwe name van hase wat ons nou aantref, is VLAKTEHAAS vir die *Lepus capensis* en KOLHAAS of REEBOKHAAS vir die *L. saxatilis* (Smith, *S.A.Q. Jour.* I 172, 173). Die laaste naam het betrekking op die groot spronge soos van 'n bok wat die kolhaas met sy lang bene maak, veral as hy tussen rotse deur vlug. In die oostelike deel van die volksplanting is die naam BOOMDASSIE (Smuts, *Dissertatio*, bl. 63) of BOSDASSIE (Moodie II 192) gegee aan 'n soort das wat soöloë vandag *Dendrohyrax*

arborcus noem. Tot die kleinste soort soogdiere hoort dié wat deur die volk onder die naam "muis" saamgevat word. In die *S.A.Q. Jour.* I 149-160 word verskeie volksname vermeld: VLEIMUIS vir die *Otomys irroratus*, VLAKTEMUIS vir die *Parotomys brantsii* van Namakwaland, STREEPMUIS vir die *Rhabdomys pumilio* (kyk reeds bl. 52), NAGMUIS vir *Aethomys namaquensis* van Namakwaland en NAGMUIS of DUENROT vir 'n *Tatera*-soort. Hier moet ook die SKEER(BEK)MUIS (Smith, *S.A.Q. Jour.* I 62) vermeld word, hoewel die diertjie wat so genoem is (die *Crocidura flavescens*), selfs tot 'n geheel ander orde as die bogenoemde muis behoort.

Volksname van reptiele word veral deur Latrobe meegedeel. Voor hom kry ons alleen die slangnaam SKAAPSTEKER (De Jong I 42) vir die *Psammophylax rhombeatus*. Name van slange wat Latrobe eerste vermeld, is BERGADDER (bl. 398) vir die *Bitis atropos*, DAKSLANG (bl. 229: "the Dutch call it, Dachslange, (roof-serpent), as it seems to like to hide in old thatch, and is said, to be venomous"), EIERVRETER (bl. 353) vir die *Dasyplettis scabra*, ERDSLANG (bl. 353, 398: "Erdschlange, earth-serpent - a species of Anguis", eintlik 'n soort *Typhlops*) en SWARTSLANG (bl. 340; ook Teenstra I 275, Smith, *Illus. - Reptilia*) vir die *Pseudaspis cana*. Teenstra I 275 noem nog die NAGADDER (*Causis rhombeatus*; ook Deleg. I 274 en II 486) en die SWARTKOP ("een kwaadaardige blazer, bijna $\frac{1}{2}$ el lang," die *Aparallactus capensis*), Backhouse 167 die BERGSLANG ("*Vipera inornata*") en Smith, *Illus. - Reptilia*, die name BRUINKAPEL en GEELKAPEL vir die *Naja nivea*. DAS(SIE)ADDER, wat deur Teenstra I 275 ("de dasjesadder, hebbende kleine pootjes") en Smith, *a.w.*, vermeld word, is blykbaar nie die naam van 'n slang nie, maar 'n ander naam vir die berglikkewaan (*Varanus albigularis*). Ander akkedissoorte waarvan die volksname opgeteken is, is die BERGSALAMANDER (Latr. 324) en die KLIPSALAMANDER (*Agama atra*; Alexander 142 vlg.)¹¹⁰ Latrobe is die eerste persoon wat die tiperende naam TRAPSOETJIES vir die kameleon vermeld (bl. 37), en tewens die eerste om die volksnaam van 'n Afrikaanse skilpad, die PADLOPER (*Homopus femoralis* en *H. signatus*), op skrif te stel (bl. 57). Die eerste skriftelik oorgelewerde Afrikaanse paddaname, BRULPADDA, vir die *Pyxicephalus adspersus*, REËNPADDA vir die *Breviceps gibbosus* en WATERPADDA vir 'n soort *Rana* tref ons by Andrew Smith aan (*Illus. - Reptilia*).¹¹¹

110. Oor "that singular animal, called by the Hottentots, the mountain-salamander," skryf Latrobe as volg: "It is shaped like a lizard, but broader, seven or eight inches long, and scaly. The scales on the tail are pointed, and stand off from the body, but whether generally, or only in fright or anger, I cannot tell." Die naam ken ek uit geen ander bron nie.

111. By Smith staan die naam "Bull Frog," wat 'n foutiewe Engelse vertaling van *brulpadda* is. Kyk Pettman, *Africanderisms*, bl. 92.

Insektename is ook in die bronne van hierdie periode maar seldsaam. Campbell 1 13 gee 'n beskrywing van die koringkriek (*Hetrodes pupus*) en sê dat dit deur die boere en die Hottentotte KORINGBOER genoem word. Dié naam word vandag nog hier en daar gehoor. Verder vermeld hy (1 121) die HONDEVLEIG (die *Hippobosca capensis*) – “a large, fat fly, called the dog-fly, . . . which greatly abound in this quarter [nl. die Noordweste]. These flies bury themselves under the hair of the poor animals, and teaze them both night and day.” Die hondevlieg is nog onder dié naam in die genoemde gebied bekend. Ten slotte deel Deleg. 1 498 mee dat die boere die doodskopvlinder (*Acherontia atropos*) die GROOTHEUNINGBY noem. Nou word kortweg van die GROOTBY OF MOTBY gepraat.

Byna ewe skaars as die insektename bly die volksname van visse in die beskikbare bronne. Onder die seevisse word alleen die KONINGKLIPVIS (*Genypterus capensis*; Gordon 117: “Koningklipvis: dese vis word niet dikwels gevangen en is een der lekkersten aan de Caap;” De Jong II 134; Bar. II 38), die BASTERSILWERVIS (*Dentex* spp.; Chase 169) en die LUIHAAI (*Pododerma africanum*; Smith, *Illus. - Pisces*) genoem. Die name van varswatervisse wat ons in hierdie periode teëkom, is GEELVIS (*Barbus holubi*; Bur. I 280), PLATKOP (Blr. I 326, 425: *Silurus (Heterobranchus Gariepinus)*) en ROOIVLERKARPER (Smith, *a.w.*: *Barbus burchelli*).

Ten spyte van die groot aantal voëlname wat reeds in die vorige periode te boek gestel is, veral deur Le Vaillant, is in hierdie tydperk tog weer heelwat nuwe name opgeteken. Geen name vir ander aasvoëls as die reeds genoemde is nou gevind nie, maar Lich. I 152 deel mee dat die swartaasvoël (*Torgos tracheliotus*) tussen die Hantam en die Roggeveld ook KAALKOP genoem word, terwyl vir die gewone aasvoël (die *Gyps coprotheres*) in teenstelling met die swarte nou ook die name VAALAASVOËL (Steed. II 126) en WITAASVOËL (Smith, *Misc. Orn. Papers* 3) aangegee word. Onder die arende is daar die nuwe naam DASSIEVANGER (Smith, *a.w.* 18) vir die *Aquila verreauxi*; die naam LAMMERVANGER vir die *Gypaëtus barbatus* sal wel onder invloed van Ndl. *lammergier* ontstaan het en oud wees, al is dit nou eers opgeteken (Steed. II 7). Steed. II 127 en Smith, *Misc. Orn. Papers* 20, vermeld 'n soort arend wat volgens hulle TJOK genoem word. Dit is die *Aquila rapax* van die bioloë, 'n voël van die Karoo en Betsjoeanaland veral. Vandag is dié arend bekend onder die naam TJOKKER of TJOKKERBEKAASVOËL (en ook KOUVOËL). Die herkoms van die naam is onbekend. Net soos Ndl. *kokker* word Afr. *tjokker* ook gebruik vir 'n groot neus, maar dit is nouliks denkbaar dat die Afrikaanse woord dieselfde as die Nederlandse is. Deleg. II 373 noem “un oiseau de proie que les boers nomment

groot-berg-arend." Ek kon nie uitmaak na watter roofvoël hier met die naam GROOT-BERGAREND verwys word nie - moontlik die berghaan (*Terathopius ecaudatus*). Name van valke wat nou vir die eerste keer bekend raak, is KUIFKOPVALK vir die *Lophoaetus occipitalis* van die oostelike dele van die Kaap, BLOUVALK vir die *Melierax musicus* en WITSPERWEL vir die *Microneus gabar*, wat ons vroeër ook al onder die naam WITVALK leer ken het (Smith, *Misc. Orn. Papers* 21, 25, 53).¹¹² Die naam van net een uil is uit bronne van hierdie tydperk opgeteken, nl. VLEI-UIL (*Phasmaptynx capensis*; *S.A.Q. Journ.* 1 316).

Onder die name van groot voëls waarop jag gemaak is, moet hier eerste die naam BOSPOU (Methuen 93) genoem word. Eweas die naam WILDEPOU (al by Nieuhof 8; later Bar. 1 88; Bur. 1 393; Par. di Cap., vrv XLVI 19) is dit blykbaar dikwels as algemene naam gebruik vir die *Ardeotis kori* (die GOMPOU, soos by Methuen) en twee soorte *Neotis*, voëls wat egter met die regte poue geen verwantskap het nie.¹¹³ Die *Ardeotis kori* is nog spesiaal die KUIFPOU (Steed. II 128; Deleg. II 18) of KUIFKOPPOU (Smith *a.w.* 63 n.) genoem. Tot dieselfde familie as die "poue," die *Otididae*, behoort die Afrikaanse "korhane". Met name is onderskei die KAROOKORHAAN (*Eupodotis vigorsii*; Bur. 1 233; Steed. II 128; Smith *a.w.* 63 n.), die BLOUKORHAAN (*Eupodotis caerulescens*; Steed. I 135), SWARTKORHAAN (*Afrotis afra*; Smith, *a.w.* 63) en die BOESMANKORHAAN, wat volgens Smith, t.a.p., alleen "on the Bushman flats towards the Orange River" voorkom (waarskynlik die *Eupodotis vigorsii*). Die MAHEM van die Bantoe (die *Balearica regulorum* soos hierbo al vermeld) het die volksplanters KAFFERKRAANVOËL genoem (Bain, vrv xxx 93: "These beautiful birds called by the Caffres Mahem and by the Colonists Caffre Crane;" en Andr. Smith, vrv xxxvi 35: "Kaffercrane," aangetref in die buurt van die Kei). Ten slotte kan ons hier nog twee lede uit die familie *Anatidae* noem wat name gekry het. Dit is die BASTERMAKOU (*Plectropterus gambensis*; Deleg. I 139), 'n groot voël wat selde suid van die Oranjerivier aangetref word

112. Dit kom my voor of die name BLOUVALKIE en WITVALKIE (en dan ook WITSPERWEL) met mekaar verwar is en soms deurmekaar op die *Microneus gabar* (die witvalkie) en die *Elanus caeruleus* (die blouvalkie) toegepas is. Dit is opvallend dat die name (GROOT) BLOUVALK en (GROOT) WITVALK albei vir die *Melierax musicus* gebruik word.

113. Oor die verwarring gestig deur die toepassing van die naam WILDEPOU op verskillende soorte voëls lees ons by Bar. 1 88: "It [a species of bustard] is called here the *wilde pauw* . . . a name common with another large and elegant bird, the *Ardea pavonina* or balearic crane," en by Bur. 1 393: "a large bird of the bustard kind, which was called *Wilde Paauw*. This name is here very wrongly applied, as the bird to which it properly belongs, differs from this in every respect. There are indeed three, or perhaps four, birds to which in different districts this appellation is given."

en nou meestal WILDEMAKOU heet, en die klein SMIE-EENDJIE (*Anas erythrorhyncha*), wat die eerste deur Bur. I 283 vermeld is ("smi-eendje"). Die laaste naam, wat nog in Afrikaans bekend is, is sonder twyfel van Nederlandse herkoms. Dit is egter opvallend dat in Nederlands tot hertoe alleen die vorm *smient* of *smeent* gevind is, nie *smie-* of *sme-eend* nie, terwyl Engels wel *sme duck* het. Wat die oorsprong van die Afrikaanse woord betref, bestaan daar twee moontlikhede: òf *smie-eend*, *smce-eend* (wat ook gehoor word) het deur volksetimologie uit *smient*, *smeent* ontstaan, òf dit gaan terug op 'n dialekties Nederlandse vorm wat uitgesterf het of nog nie opgespoor is nie. Van die twee moontlikhede is die laaste seker die waarskynlikste.

Ander groot voëls wat die aandag getrek het en benoem is, is nog die HAMERKOP (*Scopus umbretta*; Andr. Smith, VRV XX 163: "hammerkop"; Deleg. I 516), die SPRINKAANVOËL (*Ciconia ciconia*; S.A. Journ., Jan. - Feb. 1824, bl. 71; Bain, VRV XXX 64; Harris 67; Deleg. I 334) en die BROMVOËL (*Bucorvus leadbeateri*; Steed. I 235; Thomp. 449; Andr. Smith, VRV XXXVI 35) wat van die Oostelike Provinsie af voorkom en deur Bantoesamme vereer word.

Na verhouding is in hierdie tydperk min nuwe name van kleiner voëls in die bronne gevind. Bur. I 501 n. vermeld die naam WITHALSKRAAI vir die *Corvultur albicollis*, wat ons in die vorige hoofstuk reeds onder die naam RINKHALSKRAAI leer ken het, Steed. II 127 die prosaïese naam SWARTKRAAI vir die *Corvus capensis*, waarvoor hierbo die mooi naam KORINGLANDKRAAI aangeteken is, en Steed. I 189 BOSLOERIE, vermoedelik vir die *Apaloderma narina*. By Burchell lees ons ook eerste die name KAFFERVINK vir die *Coliuspasser capensis* (I 20), BERGSWAWEL vir die *Merops apiaster* (I 372, 501; ook Deleg. I 62) HOUTRAPPER vir 'n lid van die familie *Capitonidae*, waarskynlik die *Tricholaema leucomelan* (I 318)¹¹⁴ en KORINGVRETER vir 'n soort mossie in die Roggeveld (I 246: *Fringilla arcuata*). Andr. Smith, VRV XX 168, noem naas KAFFERVINK ook die naam ROOIVINK vir die *Coliuspasser orix*, en Baines VRV XLII 129) GEELVINK vir die *Ploceus capensis*. Die naam RENOSTERVOËL wat Bur. I 245 vermeld, is nog bekend vir *Buphaga* spp. maar die naam OLIFANTSVOËL wat hy ook noem, is nie meer teruggevind nie. Die name is aan die voëls gegee omdat hul dikwels in die nabyheid van olifante en renosters aangetref is en ook op dié diere gaan sit het om die bosluise van hul af te pik (kyk ook Campbell I 282). Ten slotte is daar nog die DKKOP (*Burhinus capensis*) wat die eerste deur Baines, VRV XLV 216, genoem word.

¹¹⁴. In die WNT VI 1181 word gesê dat Afr. *houtkapper* vermoedelik na Eng. *woodpecker* gevorm is. Die ouderdom van die naam in Afrikaans alleen al maak dit onmoontlik. Burchell sê bowendien dat die Hottentotte die voël so noem.

AFRIKAANSE PLANTNAME

Die plantname van hierdie periode het, soos te verwagte is, grotendeels op dieselfde manier ontstaan as dié wat in die vorige hoofstukke behandel is. 'n Aansienlike aantal plante het weer hul name te danke aan die gebruik wat inboorlinge en die burgerbevolking van hulle gemaak het. So kry ons die BOOGHOUT (*Croton gratissimus*; Bowie 2) en KIERIEHOUT (*Rhus legati* en ander spp.; Bowie 3), die HARPUISBOS (*Euryops* spp.; Lich. II 289 vlg.; Bur. I 259), BESEMBOS (*Rhus erosa*; Bur. *Cat. Geogr.* 2697) en BAKKERSBOS (*Passerina filiformis*, e.a.; Bowie 3; ook Bouchenroeder 52), die KERSBOSSIE (*Sarcocaulon* sp. ?; Deleg. I 87 vlg. – in die buurt van Port Elizabeth), die WASBESSIEBOOM (*Myrica cordifolia*; Latr. 350; Teen. I 241)¹¹⁵ en TAP-AALWYN (*Aloe africana*; ZAT VII 288), die TANDPYNBESSIE (Bowie 9: *Chironia baccifera*),¹¹⁶ en die SLANGWORTEL (*Garuleum bipinnatum* en *Polygala serpentaria*; Moodie I 234 – teen slangbyt). Die KASTEROLIEBOOM (*Ricinus communis*; Baines VRV XLII 168: “castor oil plants”) word nou gekweek om van sy saad kasterolie te maak. KREMETARTBOOM (*Adansonia digitata*; Baines, VRV XLV 141: “the ‘cream of Tartar’ tree”) is so genoem na die suur in sy vrug. TONTELDOEK (*Hermas gigantea*; Bur., *Cat. Geogr.* 7108, is 'n ander naam vir die TONTELBLOM hiervóór genoem. By hierdie groep hoort ook die name BOESMANTEE (*Catha edulis*; Bur., *Cat. Geogr.* 5520; Harvey 66; kyk ook my bundel *Afr.-Holl. in die 18de Eeu*, bl. 116) van die Oostelike Provinsie, BERGTEE (*Borbonia parviflora*; Meyer 16: *Borbonia ruscifolia*) en HEUNINGTEE (*Cyclopia genistoides*; Meyer 3 vlg.; volgens C. A. Smith, CNSAP, al circa 1772 by Thunberg), BRANDEWYNBOS (*Grewia flava*; Bur. I 364)¹¹⁷ en MOERBOSSIE (*Anacampseros* spp.; Deleg. I 497),¹¹⁸ BOESMANUINTJIE (*Cyperus usitatus*; Bur. I 548 n.), HOTTENTOTSBROOD (*Dioscorea elephantipes*; Bur. II 147 n. – buurt van Graaff-Reinet, met uitvoerige beskrywing van die plante; Baines, VRV XLII 153) HOTTENTOTSKOS (ongeïdentifiseer; Latr. 397) en KAFFERBROODBOOM (*Encephalartos altensteinii*, *E. caffer*; Bar. I 189; Bunbury 113).

115. By Par. di Cap., VRV XLVI 5 (ao. 1803), die vorm *wasboom*, soos ook al by Sparrman.

116. Volgens Marloth is *Chironia baccifera* die wetenskaplike naam vir die AAMBEIBOS, ook genoem BITTERBOS en MEIJIE-WILLEMSE.

117. “They [d.w.s. die Klaarwater-Hottentotte] are fond of *brandy*, but their distance from the colony prevents their being gratified to the extent of their wishes or means. An attempt at distilling a spirit from the berries of, what they therefore call, the *Brandewyn-bosch* (*Grewia flava*) had succeeded.” Die brandewynbos is dieselfde as die rosyntjebos hierbo genoem.

118. “Les bastaards en [van heuning] font une bière enivrante au plus haut degré, à cause de la présence des racines du *mour-Boschis*, employées pour activer la fermentation.”

Na die vrug van die plant, wat in sommige gevalle eetbaar is, is genoem die HOTTENTOTSPRUIM (*Osyris compressa*; Bowie 12; *Fusanus compressus*) en KAFFERPRUIM (Backhouse 205; *Pappea capensis*),¹¹⁹ die KAFFERBOONTJIEBOOM (*Erythrina caffra*; Bar. I 141), KAFFERSBOERBOON (*Schotia*, sp.; Bur., *Cat. Geogr.* 3271), HOTTENTOTS(BOER)BOONTJIE (*Schotia afra*; Wikar, *Go. Mols.* II III: "Hotts boontjes;" Bar. I 297), BOSBOERBOONTJIEBOOM (*Schotia latifolia*; Bar. I 298, Bur., *Cat. Geogr.* 4550)¹²⁰ en die ELANDSBOONTJIE (*Elephantorrhiza elephantina*; Meyer 165). WOLWEGIFBOONTJIE (ZAT III 308) is die vrug van die wolwegifstruik in die vorige hoofstuk genoem, SEEBOONTJIE dié van 'n mimosasoort van die Natalse kus (*Entada gigas*; Deleg. I 342).¹²¹ BUFFELSBAL is, volgens C. A. Smith, die naam wat Burchell in 1814 in die distrik Bathurst vir die *Gardenia thunbergia* opgeteken het. Bessiedraende struik waarvan die name in bronne van hierdie periode verskyn, is die GRANAATBESSIE (*Rhoicarpus capensis*), die KRAAIBESSIE (*Rhus* sp.) en die KRUISBESSIE (*Grewia occidentalis*) in Bur., *Cat. Geogr.* 4260, 5490, 5445 respektieflik (die laaste naam ook Bowie 2 en Deleg. II 194), die KORENTEBOS (*Rhus* sp.; Ecklon en Zeyher 149), die SKILPADBESSIE of DUINBESSIE (*Mundia spinosa*; ZAT III 307 en Bowie 1; Chase 152), en SUURBESSIE van die suidoostelike kusgebied (*Douyalis* spp.; Backhouse 206; Harvey 23), asook die sogenaamde KAFFERKOFFIE van die oostelike Kaapland – "a very beautiful shrub called the Caffer coffee, which bears a small berry resembling coffee" (Phillips 87).¹²² Die SKAAPDROLLETJIE (*Canthium* spp.; Bur. I 31 n. en *Cat. Geogr.* 5443, 5469) dank ook sy vermaaklike naam aan die voorkoms van sy vruggie. Verskillende soorte komkommeragtiges het in Afrikaans die name KAFFERWATERLEMOEN (Lich. I 652; Bain, *VRV* XXX 39, 56), BITTERWATERLEMOEN (ZAT III 309), BITTERAPPEL (ibid.; Andr. Smith, *VRV* XX 408) en GIFAPPEL (Bur. I 143) gekry.

119. Volgens Marloth en ook C. A. Smith word die *Pappea capensis* BERGPRUIM genoem, terwyl KAFFERPRUIM die naam van die *Harpephyllum caffrum* is.

120. *Schotia* spp. is dikwels bloot BOERBOON(TJIE)BOOM genoem (Bur. *Cat. Geogr.* 2964, 3253: "Boerboontjes, Boerboon" Goldswain, *VRV* XXVII 76: "Burbom Tree," XXX 33: "a burben tree"). Die boom het sy naam gekry om die gelykenis van die saad, nie die peul nie, met die van die gekweekte boerboontjie, Ndl. *boerenboon* (*Vicia faba*).

121. "C'est sur ses bords [d.w.s. van die Oemlalaas in Zoeloeland] que nous rencontrâmes pour la première fois le singulier mimosa que trahit son fruit énorme, dont l'origine restait inconnue aux habitants de la colonie du cap de Bonne-Espérance. Souvent la mer avait rejeté près de la ville du Cap, tant à False-Bay qu'à Table-Bay, des fruits très durs, aplatis et bruns. On leur avait donné le nom de Zee-Bontjes, haricots de mer, parce que l'on en ignorait la provenance, et toujours ces soi-disant haricots étaient dépourvus de leur cosse." Ook in Nederland is die vrug van 'n Indiese *Acacia* onder die naam *zeeboon* bekend.

122. Waarskynlik is die KAFFERKOFFIE dieselfde as die WILDEKOFFIE (*Phoenix reclinata*), soos Bur., *Cat. Geogr.* 3776, dit trouens ook gee: "Phoenix reclinata 'wilde Koffy' 'Kaffersche Koffy'."

Vandag word die twee laasgenoemde name volgens Marloth en C. A. Smith ook albei gebruik om die *Solanum sodomaeum* aan te dui. In dié betekenis is uit die bronne van hierdie periode alleen GIFAPPEL opgeteken (Latr. 397).

In sy proefskrif, *Afrikaansche Studies*, bl. 47, het dr. P. J. du Toit gewys op die moontlikheid dat die volksnaam FROETANGS vir enkele soorte *Romulea* en hul eetbare vruggies van gebroke Portugees *froeta*, "vrug, bol, knop" (vgl. Port. *fruta* naas *fructa*) moet afgelei word. Die vorm *froetang* sou dan uit *froeta* ontstaan het onder invloed veral van ander vrugname soos *pienang* en *piesang*. Prof. Boshoff beskou dié etimologie nog as onseker (*Volk en Taal*, bl. 364, *Etim. Wdb. s.v.*). Dat die afleiding van dr. Du Toit juis is, word feitlik bewys deurdat die naam nog in die 19de eeu deur Ecklon in sy *Topographisches Verzeichnis*, bl. 18, in die vorm *fruta* vermeld is.

'n Vormeiernaardigheid van 'n plant, sy vrug, blom of 'n ander onderdeel daarvan het ook weer aanleiding tot die ontstaan van heelwat name gegee. By Harvey 143 lees ons van die SAMBREELBOOM ("samareelboom") of NOOIENSBOOM ("nojesboom") (*Cussonia* spp.),¹²³ by Deleg. II 312 van die PLATKROONBOOM (*Albizzia adianthifolia*) van Natal en die oostelike Transvaal. Krauss 17 vermeld die VINGERPOL (*Euphorbia caput-medusae*), die ZAT. IV 45 (ao. 1827) die MAERMANNETJIE (*Urginea allissima*),¹²⁴ Lich. I 652 en Latrobe 397 die BOSTOU, 'n ander naam vir die bobbejaantou in die vorige hoofstuk genoem, en Deleg. II 111 die BOSTOUBOOM, wat 'n soort *Ficus* moet wees.¹²⁵ HOTTENTOTSTOU (*Ficus burtt-davyi* volgens Smith, CNSAP) vind ons

123. Die naam NOOIENSBOOM is al genoem deur Bowie in *S.A.Q. Journ.* I (Okt. 1829) 30, waar hy in 'n noot sê dat die spekbos ("*Speke-bosch* *Cussonia thyrsoiflora*") op sommige plekke ook "*Noy's Bloom*" heet. C. A. Smith beweer in CNSAP dat Thunberg die naam NOOIENSBOOM al omstreeks 1772 opgeteken het, maar hy noem nie sy bron nie. Baines, *VRV XLVII* 155, het die vorm "Noyen boom". Die naam SAMBREELBOOM is ook al voor Harvey opgeteken, nl. deur Burchell in sy *Cat. Geogr.* 2700: "*Cussonia montana*, B. Nomen Colonicum 'Shambreuil boom' ex Juli et 'Zevenblads'-boom ex Speelman." De naam SEWEBLADSBOOM wat Burchell se troue Hottentot Speelman aan hom genoem het, ken ek uit geen ander bron nie.

124. Die naam *magerman* kom ook in Nederlands voor, en Boshoff, *Volk en Taal*, p. 279, beskou die Afrikaanse naam as oorgeërf. In Nederlands word *magerman* egter toegepas op plante wat geheel en al verskillende van die Afrikaanse is; wat meer is, die naam *magerman* is tot die suidelike en suidoostelike dele van die Nederlandse taalgebied beperk, sodat oorerwing in Afrikaans nie baie waarskynlik is nie. MAERMAN is trouens 'n baie gepaste naam vir die opvallende Afrikaanse plant.

125. "Il se nourrit surtout de petites figues portées par cet arbre immense, *bosch touw boom*, qui du côté où il s'incline laisse pendre des branches de support dont l'extrémité s'enterre et se convertit en racines formant des arceaux pittoresques." Die naam *bostou* self het ook in Indies-Nederlands voorgekom en is waarskynlik oud in Afrikaans. Vgl. Valentijn III (Amboina) 235: "Heesters . . . die maar gewoon zijn ergens langs te kruipen, en gemeenlijk de naam *Bosch-Touwen* dragen."

net in Bur., *Cat. Geogr.* 5412. Burchell het die plant gevind en die naam opgeteken in die omgewing van Melkhoukraal, tussen Plettenbergbaai en Knysna, en dit die botaniese naam *Ficus radicans* gegee. SALIEHOUT (*Buddleia salviifolia* en *Tarchonanthus camphoratus*; Bur. I 298; Bur., *Cat. Geogr.* 5336) het sy naam te danke aan die gelykenis van sy blare met dié van die gewone salie; VADERSLANDSWILGER (*Combretum caffrum*; Go. Mols. IV 159 – aan die Klein Visrivier, ao. 1803: “vaderlandsche wilge”; Bur., *Cat. Geogr.* 3249: “Vaderlandsche wilgenhout”) aan sy vermeende ooreenkoms met die wilg in Nederland. 'n Naam wat my uit geen ander ou bron bekend is nie, is GLASEWAAIERS vir 'n soort *Tritonia* wat Ecklon 29 vermeld (“Glasewayers Ohngefähr verdeutscht: durchsichtige fächer.”) Vermoedelik is dit egter dieselfde as die naam WAAIERTJIE wat Marloth vir die *Witsenia maura* opgeteken het; die geslagte *Witsenia* en *Tritonia* behoort immers albei tot die familie *Iridaceae*. Ecklon 37 noem ook die eerste die bekende naam PYPPIE vir enkele gladiolussoorte wat ook AFRIKANER genoem word, terwyl Bunbury 188 die naam HOTTENTOTKAPPIE (“Hottentot bonnet”) vermeld vir 'n soort orgidee (die *Disperis capensis*) wat nou meestal MOEDERKAPPIE, ook wel MOEDERMUSSIE, heet. Volgens Bowie 3 dra die *Brunia nodiflora* die naam KNOPPIEBESSIE “from the obicular clusters of unopened flowers, and afterwards, the seed vessels, bearing a fanciful likeness to silk covered buttons.” Bowie verwar klaarblyklik die Afrikaanse woorde *knoppie* en *knopie*. Burchell noem *Cat. Geogr.* 3387 KREUKELBOOM as naam vir 'n klein boompie in die oostelike Kaapland wat C. A. Smith in CNSAP gelykstel met die *Brachylaena discolor*. Waarom die boom sy naam gekry het, word uit Smith se beskrywing (onder die alternatiewe naam BOSVAALBOS) nie duidelik nie, ook nie of die naam nog bestaan nie.

Doringagtige bome, struike en ander gewasse waarvan die volksname, of alternatiewe volksname, nou vir die eerste maal te boek gestel is, is die OLIFANTSDORING van die hoë Noordweste (*Acacia heamatoxylon*; Lich. II 551) en WITDORING (eintlik 'n ander naam vir die gewone doringboom of karoodoring, *Acacia karroo* – Bur. I 195 en *Cat. Geogr.* 1953, Bunbury 96), die DRIEDORING (*Rhigozum trichotomum*; Lich. II 343 en Bur. I 298), FENDORING (*Maytenus cymosus*; Bur. II 133) en JONGDORING (ongeïdentifiseer; Deleg. II 180, 181). PLATDORING, wat die eerste deur Bur., *Cat. Geogr.* 6630, daarna in die ZAT III (ao. 1826) 439 en deur Moodie I 233 vermeld word,¹²⁶ is 'n ander naam vir die sieketroos (*Arctopus echinatus*). Blykbaar is die VLAKDORING waarvoor Latrobe 269 dit het (“Vlachdorn or Flat-thorn”, iets

¹²⁶ C. A. Smith beweer, CNSAP i.v. *plattendoring*, dat Thunberg in 1772 die volksnaam opgeteken het, maar hy noem nie sy bron nie.

ten ooste van Genadendal), dieselfde as die platdoring, maar die naam ken ek uit geen ander bron nie. KRUISDORING (volgens Smith, CNSAP, die *Canthium mundtiana* en dus 'n ander naam vir die klipels) is net deur Bur., *Cat. Geogr.* 7218, in die buurt van die Grootvadersbos opgeteken. In gewestelike Nederlands is *kruisdoorn* ook wel bekend, maar vir totaal ander plantsoorte; dit sal wel geen rol by die Afrikaanse naamgewing gespeel het nie. Hier hoort ook die boomnaam HOENDERSPOOR (Bar. 1 298; Par. di Cap., Vrv XLVI 157 as alternatiewe naam vir MASSANIEHOUT) vir die *Scolopia zeyheri*, wat so genoem is na die groot dorings aan stam en takke, en verder KATDORING(BOOM) by Lich. 1 651 ("Katzendornbaum", Xhosa "Um² ka² koba") vir die *Scutia myrtina*. Die volksnaam KATDORING, by ons ook toegepas veral op *Asparagus* spp. is hoogs waarskynlik oud en oorgeërf, want ook in Nederland is *kattendoorn* die naam van verskillende struik of ander gewasse met katnaelvormige dorings. 'n Sterk aanduiding dat die volksnaam inderdaad oud en oorgeërf is, is die uitspraakvorme *katte-* en *kattingdoring* wat volgens die WAT nog by ons gehoor word.

Na sekere vormeienaardigheid in die takke is genoem die KNOPPIEHOUT (*Grewia occidentalis*; Bowie 2) en die KNOPHOUT (*Fagara capensis*; Harvey 7); aan die ondergrondse groeiwyse het die AARDEBOONTJIES (*Arachis hypogaea*; Deleg. II 494: "ces haricots qui se développent sous terre au col de la racine et que l'on appelle à Natal *aarde-bontjes*") en die KNOLLE, sekere soorte van *Watsonia* (Ecklon 34), hul naam te danke. Die SLANGWORTEL (*Garuleum bipennatum*) wat Meyer 309 vermeld, word nou SLANGHOUTJIES genoem en het sy naam te danke aan die vorm van sy wortels. Om watter rede die HONDEWORTEL (*Peucedanum cynorrhiza*; Harvey 139) sy naam gekry het, is nie duidelik nie. Na die suur smaak van hul groot knolle is *Watsonia* spp. van die suidwestelike Kaapland SUURKNOL genoem (Bowie, *S.A.Q. Journ.* 134: "*Zuure-knol*, *Watsonia marginata*, *W. triticea*").

Plantname wat die een of ander inherente eienskap van die plante of dele daarvan noem, afgesien van vorm, is SYBAS (*Maytenus acuminatus*; Bar. 1 298: "the interior bark of this tree is just like silk"; Bur., *Cat. Geogr.* 5258, 7225), BOTTERBOOM (*Cotyledon paniculata*; Bur. 1 192: "probably from the soft fleshy nature of its trunk and branches"), SYRJIE (*Geissorrhiza hirta*) en FLUWEELTJIE (*Sparaxis tricolor*) - Ecklon 20, 27 -, vandag ook SYBLOM en FLUWEELBLOM; verder SOETGRAS (algemene naam vir 'n menigte soorte oor die hele land, in teenstelling met SUURGRAS; Go. Mols. IV 121 - 20. 1803; Deleg. I 206), MELK(BOBBEJAAN)TOU (*Cynanchum obtusifolium*; Bur., *Cat. Geogr.* 5396: "*Cynanchum*. Mélk Baviaans Touw, Mélk Touw"), BRAKBOSSIE (*Atriplex vestita*; Bur. II 234 n.) en SOETHOUTBOSSIE (*Rafnia amplexicaulis*; Meyer II), waarvan die wortel net soos soethout gekou word; PERDEPIS

(*Vepris undulata*; Bur., *Cat. Geogr.* 5489; en *Clausena anisata*; Eck. en Zey. : *Hippobromus pauciflorus*, eintlik die BASTERPERDEPIS); STINKBOS (Bur., *Cat. Geogr.* 2778) – 'n plantsoort aangetref in Nauwpoort wat uit Burchell se gewens nie geïdentifiseer kon word nie; STINKKRUID (ZAT VII 357: *Datura stramonium*) en STINKGRAS (*Eragrostis minor* var. *megastachya*? Deleg. I 207 vlg.) van oorkant die Grootrivier, en HARDEPEER (*Olinia cymosa*; Bar. I 298; Bur., *Cat. Geogr.* 5469). Matjiesgoed word volgens Bur. I 263 onderskei in HARDEMATJIESGOED (*Scirpus tegetalis*, nou *S. spathaceus*) en SAGTEMATJIESGOED (*Cyperus textilis*). BOESMANSEEP (*Mesembryanthemum barklyi* volgens C. A. Smith in CNSAP), die naam van 'n plant wat Campbell 144 beskrywe ("a plant called the Bushman's Soap . . . which much resembles the ice plant; the shining particles with which it is covered, on being touched, turned out to be only small globes of water, which the plant has the power of retaining"), het ek nêrens anders gevind nie.

Verskeie plante is na die kleur van hout, bas, blaar of blom genoem. By Bar. I 297 vlg. lees ons van die WITPEER (*Opodytes dimidiata*), WITHOUT (*Ilex mitis*), WITBOSHOUT (*Maerua caffra*) en WITYSTERHOUT (*Vepris undulata* in die Outeniekwa-bosse) – dié vier name ook Bur., *Cat. Geogr.* 4238, 5221, 5286 –, by Lich. II 551 van die ROOI-EBBEHOUT (*Acacia haematoxylon*), by Par. di. Cap., vrv XLVI 158, Bur. I 343 n. en Campbell 275 van die WITGATBOOM (*Boscia albitrunca*), by Bur. I 400 van die ROOIBLAAR (*Combretum erythrophyllum*) en by Bur., *Cat. Geogr.* 5236, van die WITSTINKHOUT (*Celtis africana*) en SWARTSTINKHOUT (*Ocotea bullata*), 5843 van WITGEELHOUT (*Podocarpus latifolius*), 5492 van die BLOUKEURBOOM (*Psoralea pinnata*) en die GEELKEUR (*Cyclopia aurea*) en 7287 van die BLOUL(OUR)IER (*Cryptocarya angustifolia* – "Blauw lier aut rectius Blauw Laurier," sê Burchell) – met enkele uitsonderinge almal die name van bome wat uitsluitend of veral vry ver na die ooste of noorde voorkom. Latr. 46 beskrywe 'n aalwynsoort (*Aloe striata*) VAALBLAAR genoem, 'n naam wat vandag nog in die Boland bekend is. Die vermaarde KALKOENTJIE, wat die eerste deur Lich. II 186 vermeld word, het waarskynlik oorspronklik sy naam gekry vanweë die helder skarlakenrooi van sy blomme. Later is toe o.a. die ROOI- en die GROENKALKOENTJIE (*Tritonia crocata* en *Gladiolus orchidiflorus* resp.) onderskei (Ecklon 42), eweas die afrikaners onderskei is in BLOU-, WIT-, BRUIN-, en ROOI-AFRIKANERS en die PYPJES in ROOIPYPJES, BLOUPYPJES ens. (Ecklon 39 vlg.).

Na die plek waar hulle aangetref word of by voorkeur groei, het verskillende plante ook weer hul name gekry. So vind ons die KAROODORING (ander naam vir die gewone doringboom – Bar. I 251: "karroo mimosa" en Bur. I 114: "Karoo thorn-tree," *Cat. Geogr.* 1953: "Karoo Doorn", hoewel Le Va. IV 148 vlg. sê die Namakwas noem die doringboom *Karooop*; maar hy

verwys, volgens Jordaan in Le Va., *Akwa*. II 46, 61-62, 79, na die *Ziziphus mucronata* of BLINKBLAAR-WAG-'N-BIETJIE), en KAROOHOUT (Bar. I 298), terwyl die KAROOBOSSIE (*Pentzia* spp.) as algemene naam deur Steed. I 98 vermeld word.¹²⁷

KAMDEBOSTENKHOUT (*Celtis africana*) en OUTENIEKWASGEELHOUT (*Podocarpus falcatus*) tref ons ook die eerste by Bar. I 297 aan. Volgens Bur., *Cat. Geogr.* 3174, het hy van sy Hottentotse hulp Speelman vir laasgenoemde boom die naam OUTENIEKWALANDSE-GEELHOUT gekry. Die KAFFERBOOM (*Erythrina caffra*; Vrv VIII 170 - ao. 1790; Bur., *Cat. Geogr.* 3701; Thompson 18), ABIEKWAS-GEELHOUT (*Tamarix* sp.; Harvey 124) en TAMBOEKIEGRAS (*Cymbopogon* spp.; Deleg. I 339) is genoem na die bewoners van die streek waar die plante groei. Die naam FONTEINBOSSIE (Bowie 3: *Brunia nodiflora*) verklaar homself,¹²⁸ eweas BERGANYSWORTEL en VLAKTEANYSWORTEL vir die *Anesorhiza hirsuta* en die *A. capensis* (Eck. en Zey. 344). Die plekaanduidende voorvoeging *berg-* kry ons ook in BERGLELIE (*Vallota speciosa*), BERGRIET (*Chondropelatum mucronatum*) en BERGBAMBOES (*Cannamois virgata*) opgeteken in Burchell se *Cat. Geogr.* 5449, 7026, 7139, terwyl *bos-* voorkom in BOSBRANDNEKEL (*Fleurya mitis*) en BOSDRUIWE as sinoniem met WILDEDRUIWE (*Rhoicessus tomentosus*) uit dieselfde bron, nrs. 5401 en 5568. KLIPUINTJIE (*Anapalina triticea*; Bur., *Cat. Geogr.* 7371) was in die Swellendamse wêreld 'n ander naam vir die berguintjie, terwyl KLIPES (*Heeria argentea*; Bur., *Cat. Geogr.* 5230, 5273, 5755) so genoem is omdat dit graag in klipagtige grond groei. SEE-UINTJIE word in ZAT IV (ao. 1827) 45: "Zee-Ajuin" as ander naam vir die jeukbol of maerman genoem, maar ek het dié benaming in geen ander bron teëgekome nie, en dis my ook uit die Afrikaans van vandag onbekend. Burchell het die naam ONDERBOS van sy Hottentot Speelman gekry (*Cat. Geogr.* 3147). Smith noem dit in CNSAP as benaming vir drie soorte *Tricholadus*. Sonder sy getuigenis sou ek dit beskou het as algemene aanduiding van wat in Engels "undershrub" heet.

In hierdie tydperk is drie plantname aangetref wat ontstaan het na aanleiding van die tyd waarin die plante blom, nl. MISRYBLOM (*Amaryllis belladonna*; Bur., *Cat. Geogr.* 2245), so genoem omdat dit in die misrytyd

127. KAROOHOUT word ook Go. Mols. IV 159 (ao. 1803) vermeld as 'n boomsoort voorkomende aan die oewer van die Klein Visrivier. Dit is nie duidelik watter boom bedoel word nie.

128. Volgens Marloth en ook C. A. Smith is FONTEINBOSSIE 'n ander naam vir die bloukeur (*Pisotalea aphylla*) en word die *Brunia nodiflora* STOMPJE genoem. Bowie sê ook, soos ons hiervóór reeds gesien het, dat die *Brunia nodiflora* as KNOPPIEBOSSE bekend staan; maar volgens Marloth en Smith is KNOPPIEBOS 'n naam vir seker soorte *Leucadendron*.

te voorskyn kom, NUWEJAARSAFRIKANER (Ecklon 41) vir die *Gladiolus cardinalis* en MAARTBLOM (Backhouse 606) vir die *Brunsvigea josephinae*.

Na diersoorte is genoem die giftige JAKKALSBOS (*Dimorphotheca zeyheri*; *Bel. Hist. Dok.* III 372 – ao. 1805; Thomp. 230), die WOLFDORING (*Canthium inerme*; Bur., *Cat. Geogr.* 5443) en die VARKBLAAR of VARKBLOM (*Zantedeschia aethiopica*; Latr. 397 en Bunbury 188). Watter verband daar tussen die eerste twee plantsoorte en jakkalse en wolwe waargeneem is, is nie duidelik nie; die bekende varkblom of varkblaar is so genoem omdat omdat die wortels van die plant as varkkos dien. Die name MUISBOS (*Galenia africana*), ROTSTERT (*Antholyza ringens*), wat albei in Bur., *Cat. Geogr.* 6414 en 8563, gevind is, en ook PERDEVY (Ecklon en Zeyher 344: "*Mesembryanthemum acnaciforme*"), lewer onsekerhede op. Die rotstert het sy naam gekry na die voorkoms van sy dor skutblad, maar *rattestaart* is ook in Nederlands as plantnaam bekend en kon 'n rol by die Afrikaanse naamgewing gespeel het. Burchell gee reeds vir die muisbos die botaniese naam hierbo genoem; Smith neem dit, en ook Burchell se vindplaas van die plant (Riversdal), in CNSAP oor en verwys na *geelbos*, sonder verder kommentaar. PERDEVY is volgens Smith, CNSAP, die naam vir die *Carpobrotus edulis*, nie die *C. acnaciformis* soos Ecklon en Zeyher beweer nie. Hy sê verder: "The fruit is said to be eagerly eaten by horses." Daarvan het ek as Bolander nog nooit gehoor nie. Die perdevy is groter as die hotnotsvy (*C. edulis*) en is hoogs waarskynlik daarom PERDEVY genoem. *C. acnaciformis* is die botaniese naam van die suurvy. Vir die *Acacia giraffae*, wat in alle bronne van Wikar en Le Vaillant tot Campbell en Thompson KAMEELDORING(BOOM) genoem word, kom die eerste keer nou by Andr. Smith (VRV XX 204, 205, 241) ook bloot KAMEELBOOM voor. Baines, VRV XLII 159, vertel van 'n vrug in Oos-Kaapland "called by the Colonists Buffalo pear". Die Engelse vertaling van die naam berus op 'n misverstand. Hier moet sprake wees van die vrug van die BUFFELSBAL (*Gardenia thunbergia*; Bur., *Cat. Geogr.* 4127) of BUFFELSPEER, waarin *peer*, as eufemistiese sinoniem van *bal* in die betekenis "testicle" gebruik is, soos meermale in boere-Afrikaans. C. A. Smith beweer in CNSAP dat Burchell die volksnaam BUFFELSBAL al in 1814 in die buurt Bathurst opgeteken het, maar hy noem nie sy bron nie. Nie na 'n diersoort nie maar na 'n menslike verwantskapsverhouding – altans, soos dit lyk – is die *Fagara capensis* volgens Bur., *Cat. Geogr.* 3236, OOMSBOOM genoem. Die naam ken ek uit geen ander bron nie en is nou volgens Smith, CNSAP, bl. 357 en 577, deur ander name verdring (o.a. *knophout*, *lemoending*, *perdepram*, *wildekarmonk* en *wildenartjie*).

Verskeie name met die voorvoeging *wilde-* voor die naam van 'n bekende kultuurplant waarmee die nuutbenoemde plant die een of ander, dikwels heel

oppervlakkige, gel. kenis vertoon het, is weer in die bronne van hierdie periode aangetref. Met enkele uitsonderings is hul almal die name van plante wat vry ver na die ooste of noorde gevind is. Lichtenstein vermeld die WILDEPIESANG (*Strelitzia* spp.; 1 331),¹²⁹ Barrow die WILDEGRANAAT (*Burchellia bubalina* of *Putterlickia* spp.; 1 298), WILDEKOFFIE (*Phoenix reclinata*; 1 141; so ook Bur., *Cat. Geogr.* 3776, as sinoniem met KAFFERKOFFIE) en WILDETABAK (*Silene* spp.; 1 302), Burchell die WILDEKALBAS (*Radyera urens*; 1 278 n. – in die Noordweste). Die WILDEKALBASBOOM waar Deleg. 1 268, 364 van praat, die *Strychnos spinosa*, word volgens Marloth vandag KLAPPERBOOM genoem.¹³⁰ Burchell noem nog in sy *Cat. Geogr.* 2899: WILDEPRUIM (*Pappea capensis*; later ook by Harvey 37), 3948: WILDEAPPEL (*Trimeria grandifolia* volgens Smith, CNSAP, hoewel Burchell dit as naam van 'n *Myrtacea* gee), 5393: WILDELEMOEN (by Burchell *Capparis citrifolia* maar volgens Smith die naam van *Strychnos* spp.), 5397: WILDEPEPER as sinoniem met BOSPEPER (*Piper capensis*), 5488: WILDE-ERTJIE (*Podalyria* sp.) en 6626: WILDE-UI (verskillende soorte uit die familie *Liliaceae*). By Delegorgue lees ons ook nog van die WILDEDADEL (*Phoenix reclinata*; 1 440), die WILDEKLAPPERNEUT (*Strychnos* sp.; *ibid.*) en die WILDEROTTANG (II 284: “un cul de sac formé de buissons enlacés de rotang sauvages, wild rotang”), 'n naam wat ek uit geen ander bron ken nie. In Bur., *Cat. Geogr.* 1801, en later by Bain (VRV xxx 19) vind ons WILDESALIE: “a bush called by the Colonists *wilde salje* or wild sage from its resemblance in smell to that plant” (*Salvia* spp. en ander plante met aromatiëse blare soos die gekweekte Europese *S. officinalis*), terwyl die naam WILDESELDERY (*Peucedanum galbanum*) in die ZAT VI (ao. 1829) 213 vermeld word. Moodie 1 233 praat van die WILDERABAS, waarvan die blare medisinale gebruik word, en gee die wetenskaplike naam van die plant aan as *Gunnera perpensa*. By Marloth en C. A. Smith is *Gunnera perpensa* egter die botaniese naam vir die WILDERAMENAS, ook genoem WILDEPAMPOEN, soos ons dié name dan ook al vind in Bur., *Cat. Geogr.* 3942: “Gunnera ‘Wilde Pampoen’ ‘Ramanas’.” Die *wilderabas* dra nou die wetenskaplike naam *Monsonia umbellata*.¹³¹

129. In die dae van Lichtenstein moes die naam WILDEPIESANG al geruime tyd bestaan het, soos blyk uit die ouderdom van die naam Piesangsrivier. Die volksnaam van die plant ook by Bar. 1 302 en Bur. II 258.

130. C. A. Smith gee in CNSAP KLAPPERBOOM as naam van *Strychnos spinosa* van die oostelike Transvaal, maar behou dieselfde wetenskaplike benoeming vir Delegorgue se WILDEKALBASBOOM van Port Natal. Delegorgue sê verder dat die Boere by die baai 'n boom wat lyk soos die *Strychnos*, die naam KLEIN of GEEL WILDEKALBASBOOM gegee het.

131. In die *Huisg.* van 11 Nov. 1930, bl. 23, het prof. Franken daarop gewys dat die Afrikaanse plantnaam RABASSIE, wat ons die eerste in die ZAT VII 194 (“Rapassie, alias Rabassie”) aantref, van Portugese herkoms is. Die wetenskaplike naam vir die rabas of rabassie is *Pelargonium dysentericum*.

Terwyl die voorvoeging van *baster-* by diername om 'n nuwe of verwante soort aan te dui, in die eerste helfte van die 19de eeu nie ongewoon is nie, kry ons dit by plantname net een keer, naamlik in BASTERANYSWORTEL (*Peucedanum* sp.), 'n naam wat in 1811 deur Burchell opgeteken is. (*Cat. Geogr.* 1728). Omdat 'n naam wat oorspronklik aan een soort van 'n plantgeslag gegee is, later ook op ander soorte toegepas is, is die bepaling *opregte-* of *regte-* meermale gevoeg by die naam wat die oorspronklike soort aandui. 'n Voorbeeld daarvan is OPREGTE- of REGTE-GEELHOUT (Bur., *Cat. Geogr.* 5843) vir die *Podocarpus latifolius* in teenstelling met OUTENIEKWASGEELHOUT, onderskeidende naam van die *P. falcatus*.

Ten slotte twee name waarvan die herkoms duister is. Meyer 196 vermeld die naam KROTJE vir die *Brachystelma micranthum* en Bowie 10 die vreemdklinkende naam HOIT-ZIN vir die *Halleria lucida*, wat 'n vrug dra met 'n aangename soet en enigszins skerp smaak. Die naam KROTJE of iets wat daarop lyk, kon ek in geen ander bron vind nie. Vir die *Halleria elliptica* vermeld Marloth die volksnaam NUTZUNG, wat ooreenkoms met *hoit-zin* vertoon. Die vorm *nutzung* is egter ewe duister as *hoit-zin* en bring ons nie verder nie; dat *nutzung* die Duitse woord kan wees, lyk baie onwaarskynlik. Dit is eerder aan te neem dat Marloth, of sy bron, die vreemdklinkende woord op sy Duits gaan spel het. As *krotje* en *hoit-zin* nie deur Engelse en Duitse bioloë verknoei weergawes van Afrikaanse woorde is nie, moet hulle oorsprong waarskynlik in Hottentots gesoek word.

Besluit

In die voorgaande bladsye is omstreeks 'n duisend Afrikaanse plant- en diername bymekaargebring. As al die name wat ook in Nederlands bekend is, uit die geraadpleegde bronne gehaal was, sou die getal aansienlik hoër gewees het. Dit is onmoontlik om selfs te gis watter persentasie van die plant- en diername wat 'n honderd-en-dertig jaar gelede al in Afrikaans bestaan het, deur die opgetekende name verteenwoordig word. Al sou ons aanneem dat min name aan die aandag van reisigers en natuurondersoekers ontsnap het, sou ons nog kan sê dat die name wat onder die volk in gebruik was, van heelwat belangstelling in die natuur om hul heen getuig en tegelyk bewys lewer van 'n lewendige taalwerkzaamheid onder 'n klein klompie koloniste wat dun verspreid was oor 'n uitgestrekte gebied. Maar dit ly geen twyfel dat daar tallose name moes bestaan het wat nooit op skrif gestel is nie. Verreweg die meeste plant- en diername is ons in die werke van bioloë oorgelewer, en ons weet dat daar gebiede van die Afrikaanse dierewêreld veral is waaraan die wetenskaplikes voor 1845 nouliks aandag geskenk het. Buitendien is daar, soos dit lyk, nooit stelselmatig studie van die volksname gemaak nie, ook nie op dié gebiede waarop die natuurondersoekers wel in die besonder hul aandag gerig het nie; en 'n ieder wat hom al met die insameling van materiaal uit die volksmond besig gehou het, weet hoe onvolledig sy gegewens bly selfs ná langdurige sistematiese werk. Skrywers wat nie natuurondersoekers was nie, het volksname van plante en diere meestal heeltemal terloops in hul werk opgeteken.

Dit sal moeilik wees om met sekerheid name te noem wat in die tyd van ons bronne al moes bestaan het en net toevallig nie opgeteken is nie. Oor die algemeen sal 'n mens egter mag aanneem dat 'n plant- of diernaam oud is wanneer dit in die Boland en aangrensende gebied baie algemeen onder die volk gebruik word. Om 'n indruk te gee van die onvolledigheid van die bronne wat kon geraadpleeg word, wil ek hier 'n aantal dergelike name noem wat nie daarin voorkom nie. As enkele van dié name nie so oud is as wat vermoed word nie, kan dit aan die totale beeld nie veel verskil maak nie.

Onder die voëlname kan genoem word die klanknabootsende JANPIEDEWIET, JANTATERAK en KELKIEWYN; verder KERSOGIE en MEELOGIE, STREEPKOPPIE en KOESKOESTER, JANGROENTJIE en DIKBEKSYSIE, KATLAGTER en LAKSMAN, LEMOEN-

DUIF en BLESHOENDER. Die laaste naam is miskien oorgeërf. Uit Nederlands is dit my wel nie bekend nie, maar in Duits is *Blässhuhn* die gewone woord vir die Nederlandse *meerkoet*. Algemeen bekende name van soogdiere wat in die bronne ontbreek, is veel seldsamer. Daar is egter die name BAKOORJAKKALS en DRAAIJAKKALS, STOKSTERTMIERKAT en KRUIPMOL te noem. Onder die reptiele en insekte is daar heelwat meer. In die eerste plaas noem ons die alombekende VERKLEURMANNETJIE en KOGGELMANNETJIE, verder PLATANNA en PISPADDA, BOOMSINGERTJIE en SONBESIE, MISKRUIER en NAALDEKOKER, ROMAN en BOBBEJAANSPINNEKOP. Soos reeds gesê, is visname in die ou bronne ook maar selde opgeteken. Name wat nie daarin staan nie, is o.a. GEELBEK, DASSIE, STREPIE, MOOINÔIENTJIE en name van Oosterse herkoms soos PADDIE, PANGA, KATONKEL en TJOKKA.

Wie kennis gemaak het met *The Common Names of Plants* van Marloth, die artikel van dr. Muir in *Die Huisgenoot* van 30 Augustus 1929 oor "Gewone Plantname in die Distrik Riversdal," en nou veral Christo Albertyn Smith se *Common Names of South African Plants*, of self ook 'n bietjie belang in die Afrikaanse volksname van plante gestel het, sal enigsins 'n besef hê hoe oneindig baie plantname daar vandag in Afrikaans bestaan en sal ook begryp dat die vier of vyfhonderd name wat uit die ou bronne opgeteken is, maar 'n geringe deel van die name uitmaak wat 'n honderd-en-dertig jaar gelede al in Afrikaans gebruik is. Ons kan hier net enkele van die heel gewone Bolandse plantname noem wat nie in die bronne gevind is nie, maar indertyd hoogs waarskynlik al bekend was, nl. GEELBOS, TOLBOS, KOUTERBOS en GOINGBOS; BIESROEL, TURKNAELS en STEENTJIESKWEK; BRAKSLAAI, WATERBLOMMETJIE en PADDASLYM; MISBREDIE en KATJIETEE; PLAKKIE en VIOOLTJIE.

Ten spyte van die groot rykdom aan volksname vir Afrikaanse plante bestaan daar hier en daar eienaardige en onverklaarbare leemtes. Dit skyn of min van die ruim tweehonderd soorte Afrikaanse varings volksname gekry het. In die geraadpleegde bronne is geen varingnaam teëgekom nie, en Marloth en Muir vermeld net twee – BRANDBOSSIE en die ook in Nederlands bekende ADELAARSVARING –, terwyl hul wel verskeie Engelse volksname opgeteken het. In Afrikaans word dus feitlik alle soorte onder die algemene naam varings saamgevat.¹³² Veel vreemder nog is dit dat daar so min belang-

¹³² Afrikaanse varingname is ewe seldsaam by C. A. Smith as by Marloth en Muir. Onder *varen* (varing) noem hy "*sambreeelvaren*" en "*nooishaarvaren*", maar die eerste ontbreek op sy alfabetiese plek en die tweede (ook genoem *vrouehaar* volgens Smith) lyk my verdag. – Aan die Ndl. *varen* beantwoord verskillende vorms in Afrikaans. *Varing* is die normale vorm met velarisering van die slotnasaal. Die vorm *varoe* wat dr. Muir vir Riversdal gee, het waarskynlik ontstaan uit 'n vorm *vare*, met wysiging van die slotvokaal soos bv. ook in die uitspraak *Krigoë* van die persoonsnaam *Krige*. Dis

stelling vir ons beroemde heidesoorte uit die Afrikaanse naamgewing blyk. Ook hier is daar nie 'n enkele naam uit die ou bronne opgeteken nie. "Until recently," het Marloth reeds opgemerk, "a couple of species only [van die byna vyfhonderd] had local names and the word 'heide' was used only as an equivalent for 'heideveld' in some parts of the Bokkeveld; hence the present hybrid designations 'Rijs-heath,' 'Taai-heath,' etc."¹³³ En dan vertel hy die wel vermaaklike, maar tog ook beskamende verhaal dat toe 'n blomverkoper eenkeer gevra word hoe 'n sekere heisoort genoem word, sy antwoord was: "Ons het dit vroeër *bosluisbos* genoem, maar nou is dit 'n *hiet*." Vandag nog word *hiet* of *hiets* of *hissie* of ander verbasteringe van die Engelse woord algemeen op die platteland gehoor. 'n Mens sou kan dink dat die woord *hei* vroeër wel onder Afrikaners as versamelnaam vir die *Ericaceae* gebruiklik was en toe deur die Engelse naam verdring is, veral in verband met die hoofsaaklik deur Engelse georganiseerde blommetentoonstellings en handel in blomme. Ongelukkig is daar getuieis van reeds vroeg in die 19de eeu dat dit nie die geval was nie. By Burchell 1 23 lees ons: "Although the Dutch language has a word to express heath, yet, whenever I made use of it in conversation with the farmers, it seemed always to be unintelligible"; en waar Harvey, *The Genera of South African Plants*, bl. 212, die groot rykdom aan *Ericaceae* van die Kaap vermeld, laat hy daarop volg: "Strange to say they have no Colonial name." Afsonderlike soorte *hei* moes egter wel benoem gewees het, soos blyk uit die twintigtal Afrikaanse volksname wat Marloth vermeld.

Dit is meermale gesê dat die ou Kaapse koloniste by die naamgewing aan plante en diere nie veel verbeeldingskrag of sin vir die skone aan die dag gelê het nie, dat hul nugter en saaklik alleen dié plante en diere benoem het wat vir hul òf nuttig òf skadelik was.¹³⁴ As 'n mens die name wat hierbo byeen-

nouliks aan te neem dat die dial. Afr. *varoe* in enige verband staan met die Wes-Vlaamse *varow* wat De Bo opgeteken het. In die Boland ken ek ook die vorm *var* (mv. *varre*), wat meestal vir 'n groot soort varing gebruik word, soos in die samestelling *boomvar*.

133. *Hei* word ook in Caledon gebruik vir veld van 'n bepaalde geaardheid; verder word die naam *HEIRIET* vir 'n seker soort dekriet gebruik - kyk Langenhoven, *U Dienswillige Dienaar*, bl. 58.

134. Vgl. bv. Pettman, *S.A. Place Names*, bl. 147: "In early days the life of the pioneer and of the Voortrekker was of such a stern and strenuous character that little, if any, time could be given, even had the disposition been there, to the cultivation of either the poetic or the aesthetic in any direction, consequently only that in the Flora of the country was of interest to them which could be used for sustenance or for household or medicinal purposes of one sort or another, or which compelled attention by their armoury of hooks or of thorns or of both (*Haak-en-steek*). The trees, plants and flowers which under other skies and in other circumstances, have inspired poetic delicacy of thought and imagery, or legend and lore of almost infinite variety and beauty, appear, except in a few cases, to have been powerless to do very much of the like in South Africa."

gebring is, oppervlakkig beskou, dan lyk dit inderdaad of daar veel waarheid in dié bewering sit. Gevoelens wat die Afrikaanse plant- en dierlewe by die koloniste kon gewek het, kom selde in die name tot uiting. Verreweg die meeste name is deur en deur prosaies, getuig nie van besondere verbeeldingskrag, oorspronklikheid of sin vir humor nie. Maar dit is die normale toestand in alle tale. Slegs by uitsondering ontstaan 'n naam uit 'n digterlike ingewing of 'n geestige inval. Sulke uitsonderingsgevalle is daar ook verskeie onder die ou Afrikaanse plant- en diernaam. Naas lang reekse doodgewone name van die tipes SWARTKRAAI, BERGSPREEU, DASSIEVANGER, GEELBEKEEND, SPUUGSLANG, WILDEBEEES, ens. is daar name wat verras deur hulle oorspronklikheid, soos ELSIE en HAMERKOP, MALBAARTJIE en SKOORSTEENVEËR, FISKAAL en SEKRETARIS, KORINGBOER en TRAPSOETJIES onder die diere, of MAERMAN en VELSKOENTJIE, GLASEWAAIERS en NOOIENSBOOM, SIEKETROOS, HOENDERSPOOR en WAG-'N-BIETJIE onder die plante. Name wat andersins heel gewoon is, kan tog ook mooi wees deur hul klank, die assosiasies wat hul wek, of deurdat hul opvallend volksaardig is. Dergelike name uit die ou bronne is KORINGLANDKRAAI en ROOIVLERKSPREEU, LANGASEMVOËL en RINKHALSKRAAI, BERGHAAN en NUWEJAARSVOËL, KOMMETJIEGATMUISHOND en WITGATBOOM.

Dit is nutteloos om te probeer uitmaak of die nuwe Afrikaanse name minder nugter en saaklik, digterliker of oor die algemeen aantrekliker as die oues is. Afgesien van enkele name soos BOETEBOSSIE en KAKIEBOS, waarvan die ouderdom vry noukeurig kan vasgestel word, of name van plante en diere waarmee die koloniste pas laat kennisgemaak het, kan ons nooit met sekerheid sê dat 'n naam nuut is nie. Wat wel seker is, is dat daar in die boeke van Marloth en C. A. Smith en in die artikel van Muir 'n aansienlike aantal baie mooi plantname vermeld word wat nie in die ou bronne gevind is nie. Ek noem hier SKAAMBLOM en BAAKHOUT, KOMMETJIE-TEEWATER en SOEKENDE-BASIES, BUIG-MY-NIE en KANNIEDOOD, HOTNOTSTOONTJIE en TIEN-OS-TOU, KRAGMAN en JAKOBJONG en dan die name EENDJIES en GANSIES, BOEKIES en HORLOSIES (vir die turksnaels), wat vrywel seker uit die verbeeldingswêreld van die kind stam.

Dikwels word name bestempel as "tipies Afrikaans." As voorbeelde van dergelike name sal seker kan gereken word die plantname AGDAEGENEESBOSSIE en ALLERHANDEGEDAGTEBOS, PYN-IN-DIE-SY-BOS en OUMEIDSNUIF, DROOG-MY-KEEL-BOSSIE en DANSDORING, wat by Marloth, Smith en Muir te vinde is.¹³⁵ In die ou bronne is daar van dié soort name betreklik min aangetref. Waarskynlik sal WAG-'N-BIETJIE-BOS en WITGATBOOM, KOMMETJIEGATMUISHOND en

135. Marloth vermoed dat die naam DANSDORING aan die *Aspalathus spinosa* gegee is deur iemand wat kaalvoet daardeur wou loop!

TRAPSOETJIES as sulke name beskou word. Maar dit is gevaarlik om 'n naam bloot op sy voorstellingsinhoud of gevoelswaarde af as "tipies Afrikaans" te bestempel. Sulke name tref ons meestal deur die naïewe verbeelding of ongekunsteldheid, maar dié eienskappe is kenmerkend van tipiese volksname in alle tale. Dit gaan dus nie aan om gevolgtrekkings omtrent die besondere volksaard uit die plant- en diername te maak nie. 'n Naam soos PADDAKOMBERS mag miskien tipies Afrikaans klink, tot ons weer bewus word van die eintlike betekenis van 'n Nederlandse naam soos *paddestoel*.¹³⁶

Uit die Afrikaanse plant- en diername is wel 'n gevolgtrekking omtrent die houding van die Hollands-Afrikaanse volksplanters teenoor hul nuwe land van inwoning te maak. Ons vind dat hulle in die ou tyd name gevorm het met die voorvoeging *vaderlands-* soos VADERLANDSRIET, VADERLANDSWILGER, en die voorvoeging *Kaaps*, soos KAAPSE ESEL, KAAPSE BUFFEL, ens. Toe het hulle aan Nederland gedink as die vaderland; die Kaap was vir hul die vreemde gebied. In Suid-Afrikaanse Engels is daar vandag nog talryke plant- en diername met die bepaling *Cape* daarvoor, in Afrikaans geeneen met *Kaapse* nie, terwyl *vaderlands-* in die name waarin dit nog voorkom, 'n versteende oorblyfsel is wat sy oorspronklike betekenis reeds lank verloor het – so volkome het die Afrikaner hom met sy nuwe vaderland vereenselwig. Een naam sou wel kon genoem word met die bepaling *Kaapse* daarvoor, nl. die visnaam KAAPSE-NÔIENTJIE, maar dit is 'n vleinaam eweas die naam MOOINÔIENTJIE, wat aan 'n ander vis gegee is.

Uit die volksname van plante en diere soos opgeteken in die ou bronne val daar, afgesien van die naamgewing self, min omtrent die ontwikkeling van Afrikaans te leer. Nôg omtrent die betekenisontwikkeling van besondere woorde, nôg omtrent spesiaal Afrikaanse maniere van woordvorming word deur die materiaal enige inligting verskaf. 'n Naam soos BLAASOP doen wel Afrikaans aan teenoor die Nederlandse *opblazer*, maar in sy vorming is daar niks eienaardigs nie, soos blyk uit die Nederlandse samestellinge *klímop*, *kleefaan*, *slokop*, *slapuit*, ens. Die naam VOËLENT is wel onnederlands, maar

¹³⁶ In *Oor die Ontstaan van Afrikaans*, bl. 87, noem prof. D. B. Bosman 'n aantal uitdrukkinge in verband met dronkenskap wat "uitbeeldinge in die Hottentotse gees" sou wees. Daaronder kry ons ook *die straat meet en kromhoutsap drink*. Die eerste uitdrukking kom egter in dieselfde vorm ook in Suid-Nederlands voor (Cornelissen en Vervliet 1896 en Schuermans 687) – vgl ook Harrebomée II 9: *de landmeter spelen* in dieselfde betekenis – en naas die tweede kan gestel word die Franse *tisane de bois tordu* vir wyn, wat ek in die roman *Un Prêtre Marié* II 3 (uitg. A. Lemerre, Parys, 1929) van Barbey D' Aurevilly gelees het.

is wat sy vorming betref ook 'n unikum in Afrikaans.¹³⁷ BESEMGOED, MATJIESGOED, PISGOED sou kon aangehaal word as voorbeelde van die uitgebreide gebruik van *-goed* as laaste lid van samestellings in Afrikaans, maar ook in Nederlands is daar so baie woorde op *-goed* in ooreenkomstige betekenis, dat dit tog ook weer nie as iets van belang kan genoem word nie.¹³⁸

Wat nog opvallender is, is dat die plant- en diername feitlik altyd in 'n vorm aangeteken is wat niks omtrent die klankgeskiedenis van Afrikaans openbaar nie. Deur die hele 18de eeu is die name in alle bronne so noukeurig moontlik in hul Nederlandse vorm opgeskrywe. Nêrens kom ons Afrikaanse vorms soos *doring*, *kastaing*, *swa(w)el*, *tier*, of diminutiva op *-tjie* teë nie. Uit die afwesigheid van dié vorme mag nie afgelei word dat hul nie reeds bestaan het nie. Vorme wat uit die 17de-eeuse Hollandse volkstaal stam en dus sonder enige twyfel in die 18de-eeuse kolonistetaal gehoor is, is ewemin in die bronne aangetref. Dit is eers in die 19de eeu, veral in die werke van Engelse skrywers wat klaarblyklik min Nederlands geken het, dat ons plant- en diername in 'n Afrikaanse vorm opgeteken vind. *Vark* kry ons in dié vorm o.a. by Burchell 1 342 in die naam *aardvark* en by Latrobe in die naam *varkblaar*, wat ons ook die eerste die vorm *blaar gee*; *pad*da kry ons so geskryf in die name *reënpad* en *waterpad* by Smith, *steenbras* vir Ndl. *steenbrazem* in *Gleanings in Africa* 33 en *skulpad* by Bowie in die vorm *skulpad-bessie*. Uit bronne van die 18de eeu het ons net 'n paar vorms van belang in die "Berigt" van Wikar, nl. *saprey(hout)*, 'n opvallende byvorm van *sipres* wat vandag nog gehoor word (BERGSAPREE), en *genzebok* (3 maal), wat miskien 'n poging is om die genasaleerde Afrikaanse uitspraak van Ndl. *gems* weer te gee (Go. Mols. II 90 en 88, 96, 131). Hoewel nie die naam van 'n inheemse plant nie, kan hier ook nog gewys word op die interessante vorm *drabok* wat ons reeds by Mentzel, *Beschreibung* II 79, aantref. In Nederlands is die woord *dravik*. Die Afrikaanse vorm *drabok* is my uit geen Nederlandse dialek bekend nie. Dit is vrywel alles. In vergelyking met wat ons omtrent die Afrikaanse klankgeskiedenis uit ander bronne van dieselfde tyd en vroeër kan te wete kom, is dié oes maar uiters skraal.

Wanneer 'n volledige studie van die Afrikaanse plant- en diername gemaak word, sal ongetwyfeld nog baie interessante name aan die lig kom. Dit sal blyk dat Nederlandse volksname wat hier geheel onbekend geag is, tog na die Kaap oorgedra is en hier of daar bly leef het. Marloth vermeld reeds name

137. *Voëlent* is in formasie nie gelyk te stel met enige van die grotendeels lokale of geestig bedoelde okkasionele woorde wat prof. Kempen in par. 65 (bl. 333-335) van sy bok *Samestelling, Afleiding en Woordsoortelike Meerfunksionaliteit in Afrikaans* bespreek nie.

138. Vir woorde op *-goed* kyk WNT V 335 vlg.

soos *bingelkruid*, *herderstassie*, *melde*, *monniksbaard* en *muur*, wat in Afrikaans seker maar in beperkte kring bekend is of miskien al heeltemal uitgesterf het.¹³⁹ Dit is ongelukkig nie seker in hoever Marloth se gegewens betroubaar is nie. Hy het klaarblyklik ook name uit ou bronne gehaal, en 'n mens weet nie hoe krities hy teenoor hulle gestaan het nie. Dit kan wees dat name wat hy noem, nooit deur die volk aan die Kaap gebruik is nie. Ek was, meen ek, redelik versigtig met die opneem van name wat my twyfelagtig voorgekom het. Daaronder reken ek *haaklelie* en *valkruid* (Bowie, *S.A. Quar. Journ.* 1, ao. 1829), *damesbloem* en *sterrebloem* (*Cape of Good Hope Lit. Gazette*, 21 Sept. 1831, bl. 223 – Wynberg). Geeneen van dié name vind ons trouens by Smith nie (*haaklelie* wel in *WAT*). Dat daar tog nog sulke ou name moet wees, is seker. Name soos *WIKKE*, *WYNRUIT* en *WEEGBREE* is byvoorbeeld in die Boland onder die boerebevolking nog goed bekend.

Vir die etimoloog is daar onder die volksname van diere en plante altyd heelwat probleme te haal. In Afrikaans is dit in besondere mate die geval, soos o.a. weer uit die naamlys van Marloth te sien is. Daar is 'n aansienlike aantal name wat vermoedelik van Hottentotse oorsprong is, soos *AJOSIE*, *AROENA*, (*BITTER*)*BOELA*, *GHARRA*, *GONNA*, *KAMMIE(BOS)*, *KEITA*, *KOENIE*, *KRIETIEKOM*, *NAMTARRIE*, *OUKOE* en andere.¹⁴⁰ Hulle word gebruik in gebiede waar 'n mens Hottentotse relikte kan verwag. Die Hottentotse taal self is daar uitgesterf, sodat die woorde alleen in Afrikaans bly voortleef het en nou deel van die Afrikaanse woordeskat in dié streke uitmaak. Woorde soos *PINOTIE(BOSSIE)*, *SKAGAL(TEE)* kan ook Hottentots wees, maar maak die indruk van woorde van Portugese of Maleise herkoms. Dan is daar woorde soos *LANGELIER* of *LANGELEDE* (in *Bur., Cat. Geogr.* 5228: "Polygala myrtifolia? Langéer" – die volksnaam eintlik deur C. A. Smith in sy afskrif oorgeneem uit Burchell se ms. "Catalogue of Vernacular Names," ook in die biblioteek van Kew Gardens), *LANTANTER*, *BESSINGBOS* en *DRALPEER* wat die klank van Nederlandse woorde het, maar nog nie tot hul oorsprong herlei is nie. Dié lys sou maklik uit Marloth en ander bronne kan aangevul word. Dit kan wees

139. Die name hierbo genoem is almal dié van plante wat óf ook in Europa voorkom óf uit Europa aan die Kaap ingevoer is en nou hier half wild groei.

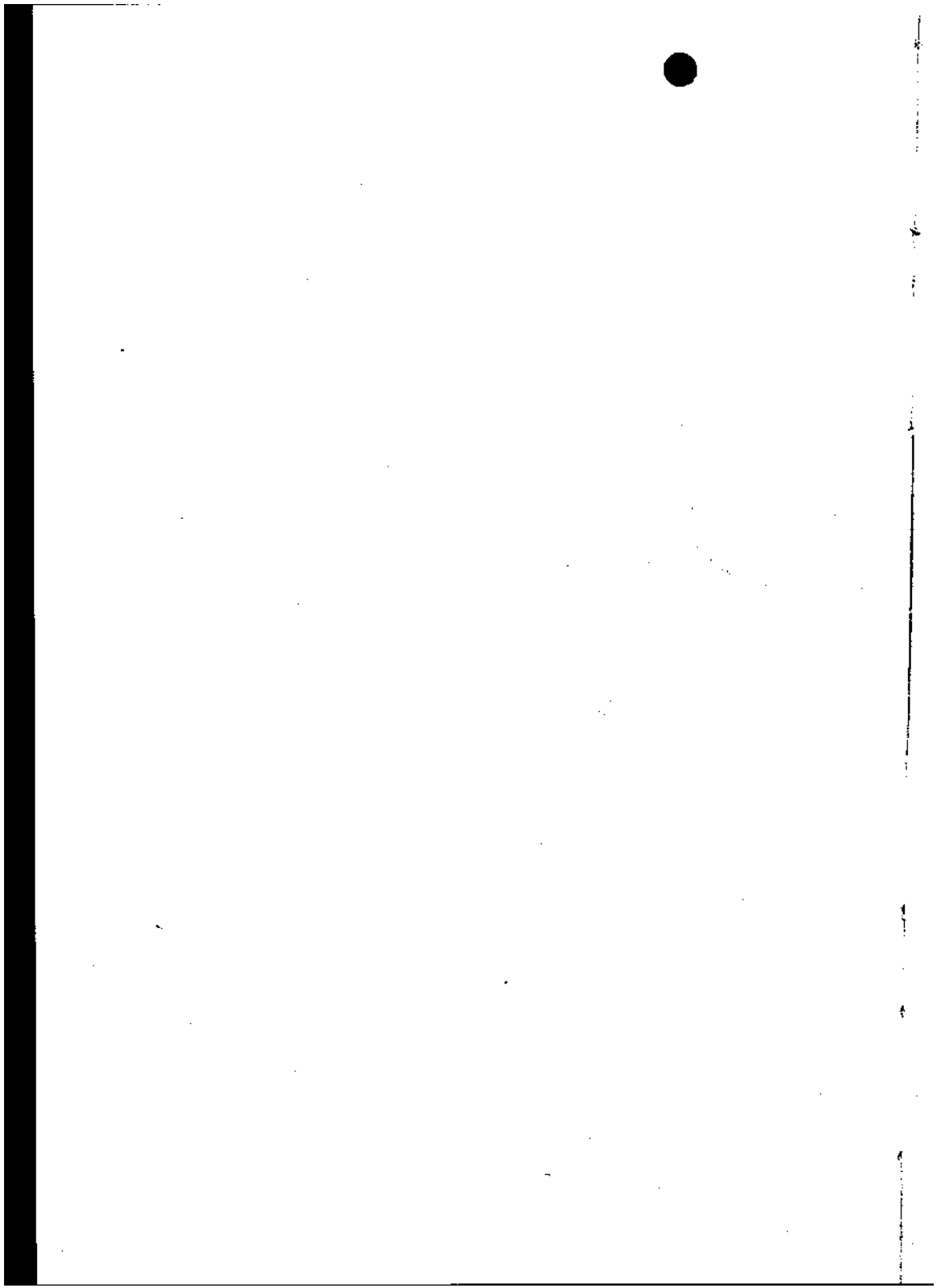
140. Hier is opsetlik alleen name genoem wat nie in een van die bekende werke oor Afrikaans bespreek is nie. Boshoff wou in *TKW XII 1* (1952) *AJOOS*, *AJOSIE* (*Phellorina inquinans*) aflei van die dial. Ndl. *joosje* – wat voorkom in *joosjesbrood* en *joosjespoep*, resp. die name van paddastoete (op die eiland Flakkee) en van die gomhars van enkele Asiatiese plantsoorte. Die afleiding word herhaal in Bosh. en Nien., *Afr. Etim.* Dié afleiding lyk my op allerlei gronde hoogs aanvegbaar. Die feit dat die swam in die Noordweste tuishoort, dat Hottentotte die bruin poeier van die ryp swam medisinaal en as skoonheidsmiddel gebruik het, en dat die swam ook *NAMBOSIE* genoem word, maak afleiding uit 'n tot hiertoe onopgespoorde Hottentotse woord veel waarskynliker.

dat enkele van die duister name wat Marloth noem, bloot die verkeerde interpretasie van 'n slordige handskrif is, of op 'n dialektiese of verwronge uitspraak van 'n bekende woord berus. So lyk die naam KWARRELSAAD vir die *Phalaris canariensis* baie na 'n verkeerde lesing van *kanariesaad*, die naam wat die plant trouens in Nederlands dra; BESSINGBOS kon uit die Nederlandse vorm *bessenbos* ontstaan het, terwyl DRALPEER of 'n verkeerde lesing of 'n eufemistiese vervorming van DROLPEER is. C. A. Smith beskou inderdaad bostaande woord(vorm)pare as name vir dieselfde plant (aan Ndl. *bessenbos*, dial. Afr. *bessingbos* beantwoord in normale Afrikaans BESSIEBOS). Ook diername sal kan genoem word wat etimologies interessant is maar nog nie in Afrikaanse taalkundige werke ter sprake gekom het nie. Ek noem hier alleen die paddaname PLANDOEKA OF PLATMADOEKA, PAMPLOET OF PLATPLOET.¹⁴¹

Die Afrikaanse sowel as die Nederlandse taalstudie sal kan voordeel trek uit 'n vergelyking van die plant- en diername wat in die twee taalgebiede gebruiklik is. Vir die Nederlandse dialekgeograaf kan dit bv. van belang wees om die Afrikaanse vorms SUIDISSEL, SEIDISSEL te ken naas die Ndl. *zeug-*, *zoogdistel* en die dial. Ndl. *zoidessel*, *soedessel*, *sudistel*, *zeudiezal*, ens. (vgl. Opprel, *Het Dialect van Oud-Beierland* 90, Ter Laan, *Nieuw Groninger Woordenboek* 1229, en verder Pauwels, *Enkele Bloemnamen* 150), asook die Afrikaanse vorm KIESIEBLAAR naas die Ndl. *kaasjes-* en dial. Ndl. *keesjesblad*. Interessant is dit seker ook dat ons nes in dele van die Nederlandse taalgebied SKOENLAPPER gebruik vir vlinders in die algemeen, en dat die Afrikaanse volkstaal alleen die algemene naam PADDA ken en nie die name *kikvors* en *kikker* nie. So is dit ook opvallend dat terwyl ons die naam DONDERPADDA in Afrikaans gebruik vir 'n besondere soort padda (*Breviceps gibbosus* of *B. pentheri*), in Nederland *donderpad* die naam is vir die "pootloze larf van de kikvors." 'n Studie van Nederlandse name sal dit aan die ander kant dikwels op verrassende wyse aan die lig bring dat name wat ons andersins vir oorspronklik Afrikaans sou aansien, dit miskien tog nie is nie. Die Afrikaanse name FERDEKLOU vir 'n soort seeskulpdier en SEEKASTAING vir 'n soort *Echinus*, byvoorbeeld, was in die 18de eeu ook buite die Kaap bekend (kyk WNT XII 72, 87 en VII 1749), terwyl ons naas die aardige Afrikaanse visnaam MOONÔIENTJIE hierbo genoem kan plaas die Ndl. *mooi meisje*, wat waarskynlik ook al uit die 17e eeu dateer (vgl. Stoett, *G. A. Brederoo's Moortje*, bl. 141, aant. op r. 728).

141. Met betrekking tot *madoeka* het prof. J. L. M. Franken in sy resensie in *Ons Eie Boek*, jg. xx, bl. 135, van G. S. Nienaber se *Oor Afrikaans*, deel II, verwys na Schuchardt, *Kreolische Studien* IX, bl. 137: "*mandoekoe Frosch*" en bl. 87, n. 75: "*Auch ceylon-port. manduco, sanskr. manduka*". (Franken sê t.a.p. ten onregte dat ek *madoeka* as vermoedelik Hottentots beskou het.)

Die bestudering van al dergelike name lê egter buite die bestek van hierdie studie, wat alleen bedoel was om 'n beeld te gee van die ontwikkeling van 'n deel van die Afrikaanse woordeskat binne 'n sekere tydperk in sover as wat die skriftelike oorlewering dit toegelaat het.

Lys van Geraadpleegde Bronne*

- ALEXANDER, Sir J. E.: *An Expedition of Discovery into the Interior of Africa*. 1838.
- ANDR. SMITH – kyk onder KIRBY, PERCIVAL R. (red.)
- ARBOUSSET, T., en DAUMAS, P.: *Narrative of an Exploratory Tour to the North-East of the Colony of the Cape of Good Hope*. 1846.
- BACKHOUSE, J.: *Narrative of a Visit to the Mauritius and South Africa*. 1844. [1838–1840.]
- BAIN – kyk onder LISTER, MARGARET HERMINA (red.)
- BAINES – kyk onder KENNEDY, R. F. (red.)
- BAR. – BARROW, Sir JOHN: *Travels into the Interior of Southern Africa*. 1806. [1797–1798.]
- BOGAERT, ABRAHAM: *Historische Reizen Door d'oostersche Deelen van Asia*. 1711. [1702–1706.]
- BOSMAN, D. B., en THOM, H. B. (red.): *Daghregister gehouden by den Oppercoopman Jan Anthonisz van Riebeeck I–III*. 1952, 1955, 1957.
- BOTHA, C. GRAHAM: *Place Names in the Cape Province*. 1927.
- BOUCHENROEDER, BARON B. F. VON: *Reize in de Binnenlanden van Zuid-Afrika, gedaan in den jare 1803*. 1808.
- BOWIE: "Indigenous Plants, Generally flowering in the Months of October and November, in the Cape District." (Extracted from a communication by Mr. Bowie, read in the South African Institution, 30th September, 1829.) *Ex South African Quarterly Journal*.
- BUNBURY, Sir CHARLES: *Journal of a Residence at the Cape of Good Hope*, 1848. [1837–1838.]
- BUR. – BUREHELL, WILLIAM J.: *Travels in the Interior of Southern Africa*. 1822, 1824. [1810 vlgg.]
- *Catalogus Geographicus Plantarum Africae Australis Extra-tropicae quas in Itinere quinquenni ab anno 1810 ad 1815 collegi atque descripsit*. Afskrif in die Nasionale Herbarium, Pretoria, van 'n Ms. in die biblioteek van die Royal Botanic Gardens, Kew.
- BURMANNUS, J.: *Rariorum Africanarum Plantarum*. 1738–1739.
- *Thesaurus Zeylanicus*. 1736. Hierin die "Catalogus plantarum Africanarum" van Paul Hermann, ao. 1705, en die "Catalogus alter Plantarum Africanarum" van H. Oldenland en J. Hartog.
- BÜTTNER, J. D.: *Waare Relation und Beschreibung von Cabo de Goede Hoop*. Ms. in Dessiniaatise versameling, S.A. Biblioteek, Kaapstad. [1715?]
- CAMPBELL, JOHN: *Travels in South Africa, . . . being a narrative of a second journey in the interior of that country*. 1822.
- CHASE, J. C.: *The Cape of Good Hope and the Eastern Province*. 1843. [1820 vlgg.]
- CUMMING, R. G.: *Five Years of a Hunter's Life in the Far Interior of South Africa*. 1850. [1843–1848.]

* Hierdie lys bevat die name van boeke en ander bronne wat in die voorgaande bladsye gesitceer is. Daarnaas is soveel moontlik werke wat van belang vir hierdie studie gelyk het, geraadpleeg. Die afkortinge waarvan gebruik gemaak is, is in die lys opgeneem op hul alfabetiese plek.

- Dagregister* – kyk onder BOSMAN, D. B., en THOM, H. B. (red.).
- DANIELL, S.: *Sketches representing the Native Tribes, Animals, and Scenery of Southern Africa*. 1820. [1801–1802.]
- DAPPER, O.: *Kaffrerie of Lant der Kaffers, anders Hottentots genaemt*. 1668. Vrv XIV.
- DE JONG, C.: *Reizen naar de Kaap de Goede Hoop*, ens. 1802–1803. [1791–1795.]
- DE KOCK, W. J. (red.): *Reize in de Binnen-landen van Zuid-Afrika Gedaan in den Jaare 1803 door W.P.E. Paravicini di Capelli* Vrv XLVI 1965.
- DE LA CAILLE, M. L'ABBÉ: *Journal Historique du Voyage fait au Cap de Bonne-Espérance*. 1763. [1751.]
- DELEG. – DELEGORGUE, A.: *Voyage dans l'Afrique Australe, notamment dans le territoire de Natal*, ens. 1847 [1838–1844.]
- ECKLON, C. F.: *Topographisches Verzeichniss der Pflanzensammlung von C. F. Ecklon*. 1827.
- ECKLON, C. F., en ZEYHER, C. L. P.: *Enumeratio Plantarum Africae Australis*. 1834–1837.
- Eerste Schipvaart* – kyk onder HOUTMAN, CORN.
- Fl. Cap.* – kyk onder THUNBERG, C. F.
- FORSTER, G.: *A Voyage round the World*, ens. 1777. [1772.]
- Gleanings in Africa*. 1806. [1795 vlgg.]
- GO. MOLLS. – GODÉE MOLLSBERGEN, E. G.: *Reizen in Zuid-Afrika in de Hollandse Tijd*, I–IV.
- GREVENBROECK, J. G.: *Gentis Africanæ . . . vulgo Hottentotten nuncupatæ Descriptio Epistolaris*. 1605. Vrv XIV.
- HARRIS, W. CORNWALLIS: *The Wild Sports of Southern Africa*. 1844. [1836–1837.]
- HARVEY, W. H.: *The Genera of South African Plants*. 1838.
- HERMANN, Paul – kyk onder BURMANNUS.
- Hist. Nat.* – kyk onder Le Va.
- HOFFMANN, J. C.: *Reise nach dem Kaplande*, ens. Nijhoff, 1931. [1671–1676.]
- HOFMAN, C. F.: *Korte Beschrijving van Cabo de Goede Hoop*. Ms. in Desseniaanse versameling, S.A. Biblioteek, Kaapstad. [1720?]
- HONDIUS, J.: *Klare Besgryving van Cabo de Bona Esperanca*. 1652.
- HOOKER, Sir W. J.: *Botanical Miscellany*, dl. II 1–59, 258–343, en dl. III 23–76. 1831–1833. [1807.]
- HOUTMAN, CORNELIS DE: *De Eerste Schipvaart der Nederlanders naar Oost-Indië*. Linschoten-Vereeniging VII. [1595–1597.]
- Illus.* – kyk onder Smith, Sir A.
- KENNEDY, R. F. (red.): *Journal of Residence in South Africa 1842–1853 by Thomas Baines*. Vrv XLVII, XLV. 1961, 1964.
- KIRBY, PERCIVAL (red.): *The Diary of Andrew Smith, 1834–1836*. Vrv XX, XXI, 1939, 1940.
- *Andrew Smith and Natal*. Vrv XXXVI. 1955.
- KOLB(E), P.: *Naaukeurige en Uitvoerige Beschryving van de Kaap de Goede Hoop*, ens. 1727. [1705–1713.]
- KRAUSS, D. F.: *Beiträge zur Flora des Cap- und Natallandes*. 1846. [1838–1840.]
- KSAB – *Kwartaalblad van die Suid-Afrikaanse Biblioteek*, Kaapstad.
- KT. – kyk onder VAN OORDE, L. G. (red.)
- LATROBE, G. I.: *Journal of a Visit to South Africa in 1815 and 1816*. 1818.
- LEIBRANDT, H. C. V. (red.): *Précis of the Archives of the Cape of Good Hope. Journal, 1662–1670*. 1901. *Journal, 1699–1732*. 1896.
- LE VAILLANT, FRANÇOIS: *Histoire Naturelle des Oiseaux d' Afrique*. 1799–1808. [1780–1785.]
- *Reizen in de Binnenlanden van Afrika*. 1791–1798. [1780–1785.]
- Akwa* – kyk onder QUINTON, J. G. en ROBINSON, A. M. LEWIN (red.)
- LICHTENSTEIN, H.: *Reisen in südlichen Afrika*. 1811–1812. [1803–1806.]

- MASSON, F.: *An Account of Three Journeys from the Cape Town into the Southern Parts of Africa*. 1776. [1772-1774.]
- MELTON, E.: *Zeldzaame en Gedenkwaardige Zee- en Land-Reizen*. 1681.
- MENT. - MENTZEL, O. F.: *Vollständige . . . Beschreibung des . . . Vorgebirges der Guten Hoffnung*. 1785, 1787. [1733-1740.]
- METHUEN, H. H.: *Life in the Wilderness; or Wanderings in South Africa*. 1846. [1843-1845.]
- MEYER, E. F. H.: *Commentariorum de Plantis Africae Australioris*, ens. 1835-1837. *Misc. Orn. Papers* - kyk onder Smith, Sir A.
- MOODIE, J. W. D.: *Ten Years in South Africa*. 1835. [1819-1829.]
- NIEUHOF, J.: *Gedenkwaardige Zee- en Land-Reize*, ens. 1682. [1672.]
- PAR. DI GAP. - kyk onder DE KOCK, W. J. (red.)
- PATERSON, W.: *A Narrative of Four Journeys into the Country of the Hottentots and Kaffraria*. 1789. [1777-1779.]
- PETTMAN, C.: *South African Place Names*. 1951.
- PHILLIPS, T.: *Scenes and Occurrences in Albany and Cafferland*. 1827.
- QUINTON, J. C., en ROBINSON, A. M. LEWIN (red.): *François Le Vaillant, Reisiger in Suid-Afrika, en sy Versameling van 165 Akwarelle, 1781-1784*. Twee dele. Parlements-biblioteek, Kaapstad. 1973.
- RAVEN HART, R. (red.): *Cape of Good Hope 1652-1702. The First fifty years of Dutch Colonisation as seen by Dutch Callers*. 2 dele. 1971.
- ROSE, COWPER: *Four Years in Southern Africa*. 1829.
- SCHREYER, J.: *Neue Ost-Indische Reisz-Beschreibung: Reise nach dem Kaplande*. Nijhoff. 1931. [1669-1677.]
- SMITH, Sir A.: *Illustrations of the Zoology of South Africa*. 1849.
- *Miscellaneous Ornithological Papers*. The Willoughby Society, 1880. (Ex S.A. Quar. Jour., 1833.)
- S.A.Q. Jour. - *South African Quarterly Journal* (2de reeks), dl. 1 (ao. 1833).
- SMUTS, J.: *Dissertatio Zoologica inauguralis, exhibens enumerationem Mammalium Capensium*. 1832.
- SPARR. - SPARRMAN, A.: *Reize naar de Kaap de Goede Hoop*. 1787. [1772, 1775-1776.]
- STEED. - STEEDMAN, A.: *Wanderings and Adventures in the Interior of Southern Africa*. 1835. [1822 vlgg.]
- TACHARD, LE PÈRE GUY: *Voyage de Siam*, ens. 1686.
- TAPPEN, DAVID: *Funfzehnjährige . . . Reisebeschreibung*, in KSAB XXI.
- TEENSTRA, M. D.: *De Vruchten mijner Werkzaamheden gedurende mijne Reize over de Kaap de Goede Hoop*, ens. 1830. [1825.]
- TEN RHYNE, W.: *Schediasma de Promontorio Bonae Spei*. 1686. VRV XIV.
- THEAL, GEO. MCCALL: *Belangrijke Historische Dokumenten*. 1896-1911.
- THOMPSON, GEORGE: *Travels and Adventures in Southern Africa*. 1827. [1821-1824.]
- THUN. - THUNBERG, C. P.: *Travels in Europe, Africa and Asia*. 1795. [1772-1775.]
- THUNBERG, C. P.: *Flora Capensis*, ens. Uitgegee deur I. A. Schultes. 1823 [1772-1775.]
- *Prodromus Plantarum Capensium* ens. 2 dele. 1794, 1800.
- *Dissertationes Academicæ Upsaliæ habitæ sub Praesidio Carol. Petr. Thunberg*. Uitgegee deur C. H. Persoon. 1799.
- VALENTYN, FRANÇOIS: *Beschryving van Oud en Nieuw Oost Indien*. Dl. v, 2de stuk. 1726. [1685, 1695, 1705, 1714.]
- VAN LINSCHOTEN, J. H.: *Itinerario*. Linschoten-Vereeniging, 1910. [1579-1592.]
- VAN OORDT, L. C. (red.): *DIE KAAPSE TAALARGIEF*. Nrs. 1-4 (1947-1948) eie uitgawes, Nrs. 5-10 (1950-1956) oordrukke uit die *Tydskrif vir Wetenskap en Kuns*.
- VAN RIEBEECK, Jan. - kyk onder BOSMAN, D. B., en THOM, H. B. (red.)
- VAN SPILBERGEN, JORIS: *De Reize van Joris van Spilbergen naar Ceylon, Atjeh en Bantam, 1601 & 1604*. Linschoten-Vereeniging xxxviii.

VRV - Uitgaves van die Van Riebeeck-Vereniging.

WATERHOUSE, GILBERT: *Simon van der Stel's Journal of his Expedition to Namaqualand, 1685-6.*

WIKAR - "Berigt" van Wikar in Godée Molsbergen se Reizen in Zuid-Afrika in de *Hollandse Tijd*, dl. II, pp. 78-138.

ZAT - *Zuid-Afrikaansch Tijdschrift.*

Register van Plant- en Diername

*Die verskyning van 'n plant- of diernaam in 'n voetnoot word in
prinsipe net aangegee as die noot nie staan by
dieselfde naam op dieselfde bladsy in die teks nie.*

DIERNAME

- A**
Aardrot 51
aardwolf 50, 76
aasvoël 54
- B**
Baar 26
bag(ger) 26
bakoorkakkals 92
bamboesvis 27
basjan 11
bastereland 75
bastergembok 75
basterhartebes 75
bastermakou 79
bastersilwervis 78
basterspringbok 75
basterwildebes 75
bergadder 77
bergarend, *kyk groot-
bergarend*
bergeend 16
berghaan 55, 94
berghaas 51
berglikkewaan 77 n. 110
bergsalamander 77
bergslang 77
bergspreu 57, 94
bergswawel 80
bergvark 50
bergwolf 37
biskop 25
blaasop 23 n. 24
blaasop (*insek*) 52, 95
bleekbok 49
bleeksteenbok 49
blesbok 75
bleshoender 92
- blesmol 51
blindemol 51
blindevlieg 39
bloubok 36
bloubokkie 43, 75
bloukorhaan 79
blouvalk 79
blouwildebes 75
bobbejaanspinnekop 92
boesmankorhaan 79
bok
bokmakierie 59
bonita 13
bontbok 6, 36
bontelsie 61
bontkanarie 37
bontkanariebyter 59
bontkraai 57
bontkwagga 76
bontmuishond 23 n. 26, 76
boomdassie 18, 76
boomsingertjie 11, 92
boomslang 52
bosbok 49
bosbuffel
bosdassie 18, 76
boskat 22, 50
bosloerie 80
bosluis 52-53
bospou 79
bosvark 50
bromvoël 80
bruinkapel 77
brulpadda 77
byevanger 61
byevreter 60-61
- D**
Daeraad 13
dakslang 77
das(sie) 18
das(sie)adder 77
dassie (*vis*) 92
dassievanger 78, 94
diederik 58
dikbeksyste 91
dikkop 80
donderpadda 98
doodskop 53
dood(s)voël 56
doringbesie 11
draaijakkals 92
drilvis 15, 38, 53
druivereter 58, 59
dubbelde-lewerk 58
duiker 17
duiker(bok) 36
duikertjie 17
duinmol 51
duinrot 77
duiwelsvoël 60-61
- E**
Edolio 58 n. 85
eiervreter 77
eland 19
elandvoël 59
elf 16
elsie 61, 94
enkelde-lewerk 58
erdslang 77
erdvark 37
erdwolf 50, 76
esesperd 36 n. 50

F

Fisant 17
fiskaal 59, 94
flamink 12

G

Galjoen 29
geelbek(eend) 37, 94
geelbek (*vis*) 92
geelgat 60
geelkanariebyter 59
geelkapel 77
geelslang 52
geelvink 80
geelvis 78
geitjie 44
gemsbok 19
ghaibout 11
ghnoe 43, 48
gla(a)sogie 60
gompou 79
graatjie 44, 47
groenspreu 58
groot-bergarend 78-79
groot(heuning)by 78
groot-roobok 75
groot-visvanger 55
grysbok 36
gryskuiker 75 n. 107
grysjakkals 50
grysmuishond 23 n. 26, 76

H

Haantjie 61
haddadas 54
hagedas 54
halfkoord 13
hamerkop 80, 94
harder 16
hardloper 50-51
hardloper(besie) 52-53
hartebees 19
heuningvoël(tjie) 60
heuningwyser 60
hiëna 18
hordevlieg 78
horingsmannetjie 52
hottentotsgot 36, 52
hottentotsvis 36, 38
houtkapper 80
hug 14

I

Impala 73, 74

J

Jakkals 9, 18
jakkalsvoël 55
jakopewer 13
janbruin 27
janfrederik 59
jangroentjie 91
janpiedewiet 91
jantaterak 91
jan-van-gent 14
jentjiebiebie 59
josef 53

K

Kaalkop 78
kaapse buffel 95
kaapse esel 95
kaapse nōientjie 95
kabeljou 16
kafferalkoen 7
kafferkraanvoël 79
kaffervink 80
kalkoentjie 61
kameel(perd) 37
kanarie 59
kanariebyter 59, 60
kapokvoël 60
karoohaas 51
karookorhaan 79
katlagter 91
katonkel 92
kelkiewyn 91
kerkuil 56
kersogie 91
kikvorsvanger 55
klaasneus 52
klapklappertjie 58
klapper(i)ewerk 58
klein-berghaan 55 n.
kleinbokkie 43, 75
klein-steenbok 37 n. 53
klipbok 6
klipdas(sie) 18
klipkont 38, 39 n. 57
klipkous 38, 39 n. 57
kliploper 36 n. 52
kliproos 39
klipsalamander 77
klipspringer 6, 36, 37 n. 53
klipvis 22, 29
knorhaan 17
knorhaan (*vis*) 16
koedoe 43, 48
koeskoester 91

koeskop 48 n. 72
koggelmannetjie 52, 92
kokkewiet 59
kolhaas 51, 76
kolkraaf 15 n. 10
kommetjie(gat)muishond
76, 94
koningklipvis 78
koperkapel 27
korhaan 17
koringboer 78, 94
koringlandkraai 57, 80, 94
koringvreter 80
kousbandjie 52
kouvoël 78
kraai 9, 16
krombek 60
kropgans 16
kruipmol 92
kuifduiker 36 n. 53
kuifkoppou 79
kuifkopvalk 79
kuifpou 79
kuikendief 41
kwagga 35, 44
kwaggabok 75-76
kwartel 16

L

Lagduifie 57
laksman 91
lammervanger 78
landmol 51
langasem(voël) 61, 94
langstertjie 21, 24
langtong 15 n. 10
leervis 29
lemoenduifie 57, 91-92
l(i)ewerkvanger 55
loerie 57
lugspringer 49 n. 74
luihaai 78
luiperd 17

M

Maanhaarjakkals 76
mahem 74, 79
makriel 16
makswawel 58
malbaartjie 60, 94
malgas 11
malmok 14
mamba 74
marsbanker 16

meelogie 91
 mierreter 76
 miskruier 92
 moggel 53
 mokkelkop 53
 molslang 6
 mooinbientjie 92, 95, 98
 mossie 16
 motby 78
 muggie 28
 muileseel 36 n. 50
 muishond 23
 muisvoël 58, 59
 muskeljaatkat 29
 muskiet 27-28

N

Naaldekoker 92
 nadroejakkals 73, 76
 nagadder 77
 nagmuis 77
 nagslang 52
 nagtegaal 41
 naguiltjie 41
 nagvalk 55
 namakwaduif 57
 namakwapatrys 56, 57
 noemetjie 43
 noiensuil 56
 noor(d)kapper 14
 nuwejaarsvoël 58, 94

O

Oeroer 28
 olifantsmuis 52
 olifantsvoël 80
 olyfduif 57
 onderduiker 36 n. 53
 ontong 28
 oorbietjie 43
 opblaser 23 en n. 24, 52
 oribie 43

P

Padda 8
 paddavreter 55
 paddie 92
 padloper 77
 pamploet 98
 panga 28 en n. 38, 92
 parrie 28
 patrys 17
 perdeklou 98
 perdevis 27

piet-my-vrou 59
 piet-tjou-tjou 60
 pikkewyn 12
 pispadda 92
 plandoeka 98
 platanna 92
 platkop 78
 platmadoeka 98
 platploet 98
 poelsnip 16 n. 11
 poenskop 25
 poeskop 25, 48
 pofadder 52
 pronkbok 49
 pylstert 21

R

Ratel 37
 reebok 19, 49
 reebokhaas 57, 76
 reënpadda 77
 reier 16
 renostervoël 80
 ribbokhaas 57, 76
 rietbok 49 en n. 75
 rietmuis 51-52
 rietreebok 49
 rinkhals (slang) 52
 rinkhalskraai 57, 80, 94
 roman (vis) 38
 roman (spinnepop) 92
 rooibekkie 37
 rooiberghaas 51
 rooibok 73-74, 75
 rooibosbokkie 75 n. 107
 rooiduiker 75 n. 107
 rooifisant 56
 rooigathaas 51
 rooiat 37
 rooimuishond 76
 rooipootelsie 61
 rooireebok 74-75
 rooisteenbras 16
 rooitortelduif 57
 rooivalk 55
 rooivink 80
 rooivlerkarper 78
 rooivlerkspreu 57, 94
 rottevang 55

S

Sandhaas 51
 sandkruiper 22
 sandmol 51

seeduif 11
 seekastaiing 98
 seekoei 19
 seemonnik 14
 seesnoek 16
 sekretaris(voël) 37, 56, 94
 sierlie 58, 59
 silwervis 23
 skaapsteker 77
 skaapwagtertjie 60
 skeer(bek)muis 77
 skoelapper 98
 skoorsteenveër 54, 94
 slanghalsvoël 42
 slangvreter 37, 56
 smie-eend 80
 snip 16
 snoek 16
 sonbesie 11, 92
 spekvrettertjie 60
 spierinkie 16
 spreu 9, 16
 springadder 52
 springbok 49
 springer 24
 springhaas 51
 sprinakaanvoël 80
 spuugslang 52, 94
 steenbok 19, 49
 steenbras 16
 steenvalk 41
 stinkdassie 42
 stokstertmierkat 92
 stompneus 29
 stootvalk 15 n. 10
 stranddubbeltjie 53
 strandjut 76
 strandlopertjie 23 en n. 23
 strandwolf 50
 streepesel 44
 streepkoppie 91
 streepmuis 52, 77
 streepmuishond 76
 strepie 92
 strontjaer 37, 38, 54
 strontvis 29
 strontvoël 37, 38, 54
 suier 39
 suikerbekkie 24
 swartaasvoël 54
 swartkanariebyter 59
 swartkop 77
 swartkochaan 79
 swartkraai 80, 94

swartleeu 74
swartmuishond 76
swartrenoster 76
swartslang 77
swartvis 26-27

T

Tambryn 27
tarentaal 56
tier 17-18
tierboskat 6, 37, 50
tierkat 50
tierwolf 37
tinktinkie 59-60
tjêr-tjêr 60
tjietrek 59
tjokka 28, 92
tjok(ker) 78
tjokkerbekaasvoël 78
trapsoetjies 77, 94, 95
trekbok 49
treksprinkaan 53
trilvis 53

U

Uintjiesjakkals 50

V

Vaalaasvoël 78

vaalduiker 75 n. 107
vaaljakkals 76
vaalleu 74
vaalreebok 49, 50
varswaterbager 26-27
verkleurmannetjie 92
vetvretertjie 60
vink 17
vlakrebok 49
vlaktheaas 76
vlaktemuis 49, 50
vlaktesteenbok 49, 50
vlaktevark 76
vlakvark 76
vleimuis 77
vlei-uil 79

W

Waterbok 75
waterfiskaal 59
waterhoender 16
waterpadda 77
wildebees 43, 49, 94
wilde-eend 16
wilde-esel 35, 36 n. 50, 44
wildegans 16
wildehoender 56
wildehond 18

wildekalkoen 54
wildekalkoentjie 61 en n.

90
wildekat 6
wildemakou 80
wildeperd 36, 44
wildepou 16, 79
wildezwawel 58
wildevark 6, 50
witaasvoël 78
witborskraai 57
witgatspreeu 57
withalskraai 80
witkraai 6, 55
witmol 51
witogie 60
witoog 38
witrenoster 76
witsperwel 79
witsteenbras 16
witvalk 55, 79
witvis 53
wit-visvanger 55
witvlerkspreeu 58
wolf 9, 18

Y

Ystervark 19

PLANTNAME

A
Aambeibos 81 n. 116
aandblom 41
aard(e)boontjie 4, 85
aardroos 41
abiekwasgeelhout 87
adelaarsvaring 92
afrikaner(tjie) 24, 26, 71,
84
agdaegeneesbossie 94
ajosie 97
allerhandegedagtebos 94
amakwas(doring)boom 63
amakwaskoring 63
anyswortel 63
aroena 66, 97
assegaaihout 33

B

Baakhout 94
bakkersbos 81

bamboes 29
baro(e) 6, 45, 46, 48
basteranyswortel 90
basterperdepis 86
bellis 43
bels 43
berganyswortel 87
bergbamboes 87
berglelie 87
bergpruim 82 n. 119
bergriet 87
bergsapree 96
bergsipres
bergtee 81
berguintjie 64
besembos 81
besemgoed 64, 96
besemriet 64
bessiebos 98
bessingbos 97, 98
biesroei 92

bietou 73
bitteramandel 20
bitterappel 82
bitterboela 97
bitterbos 81 n. 116
bitterwaterlemoen 82
bitterwortel 63
blinkblaar-wag-'n-bietjie
87
blou-afrikaner 71, 86
bloukeur(hoorn) 86
blou(our)ier 86
bloupyppie 86
bobbejaankers 33
bobbejaantjie 65
bobbejaantou 66
hoegoe 31
boekenhout 21
boekies 94
boela 97

boerboon(tjie)boom 82 n.
120

boesmangras 63
boesmanseep 86
boesmantee 81
boesmanuintjie 81
boetebossie 94
booghout 81
boomvar 92-93 n. 132
bosboerboontjie(boom) 82
bosbrandnekel 87
bosdruwe 87
bospeper 42, 68, 89
bostou 83
bostouboom 83
bosvaalbos 84
botterboom 85
brakbossie 85
brakslaai 92
brandbossie 92
brandblaar 63
brandewynbos 81
brandhoutboom 64
bredie 28
broodboom 63
bruinafrikaner 71, 86
buffeldoring 66
buffelhoring 66
buffelsbal 82, 88
buffelspeer 88
buig-my-nie 94

D

Dagga 31
dansdoring 94
dawee 47
dawidjie 71
dawid(jie)swortel 71
doringboom 33
doringvye 68
doringvylie 68
dorrevye 68
driedoring 84
drabok 96
dralpeer 97, 98
driedoring 7, 84
drolpeer
droog-my-keel-bossie 5, 94
dubbel(tjie)doring 34
duikershoring 66
duinbossie 82
duinhout 69

E

Eendjies 94

elandsboontjie 82
elshout 21
esseboom 21
ewwa-trewwa 69

F

Fluitjiesriet 64
fluweelblom 42, 85
fluweeltjie 85
fonteinbossie 87
froetang 83

G

Ga(gras) 47
ganna(bos) 47
gansies 94
gatgaai 46
geelbos 92
geelhout 22 en n.
geelkeur 86
geelpiesang 70
geeltrewwa 69
geel-wildekalbasboom 89
n. 130
geelysterhout 22 n. 22
ghaap 73
gharra 97
ghwarrie(bos) 47, 48
gifappel 82-83
gifbol 65
gifboom 64
gifdoring 65
gifmelkbos 65
glasewaaiers 84, 94
glashout 64
glie(wortel) 46
goingbos 92
gonna 97
goree 6, 47
goudboom 69
granaatbessie 82
groenkalkoentjie 86

H

Haakdoring 66
haarwortel 35
hardematjiesgoed 86
hardepeer 86
harpuisbossie 6, 81
har(t)slaggies 71
hei(de) 92-93 en n. 133
heiriet 93 n. 133
heuningtee 81
hoenderspoor 85, 94

hoit-zin 90
hondewortel 85
horiosies 94
hotnotstootjie 94
hottentotkappie 84
hottentotsblare 33
hottentotsboegoe 5
hottentots(boer)boontjie
82
hottentotsbrood 32, 81
hottentotskos 81
hottentotspruim 82
hottentotsstou 83
hottentotsuintjie 32
hottentotsvy 32, 71
hottentotswaterlemoen 63

J

Jakkalsbos 88
jakkalskos 65
jakobjong 94
jamboes 29
jeukbol 68
jongdoring 84

K

Kaapse vy 32
kafferboom 87
kafferboon(tjie)boom 82
kafferbroodboom 81
kafferkoffie 82, 89
kafferkoring 63
kafferpruim 82
kaffersboerboon 82
kafferskuil 23, 67
kafferslangwortel 5
kafferwaterlemoen 82
kakiebos 94
kalkoentjie 86
kamassiehout 47
kamb(a)ro(e) 46
kamdebostinkhout 87
kameelboom 65, 88
kameeldoring(boom) 65,
88
kamero(e) 46
kamko(e) 45-46
kammiebos 97
kaneelblom 41
kannabos 47
kanna(wortel) 31, 45
kanniedood 94
kannip 46 n. 69
kapokbos 69

kareeboom 47
 karee(bossie) 47
 kareehout 47
 karie(wortel) 46
 karoobossie 87
 karoodoring 86
 karoohout 87
 kasterolieboom 63, 81
 katdoring(boom) 85
 katjeepering 29
 katjietee 92
 katstert 41
 keita 97
 kersboom 68
 kersbos 68
 kersbossie 81
 kershout 68
 kersiebos 68
 keurboom 24
 kieriehout 81
 kiesieblaar 98
 klapperboom 89
 klawersuring 20
 klein-wildekalkasboom 89
 n. 130
 klipies 87
 kliphout 6, 69
 klipuintjie 87
 knolle 85
 knophout 85
 knoppiebessie 84, 87 n.
 128
 knoppiebessie 84, 87 n.
 128
 knoppiehout 85
 knoppiesbos 87 n. 128
 ko(e) 46
 koek(e)makranka 45
 koenie 97
 koetsnaatjie 73
 kokerboom 64
 komaro 46
 komassie(hout) 47
 kombro 46
 kommetjietee water 94
 kopseer 66
 korentebos 82
 korumbos 7
 kouboom 47 n. 71
 kouterbos 92
 kraaibessie 82
 kraaibos 65
 kraalbos 64
 kragman 94

krekewortel 35
 kremetartboom 81
 kreukelboom 84
 kreupelboom 34
 kreupelbosboom
 kreupelhout 34
 krietiekom 97
 krotjie 90
 kruisbessie 82
 kruisdoring 85
 kul 65
 kwarrelsaad 98

L
 Langelede 97
 langelier 97
 lantanter 97
 lepelboom 34 en n. 49
 lepelhout 34 en n. 49

M
 Maartblom 88
 maerman(netjie) 83, 94
 makwaskoring 63
 malgif 65
 massaniehout 74, 85
 matjiesgoed 64, 96
 meidjie-willems 81 n. 116
 melkbobbejaantou 85
 melkboom 68
 melkbos 68
 melkhout(boom) 68
 melktou 85
 misbredie 28, 92
 misryblom 87
 moederhar(t)slag 70-71
 moederkappie 71, 84
 moedermussie 84
 moerbossie 81
 moerwortel 63
 muggiekruid
 muisbos 88
 muskuskruid 41

N
 Na-boom 74
 nagskade 41
 namakwaskoring 63
 namtarrie 97
 nenta(bossie) 47
 nieshout 68
 noei 66
 noem-noem 46
 noerap 65

nokka 47
 nooiensboom 83, 94
 noordpool 67
 noordse-kul 67, 68
 noorsdoring 67-68
 norra 47
 norretjie 47
 nutzung 90
 nuwejaarsafrikaner 88

O
 Olieboom 63
 oliewenhout 20
 olifantsdoring 84
 olifantsgras 66
 olifantsvoet 66
 onderbos 87
 oomsboom 88
 opregte-geelhout 4 n., 90
 oukoe 97
 oumeidsnuif 94
 oupapyp 70
 outeniekwalandse-geelhout
 87
 outeniekwasessenhout 69
 outeniekwasgeelhout 4 n.,
 69, 87, 90

P
 Paddakombers 95
 paddaslym 92
 palmiet 28
 papierblom 42
 papkuil 23, 67
 pendoring 84
 penwortel 68
 peperbossie 68
 perdegras 66
 perdekapok 69
 perdepis 85
 perdevy 88
 pinotiebessie 97
 pisgoed 65 n. 96, 96
 pisgras 65
 plakkie 92
 platdoring 84
 platkroonboom 83
 postelein 41
 pylhout 33
 pyn-in-die-sy-bos 94
 pypie 84, 86

R
 Raapuintjie 63

rabassie 89 n. 131
 regregeelhout 90
 renosterbos 33
 rivierdoring 69-70
 rooi-afrikaner 71, 86
 rooibas 42
 rooiblaar 86
 rooidoring 42
 rooi-cbbehout 86
 rooi-els 21
 rooihout(boom) 42
 rooikalkoentjie 86
 rooipeer 69
 rooipypie 86
 rooi-ysterhout 22 n. 22
 rosyntjieboom 68
 rosyntjehout 68
 rotstert 88
 ruipte. 64

S

Saffraanhout 4 n. 22 n. 22,
 42
 sagtematjiesgoed 86
 saliehout 84
 sambreelboom 83
 sampioen 41
 sandkoevmakranka 69
 sandolyf(hout) 69
 seebamboes 12
 seeboontjie 82
 seekraal 41
 seeroogblom 5
 seetrompet 12
 see-uintjie 87
 seidissel 98
 sewebladsboom 83 n. 123
 sewejaartjie 24
 sieketroos 63, 94
 silwerboom 23
 sipres 20
 skaambloom 94
 skaapdrolletjie 82
 skagaltee 97
 skilpadbessie 6, 82
 slangbos 66
 slanghout 34 en n. 49
 slanghoutjies 85
 slangwortel 81, 85
 smalblaar 34-35
 snyruigte 64
 soekende-basie 94
 soetemaling 29
 soetgras 85

soethoutbossie 85
 speekboom 33-34
 speekhout 34
 spekboom 33-34, 68
 spekbos(sie) 68
 spekhout 33-34
 spurrie 41
 steekdoring 6
 steentjieskweek 92
 sterretjie 41
 stertpeper 42
 stinkbos 86
 stinkgras 86
 stinkhout 22, 23 n. 23
 stinkkruid 86
 stompie 87 n. 128
 strooibloom 24
 suidissel 98
 suikerbos 63
 suikerkan 71
 suring 20
 suurbessie 82
 suurgras 85
 suurnol 85
 swartbas(boom) 34
 swartebbehout 69
 swarthout 69
 swartstinkhout 86
 swartysterhout 22 n. 22,
 69
 sybas 85
 syblom 69, 85
 sy(e)tjie 69, 85

T

Taaibos 67
 tamboekiegras 87
 tandpynbessie 81
 tap-aalwyn 81
 tatgaai 46
 tien-os-tou 94
 tjiemkerientjee 69
 tolbos 92
 tontelblom 64, 81
 tonteldoek 81
 trewwa 69
 trompet 12
 tulphoom 63 n. 94
 turknaels 92

U

Uintjie 20

V

Vaalblaar 86
 vaderlandsriet 33, 95
 vaderlandswilger 84, 95
 var 92 n. 132
 varing 92 n. 132
 varkblaar 88
 varkblom 88
 varoe 92 n.
 vel(d)skoer 67, 94
 vieruurtjie 42 n. 62
 vingerpol 83
 vinkelwortel 63
 viooltjie 92
 vlakdoring 84-85
 vlakteanyswortel 87
 vlieëbos 64
 voëlent 66, 95
 voëlstront 66
 vrouchaar 41
 vyebossie 71
 vygie 71

W

Waaiertjie 84
 waboom(hout) 34
 wag-'n-bietjie 66, 94
 wasbes(sie)boom 81
 waterblommetjie 92
 waterlelie 63
 wateruintjie 35, 63
 watervy(g) 35
 weegbree 97
 weerhaakdoring 66, 67
 wikke 97
 wildeals 70
 wildeamandel 20
 wildeappel 89
 wildeappelkoos 70
 wildeaspersie 20
 wildedadel 89
 wildedagga 70
 wildedruwe 70, 87
 wilde-ertjie 89
 wildegars 70
 wildegranaat 89
 wildekalbas 89
 wildekalbasboom 89
 wildekapok 70
 wildekarmonk 70
 wildekastaling 20
 wildekatjiepiering 70
 wildekeur 70
 wildeklapperneut 89

wildeknoffok 20
wildekoffie 82 n. 122, 89
wildekomkommer 70
wildelemoen 89
wildelook 20
wildemoerbeï 70
wildemosterd 20
wildenaelboom 35
wildeolyf 20
wildepampoën 89
wildepeer 21
wildepeper 42, 89
wildepiesang 89
wildepruim 89
wilderabas 89
wilderamenas 89
wilderog 70

wilderoosmaryn 70
wilderottang 89
wildesalie 89
wildeseldery 89
wildespinasie 20
wildesuring 20
wildetabak 89
wilde-ui 89
wildevlier 21
wildevy 32
wildevyboom 70
wilgenhout 20
witafrikaner 71, 86
wit(te)boom 69
witboshout 86
witdoring 84
wit-els 21

witgatboom 86, 94
witgeelhout 4 n. 86
witgras 69
without 86
witpeer 86
witpiesang 70
witstinkhout 86
witysterhout 22 n. 22, 86
wolfdoring 88
wolwegif 64
wolwegifboontjie 82
wynruit 97

Y
Ysterhout 22 en n. 22
ystervarkwortel 65

